

ERMENİ TERÖRÜ KARŞISINDA AVRUPA DEVLETLERİNİN TUTUMLARI

(THE STANCES OF EUROPEAN STATES TOWARDS ARMENIAN TERROR)

Dr. Bilâl N. ŞİMŞİR

E. Büyükelçi, Tarihçi, Yazar

Özet: *Bu makalede Ermeni terörü konusunu ele alınmaktadır. Ermeni terörü karşısında Avrupa devletlerinin tutumlarına değinirken, bu tutumu ve terör olayları “Cumhuriyet Öncesinde Ermeni Teröründen Örnekler” ve “Türk Diplomatlarına Karşı Ermeni Suikastları ve Avrupa Devletleri” olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Ayrıca bu bölümlerde hem Türklere yönelik Ermeni teröründeki süreklilik, hem de bu terör karşısında Avrupa Devletlerin tutumları belgelenmiştir.*

Anahtar Kelimeler, *Ermenistan, Terör, Avrupa, Suikast*

Abstract: *In the following article, the issue of Armenian terror is dealt with. While addressing the stances of European states towards the Armenian terror, these stances and incidents of terror have been covered under two headings of “Instances of Armenian Terror in the Pre- Republican Period” and “Armenia Assassinations of Turkish Diplomats and European States”. Moreover, the continuity of Armenian terror towards Turks and the stances of European states towards this terror have both been documented.*

Key Words: *Armenia, Terror, Europe, Assassination*

Giriş

Bu yazıda Ermeni terörünü ele alıyoruz. Ermeni terörü karşısında Avrupa devletlerinin tutumlarına biraz parmak basıyoruz.

Türk Dışişleri ailesinin emekli bir üyesi olarak biz, bugün gibi hatırlarız. XX. yüzyılın son çeyreğinde, yurt dışında görev yapan Türk diplomatlarına Ermeni terörü musallat olmuştu. O yıllarda Ermeni teröristler, yabancı ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin masum temsilcilerine karşı arka arkaya silahlı, bombalı saldırılar düzenlediler. Bu kanlı Ermeni saldırıları, dört kıtada yirmi yıl kadar sürdü ve pek çok can aldı. Birçok meslektaşımızı sakat bıraktı.

Birçok sevgili meslektaşımızı kaybettik. Türkiye, birbirinden değerli diplomatlarını Ermeni terörüne kurban verdi. Ermeni terör saldırıları özellikle Avrupa kıtasında yoğunlaşmıştı; Paris ve Viyana Ermeni terör saldırılarının merkezleri olarak öne çıkmıştı. Avrupa'nın göbeğinde Türk diplomatları arka arkaya katledilirken, acaba Avrupa devletlerinin tutumları ne olmuştu? Bu konuyu biraz deşip sorgulamayı gerekli gördük.

Evet, bizim meslek yaşamımızın yarısı Ermeni terör saldırıları ortamında geçti. Dış görevdeyken bayrağa sarılı şehit tabutlarını arka arkaya Ankara'ya uğurladık; merkezdeyken Ankara Esenboğa hava alanında şehitlerimizi karşılayıp bağrımıza bastık. Şehit düşen her ağabeyimiz, her kardeşimizle birlikte biz de vurulmuşa döndük. Bu bakımdan biz o acı olayları unutamayız ve unutmuyoruz.

Hiçbir şehidimizin hiçbir yerde bir büstünü, bir rölyefini göremezsiniz. Bu diplomatlarımızın mezun oldukları okullarda, fakültelerde isimlerini ya da fotoğraflarını bulamazsınız.

Ama görünen odur ki, Ermeni terörü, Türkiye'de daha şimdiden unutturulmuştur. Avrupa'da ise zaten hiç hatırlanmıyor. Türk diplomatlarının kimler tarafından nerelerde şehit edilmiş oldukları artık hiç söylenmiyor. Şehit diplomatımız anısına bir dikili taşımız yoktur.

Dışişleri Bakanlığı önünde bile diplomat

şehitlerimizin adları bir mermer levhaya kazınmış değildir. Hiçbir şehidimizin hiçbir yerde bir büstünü, bir rölyefini göremezsiniz. Bu diplomatlarımızın mezun oldukları okullarda, fakültelerde isimlerini ya da fotoğraflarını bulamazsınız. Söz gelimi İstanbul Hukuk'ta okuyan bir öğrenci o fakültenin Ermeni terörüne şehit verdiğini bilmez; çünkü kimse ona Viyana'da Ermeniler tarafından vurulmuş olan Büyükelçi Daniş Tunalıgil'den bahsetmemiştir. Ankara Hukuk'takiler şehit Büyükelçi Galip Balkar'ın; Ankara Siyasal'dakiler de şehit Büyükelçi İsmail Erez'in adlarını duymuşlar mıdır acaba, fotoğrafını görmüşler midir? Sanmıyoruz.

Ermeni terörü sonucu Ankara'da bir Dışişleri Şehitliğimiz oluşmuştu. (Ermeni teröründen önce böyle bir şehitliğimiz yoktu). Şehit Büyükelçimiz Galip Balkar gibi bazı arkadaşlarımızın yattıkları bu mütevazı şehitlikte yılda bir gün toplanıp şehitlerimizi anıyor ve gençlerimizi Ermeni terörüne karşı uyanık olmaya hazırlıyorduk. Son zamanlarda ise artık şehit diplomatlarımız Ermeni adını hiç telaffuz etmeden anılmaktadır! Anma töreninde vazifeden bir konuşma yapan bakanımız bir defa bile "Ermeni" kelimesini telaffuz edemiyor! Bu çekingenlik, bu ürkeklik nedendir acaba?

Ankara Büyükşehir Belediyesi birkaç yıl önce bizden şehit diplomatlarımızın fotoğraflarını istedi. Bu şehitlerimizin kitabını yazdığımızı bir yerlerden

öğrenmişler, bizde fotoğrafları da bulunabileceğini düşünmüşler. Fotoğrafları memnuniyetle verdik; bunları yaklaşık birer metre kadar büyüterek sergilediler. Kızılay metro durağındaki sergiyi açıldıktan birkaç gün sonra biz de gidip gördük ve şaşırıp kaldık. Her fotoğrafın altına “şehit” kelimesi yazılmış. Ama bunların nerede ve kimler tarafından şehit edildiklerini söyleyememiştir! Bu insanlarımız Sakarya’da mı, Çanakkale’de mi, yoksa Kore’de Kunuri’de mi şehit düştüler belli değil. Meğerse bu diplomatlarımızın ermeniler tarafından şehit edildiklerini söylemek Avrupa’ya “ayıp” olurmuş! Pes dedik, doğrusu. Fotoğrafları verdiğimizize bin pişman olduk.

Türkiye’nin bu inanılmaz tutumuna Avrupa’nın nasıl bir karşılık verdiğini hep birlikte gördük ve görüyoruz. Bir münferit cinayet olayını, Hrant Dink cinayetini yakaladılar. Fırsat bu fırsattır diye buna dört elle sarıldılar ve Türkiye’ye var güçleriyle yüklendiler. Türkiye’de artık Hrant Dink’le yatıp kalkar olduk. Türk medyasında Hrant Dink’ten geçilmiyor. Ermeni yüzüzlüğünün, Ermeni şirretliğinin sınırı yoktur. Ermeni diasporası, Avrupa’nın da desteğiyle, Hrant Dink’i bir “martyr”, bir Hristiyan “Aziz” mertebesine yükseltmek ve sittin sene Türkiye’nin başına kakmak emelindedir. Biz, Ermenilerce taammüden katledilmiş olan şehit diplomatlarımıza bir taş bile dikmezken, hatta onların adlarını bile telaffuz etmezken, yakında İstanbul’da “Aziz” Hrant Dink anıtının yükseldiğini görürsek şaşmayalım!

Bu arada Avrupa’nın Türkiye’ye karşı bir kozunu daha oynadığına tanık olduk: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) denen ikiyüzlü kuruluş, Hrant Dink yüzünden Türkiye Devletini alelacele mahkûm etti. Daha önce Kıbrıs Rumları lehine astronomik tazminat kararları vermiş olan aynı mahkeme, bu defa Türkiye’yi vurmak için münferit bir cinayeti eşsiz bir koz olarak görüp kullandı. Avrupa’da, aynı mahkemenin burnunun dibinde yirmi yıl boyunca masum Türk diplomatları Ermeni teröristlerce peş peşe katledilirken ve o meslektaşlarımızın sayısız küçük çocukları öksüz yetim kalırken, AİHM’nin kılını kıpırdattığını hiç gören, duyan oldu mu?

Asıl düşündürücü olan, Ermeni teröründeki sürekliliktir. Tarih açısından bakınca gördüğümüz şudur: Ermeni toplumunda bir terör damarı vardır ve bu damar kuşaktan kuşağa sürüp gelmektedir. Terörizm, Ermeni toplumunda bir milli gelenektir. Ermeni terörü zaman zaman yavaşlamakta, sonra yeniden kabarmakta ve bu böyle kuşaktan kuşağa sürüp gelmektedir. Biz Türkler, efendiliğimizden ya da saflığımızdan, Ermeni teröründeki sürekliliği çabucak unutuyoruz. Unuttukça her defasında bunun cezasını çekiyoruz. İttihatçı liderler, XIX yüzyıldaki Ermeni terörünü unutmalarının cezasını hayatlarıyla ödediler. Yarım yüzyıl kadar sonra Ermeni terörü yeniden kabarıp azgınlaştığı zaman bizim kuşağımız da hazırlıksız ve hepten gafil avlandı. Bizler de 1920’lerdeki Ermeni terör eylemlerini

unutmuştuk. O kadar unutmuştuk ki, Ermeni terör örgütü “Türkiye’nin Viyana Büyükelçisini” biz öldürdük, “Paris’teki Türk büyükelçisini de biz vurduk” diye açıklamalar yaparken bile bizler önceleri bu açıklamalara inanamadık. Kimi bilgiç köşe yazarlarımız, “Hedef şaşırtıyorlar, bu cinayetleri Ermeniler değil, Kıbrıs’taki EOKA-B örgütü işlemiştir” diye ahkâm kesiyorlardı! O günlerde Türk medyası Ermenilere toz kondurmuyordu. Asıl hedefi şaşıran ve gafil avlanan bizler olduk. Geçten geç biraz uyandıığımız zaman da “biz Cumhuriyet kuşağıyız, geleceğe bakarız, geçmişe değil” diye kendimizi savunmaya çalıştık. Aymazlığımızı, gafletimizi itiraf edemedik. Eğer Ermeni teröründeki süreklilik unutulmamış olsaydı, zamanında tedbir alınabilir, bazı değerli diplomatlarımız kurtulabilirdi. Meselâ Belgrad Büyükelçimiz Galip Balkar’a zamanında zırhlı araba ve güçlü koruma verilebilirdi; ama verilemedi.

Ermeni toplumu terörist katilleriyle övünmektedir: Talat Paşa’nın katili Soghomon Tehlerian’ı, Said Halim Paşa’nın katili Arşavir Şiragian’ı, Bahaeddin Şakir’in katili Aram Yergenian’ı “milli kahramanlar” olarak ilân etmişti. Bu kanlı teröristler kendilerinden sonraki Ermeni gençlerine örnek oldular ve 1970’lerde yeni kuşak Ermeni teröristlerin yetişmesini sağladılar. Unutmayalım, Başkonsolos Mehmet Baydar’ın katili Yanıkyan, Büyükelçi Galip Balkar’ın katilleri Levonian ve Elbekian, Büyükelçi Doğan Türkmen’e saldıran Klinjian, Başkonsolos Kemal Arıkan’ın katili Sassounian ve diğer kanlı teröristler, bugünkü Ermeni öğrencilere “milli kahraman”lar diye tanıtılmakta, örnek gösterilmektedirler. Bu böyle devam ettikçe Ermeni toplumu yeni teröristler doğuracak, Ermeni terör geleneği sürüp gidecek ve fırsat buldukça bizi vuracaktır. Bunu, aklımızdan çıkarmayalım.

Yazı şu iki ana bölümden oluşuyor: I- Cumhuriyet Öncesinde Ermeni teröründen örnekler, II-Türk Diplomatlarına Karşı Ermeni Suikastları ve Avrupa Devletleri. Bu bölümlerde hem Türklere yönelik Ermeni teröründeki sürekliliği, hem de bu terör karşısında Avrupa Devletlerin tutumlarını belgelemeye çalıştık.

Burada yalnız Avrupa kıtasındaki Ermeni terör saldırılarını ele aldık. Avrupa dışında, ABD’de, Kanada’da, Avustralya’da ve İran’da da yaşanmış olan Ermeni terör saldırıları bu yazıda yoktur. Avrupa’daki saldırıları ele alırken de birçok ayrıntıyı atladık. Saldırıların nasıl olduğu; kurbanlarının kimlikleri, özgeçmişleri; saldırı üzerine içte ve dışta görülen tepkiler, cenaze törenleri, törenlerde verebilen mesajlar vs gibi ayrıntıları yazının dışında tuttuk. Bütün bu konularda ve Avrupa dışındaki Ermeni terör saldırıları hakkında geniş bilgi için iki ciltlik Şehit Diplomatlarımız (Bilgi Yayınevi, Ankara: 2000) adlı kitabımıza başvurulabilir diye düşündük.

Yazının okuyuculara yararlı olması içten dileğimizdir.

I. CUMHURİYET ÖNCESİNDE ERMENİ TERÖRÜNDEN ÖRNEKLER

Osmanlı Bankası Baskını (26 Ağustos 1896)

Ermeni teröristlerin bir icadı da banka basmak olmuştu. 26 Ağustos 1896 tarihinde İstanbul'un Galata semtindeki Osmanlı Bankası binası silahlı bombalı Ermeni teröristler tarafından basıldı. Bankanın muhafızları öldürüldü, memurları rehin alındı, etrafa bombalar savruldu ve ortalık kana bulandı. Bu kanlı baskın, Taşnak Komitesi'nin eseridir. Bir yıl önce Babıâli gösterisini Hınçaklar düzenlemişti. Osmanlı Bankası baskını ise Taşnaklar gerçekleştirdi. Taşnakların torunları, doksan yıl sonra Büyükelçilik ve Başkonsolosluk basacaklar, banka basan dedelerini örnek aldıklarını ve onlardan aşağı kalmadıklarını göstereceklerdi.

Osmanlı Bankası baskını Boris, Mar ve Varto adlarında üç Rus Ermenisi yönetti. Armen Garo takma adını kullanan Karekin Pastırmacıyan da Atina'dan gelip bunlara katıldı. (Pastırmacıyan, 1908 Meşrutiyetinde Erzurum'dan Millet Vekili seçilmiş, Birinci Dünya Savaşı'nda da çetesiyle birlikte Rusların yanında Türklere karşı savaşmış olan komitacıdır).

Taşnak Komitesi, Osmanlı Bankası'nı basmak için üç ay hazırlık yaptı, 753 bomba hazırlandı. Bunlardan on ikisi 25'er kiloluktu. Bombaların üzerinde Ermeni İhtilâl Komitesi'nin (Taşnaksutyun) ilk harfleri vardı. Amerikan yapımı en iyi ve mükemmel cinsten 800 adet tabanca sağlandı. Elebaşı komitacılar üç hafta önceden İstanbul'a gelip baskını yönetme işini fiilen üstlendiler. Banka çevresinde, Galata, Tepebaşı, Galatasaray, Tünel yakınlarında kiralık odalar tutuldu ve buralara bombalı komitacılar yerleştirildi. Her biri 8-10 kişiden oluşan bu komiteler, pusuda bekledi ve banka baskını sırasında ahaliye bomba yağdırdı. Hükümet merkezinin başlıca önemli noktalarını tutuldu. 6 komitacı, Zaptiye Nazırı Nazım Paşa'ya saldırmakla görevlendirildi. Beyoğlu'nun başlıca caddelerinde siperler yapılması, buralara öküz arabalarıyla kum ve taş torbaları getirilip yığılması öngörüldü.

Oldukça geniş kapsamlı bu programın en önemli bölümü Osmanlı Bankası idi. Sonunda 26 silahlı Ermeni, 14 Ağustos günü bombaları ve dinamitleri yüklenip Galata'daki Osmanlı Bankası'na yürüdüler. Reis durumunda olan üçü hariç, saldırganların hepsi Osmanlı tebaası hamallardı. Osmanlı Bankası'nı bastılar. Nöbetçi jandarma erini şehit edip bankaya daldılar. Banka içinden ateş açarak mülâzım Mehmet'i, Hasan çavuşu, er İsmail'i ve Tanas adındaki bir Rum'u öldürdüler. Binanın içinde de 30 kadar banka memurunu rehin aldılar ve binayı işgal ettiler. Bir gurup komitacı da bankaya yardıma gelmemesi için yakındaki Voyvoda Polis Karakolu'na saldırdı...

Bu kanlı baskın sırasında Avrupa devletlerin tutumu ne mi oldu?

Banka işgali 12 saat kadar sürdü. Sonunda Osmanlı Bankası Genel Müdürü Sir Edgar Vincent ve Rus Büyükelçiliği Baş tercümanı Maximoff, komitacılarla görüştiler. Bankayı basanlara serbestçe Türkiye'den çıkış güvencesi verildi. 17 kişi, Maximoff ile birlikte bankadan çıktılar. Sir Edgar'ın yatında misafir edildikten sonra oradan *Gironde* adlı Fransız gemisi ile Marsilya'ya gittiler. Yani suçlular cezasız kurtuldular.

Acaba bu bombalı teröristler, Londra'nın the City semtinde, the Bank of England'ı basıp içerdeki görevlilerin bir bölümü öldürmüş, diğerlerini de 12 saat rehin tutmuş olasalardı yine böyle cesasız kurtulabilirler miydi? Acaba Sir Edgard onları da yatında mesafir eder miydi?

Yıldız Suikastı: Sultan Abdülhamid'e Bombalı Suikast (21 Temmuz 1905)

Osmanlı Bankası baskını vs. derken, Ermeni terörü nihayet Osmanlı tahtına uzandı. Taşnak Ermenileri, suikast dizilerini Osmanlı Devleti'nin zirvesine kadar tırmandırdılar. 21 Temmuz 1905 Cuma günü doğrudan Sultan Abdülhamid'e karşı sansasyonel bir suikast düzenlediler.¹

Ermeni Taşnak teröristleri, Ocak 1904'te Sofya'da yaptıkları kongrede, İstanbul ve İzmir'de yoğun terör eylemlerine geçilmesini kararlaştırdılar. Kongreye katılan Rus Ermenilerinden Hristofor Mikaelyan'ın önerisiyle alınan bu karara göre, Padişah'a suikast düzenlenecek, sonra da Babıali, Galata Köprüsü, Tünel, Osmanlı Bankası, İstanbul'daki yabancı Büyükelçilikler ile diğer bazı binalar havaya uçurulacaktı. Böylece Osmanlı başkentine müthiş bir kargaşa ve ihtilal çıkarılacak, İstanbul kan ve ateş içinde bırakılacak, ardından da Avrupa devletlerinin müdahalesi sağlanacaktı.

Taşnaklar, bu karar doğrultusunda suikast hazırlıklarına başladılar. Başlangıçta bomba atarak suikastı gerçekleştirmek istiyorlardı. Ancak, bu yolla başarıya ulaşma, yani padişahı öldürme şansının az olduğu kanısına vardılar. Bomba atma yerine, içine 80-100 kilo kadar patlayıcı yerleştirilecek bir araba kullanmaya karar verdiler. Suikaste kullanılmak üzere Viyana'da bir araba fabrikasına şık bir fayton siparişi ettiler. Siparişi Köse Aristidi (Silvio Ricci) adlı bir şahıs verdi. İstanbul'a gönderilen fayton, Mateo ve Mihal adlı kişilerin yardımıyla gümrükten çekildi ve Şişli'de bir ahıra kondu. Mıgırdıç ve Yerevant adlı iki Ermeni faytona gözkulak olmakla görevlendirildiler.

¹ İsmail Hakkı Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Dördüncü Cilt, İstanbul: 1961, s. 348-350; Dr. Vahdettin Engin, "Terörün taht'a uzandığı gün", Tarih ve Medeniyet, Sayı: 5, Temmuz 1994, s. 10-16; Esat Uras, Tarihte Ermeniler, s.530-538

Padişaha öldürücü darbe, Yıldız Camii'ne geldiği Cuma Selamlığı sırasında indirilecekti. Belirlemelerine göre, II. Abdülhamid'in, Cuma namazı sonrası camiden çıkıp arabasının yanına varması 1 dakika 42 saniye tutmaktaydı. İçine saatli bomba yerleştirilecek ve Yıldız Camii önüne bırakılacak fayton tam Padişah oradan geçerken patlayacaktı.

Suikaste kullanılacak olan ve "*Cehennem makinesi*" adı verilen büyük bomba Paris'ten satın alındı. Ayrı ayrı paketler halinde, parça parça, Atina ve Varna yoluyla İstanbul'a gönderildi. Paketleri İstanbul'da Silvio Ricci (Köse Aristidi) teslim aldı. Gerek Paris'ten getirilen bomba, gerek Viyana'dan sipariş edilen fayton için 300 bin frank kadar para harcandı. Paralar, Amerika, Rusya ve Bulgaristan'dan gönderilmişti.

İçinde 80 kilo patlayıcı yerleştirilebilen büyük bir saatli bombayı hazırlayıp dakika ve saniye hesabıyla ayarlamak uzmanlık işiydi. Bunun için Singer fabrikasında çalışan ve dört yıldır İstanbul'da oturan Edward Jorris adlı Belçikalı bir anarşistin ve Rus Ermenilerinden Hristofor Mikaelyan, kızı Robina Kayan ve Konstantin Kabulyan adlı teröristlerin işbirliği sağlandı. Bunlar İstanbul'da Beyoğlu'nda kiraladıkları bir apartmanda suikast planının ayrıntılarını görüşüp saptadılar. Suikast tertibinin asıl elebaşları Kendiryan ve Kristofor Mikaelyan (Samuel Fein) adlı teröristlerdi.

Ermeni suikastçılar, planladıkları biçimde, 21 Temmuz 1905 Cuma günü, içine 80 kiloluk bomba yerleştirilen zarif faytonları ile Yıldız Camisine geldiler ve namaz bitince de saatli bombayı harekete geçirdiler. Bir dakika kadar sonra İstanbul'un her tarafından duyulan korkunç bir patlama oldu. Cami önünde park etmiş olan at arabaları şiddetle yerlerinden sıçradılar. Cami avlusu bir anda ana baba gününe döndü, toz duman içinde kaldı. Ortalıkta takır tukur bir şeyler yağdı. Saat kulesinin taşları döküldü. Cami önü kan gölüne döndü. Patlamanın olduğu yerde 70 santim derinliğinde bir çukur açıldı. Sonuç: Olayda, dördü gazeteci, üçü asker olmak üzere 26 kişi can vermiş, 58 kişi yaralanmıştı. Ayrıca 20 kadar hayvan telef olmuştu.

Suikastçıların asıl hedefleri olan Sultan II. Abdülhamid yara bile almadan kurtulmuştu! Padişahın o gün cami çıkışında Şeyhülislam Cemalettin Efendi ile ayaküstü kısaca sohbet etmiş ve dolayısıyla biraz gecikmiş olması, Ermeni teröristlerin suikast planlarını suya düşürmüştü. Yerli, yabancı pek çok kişinin işbirliğiyle bir buçuk yılda 300 bin frank harcanarak hazırlanan Ermeni komplosu boşa gitmişti. Bu olay, yakın tarihimizde Yıldız Suikastı olarak bilinir.

Sonra ne oldu? Yıldız Suikastı, yeni bombalı suikastlara da ilham vermiştir. Seksen yıl sonra Taşnakların torunları Türk diplomatlarının arabalarına bomba

yerleştirirken bir bakıma dedelerinin Yıldız Suikastından esinlenmişlerdir denilebilir.

Berlin Suikastı: Eski Sadrazam Talat Paşa'nın Vurulması (15 Mart 1921)

Talat Paşa, Sait Halim Paşa'nın sadrazamlıktan ayrılması üzerine, 4 Şubat 1917 günü, vezirlik rütbesiyle aynı göreve getirildi. Bolşevik İhtilali üzerine savaştan çekilen Rusya ile Brest-Litovsk Barış Antlaşması'nı yaptı. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiğini anlayınca, mütarekenin imzalanmasını kolaylaştırmak için 8 Ekim 1918 günü sadrazamlıktan istifa etti. 1 Kasım 1918'de toplanan İttihat ve Terakki Kongresi'nde politikadan çekildiğini açıkladı, ertesi gün de bir Alman denizaltısıyla ülkeden ayrıldı. Ayılırken Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderdiği mektupta, "Millete karşı hesap vermek ve tayin edilecek cezayı kemali cesaretle çekmek" için, "memleketin ecnebi nüfuz ve tesirinden azade kaldığı gün" derhal vatana döneceğini bildirdi. Rusya üzerinden Almanya'ya gitti ve Ali Said takma adıyla Almanya'nın başkenti Berlin'de yaşamağa başladı.

Talat Paşa, Berlin'de sürekli olarak memleket sorunlarına zihin yoruyor ve Anadolu'da gelişen bağımsızlık hareketine destek olmaya çalışıyordu. Mustafa Kemal Paşa ile de mektuplaşıyordu.² Berlin'de kaldığı ev, Charlottenburg'da, Hardenberg sokağı 4 numaradaydı. Sonradan kendisine katılmış olan eşiyile birlikte orada sade bir yaşam sürüyordu. Programlı bir yaşayışı vardı. Hemen her gün saat 10-11 sularında sokağa çıkar, yürüyüş yapardı.

Talat Paşa, 15 Mart 1921 günü gene aynı saatlerde evinden çıkıyordu. Hardenberg sokağında yürümeğe başlıyor. Birkaç dakika sonra katil arkadan kendine yaklaşıyor, eliyle omzuna dokunarak "Talat, Talat" diye sesleniyordu. Adıyla çağrılan her insanın yapacağı gibi Talat Paşa da hemen sese döndü. Tam o anda katil, Paşanın başına çok yakından ateş etti ve Paşa kanlar içinde yere serilirken çevreden yetişenler katili kovalamağa başladılar. Ellerindeki bastonlar, şemsiyelerle vurarak katili yere yatırdılar. Polis gelip olaya el koydu ve suçüstü yakalanan katilin Sogomon Tehlirian adlı 24 yaşında bir Ermeni terörist olduğu anlaşıldı.

Talat Paşa'nın ölümü yurt içinde ve yurt dışında geniş yankı yaptı. Bu konuda İbnülemin Mahmut Kemal İnan geniş bilgi veriyor.³ O tarihte Berlin'de bulunan Doktor Nazım da eski Maliye Nazırı Cavid Bey'e yazdığı bir mektubunda Talat Paşa'nın ölümüyle ilgili şu bilgileri vermiştir:

2 Tevfik Çavdar, Talat Paşa, *Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü*, Ankara: 1984, s.444.

3 İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, Üçüncü Basılış, İstanbul: 1964, s.1946-1972.

“...Katil son zamanlarda Talat’ın evinin tam karşısına tesadüf eden evde bir oda tutmuş, her gün panjurlarını indirdiği penceresinin arkasından Talat’ı tarassut altına alıyormuş. Martın on beşine tesadüf eden salı günü Talat evden yalnız çıkmış. Eldiven satın almak için yola koyulmuş. Hardenberg sokağının 17 numaralı hususi konağının parmaklıkları önüne geldiği zaman, arkasından gelen katil büyük hacimde parabellum revolveriyle, hemen üç dört parmak mesafeden ve arkadan kafatasına bir kurşun sıkmış. Talat derhal teslim-i ruh etmiş ve taşlar üzerine yüzükoyun düşmüş. Katil revolveri atıp kaçmaya başlamış. Lakin o sırada vakayı görenler tarafından yakalanmış, kafası yarıldıktan sonra polise teslim edilmiş. Onbiri çeyrek geçe eski Muhasebe müdürü Salimbey bana geldi. Hardenberg sokağında birisinin ya öldürüldüğünü ya intihar ettiğini anlattı. Salim bey olaya 200-300 metre uzaktan şahit olmuş. Fakat merak edip de yere düşeni nazarı tetkikten geçirmemiş. Yalnız üzerindeki palto ile kunduralarının rengi hatırında kalmış. Bu rivayet bende hiçbir şüphe uyandırmadı. Beş-altı dakika sonra Rüsuhi Bey geldi. Paşanın bana gelip gelmeyeceğini sordum. Bir çeyrek evvel evden çıktı dedi. Salim bey paltosunun rengi ile kunduraları hakkında izahat istedi. Rüsuhi beyin cevapları bizi endişeye düşürdü. Hemen kalkıp olay yerine gittik. Cesedin üzerindeki örtüyü kaldırıncı biz de beynimizden vurulmuşa döndük. Muhafız bulunan polisler merhumun hüviyetini bildirdik ve oradan çekildik. Müddeiumumîlik tarafından tahkikatı iptidaiyesi yapılmak için ceset saat bire kadar bulunduğu yerde bırakıldı. Saat birde bir araba ile morga naklolundu. Cenaze merasimi yapılmak üzere Cumartesi sabahı eve nakledildi. Cumartesi günü 11.30 da evde namaz kılındıktan sonra (eşi ve başka kaynaklar namazın Berlin camiinde kılındığını belirtiyorlar) muvakkaten intihap edilen bir mahalle nakledildi. Davetnameler refikası ve Şark Kulübü namuna gönderildi. Cenazede ümidimizin üstünde bir kalabalık vardı. Bu kalabalığın en mühimini Talat’ın Türkiye’de tanıdığı resmi Almanlar teşkil ediyordu. Ondan sonra doğu halkları geliyordu. Reiscumhur, Başvekil, Hariciye ve Adliye Nazırları, diğer erkânı hükümet taziye için özel memurlar gönderdiler. İmparatorun başmabeyncisi de cenazede hazır bulunmuştu. Vakti münasibinde İstanbul’a nakledilmek üzere ceset badettahnit muhafaza içinde tevdi olunan mahalde müteaddit nutuklar irad edilmiştir. Türkler namuna Baha (Dr. Bahaattin Şakir), Araplar namına Şekip Aslan ve Kudüs’lü Şeyh Abdülkadir, Acemler namına iki genç, Almanlar namına Mösyö Günther ile Dr. Jack pek hararetli nutuklar irad etmişlerdir. Hazirun bu nutukları tam bir saat ayakta dinlemişlerdir.”⁴

4 Aktaran Tevfik Çavdar, a.g.e, s.480-482.

Sonrası?

Sonrası mı? Suçüstü yakalanan Ermeni katil ne oldu?

Evet, terörist katil Tehlerian'a gelince, Alman yetkililer, suçüstü yakalanan bu katilin müstahak olduğu cezaya çarptırılacağı yolunda demeçler vermişlerdi. Katil mahkemeye sevk edildi.

Alman mahkemesinin bu kararı, Alman adaletinin yüzkarası ve tam bir hukuk rezaleti idi. Sokak ortasında, herkesin gözü önünde cinayet işleyen ve suçüstü yakalanan terörist katil Tehlerian, hiçbir cezaya çarptırılmadan salıverildi. Büyük gösteriler arasında ve bir kahraman gibi Alman hapishanesinden çıkıp gitti. Ermeni terörü karşısında Alman adaleti işte budur! Buna bir mim koymak gerek.

Alman adaletinin yalnız Ermeni terörüne kanat germekle kalmadığı, Türkiye'ye düşman ne kadar grup varsa hepsini koruduğu ilerde sık görülecektir. Şunu unutmayalım: Alman adaleti, 1920'lerde Ermeni terörüne kanat gerdiği gibi, seksen yıl sonra Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı yükselen "Kara Ses" e de, PKK terörüne de kanat gerecektir.

Katil Tehlerian, Taşnaklar tarafından "Millî kahraman" ilân edildi, Ermeni gençlerine örnek gösterildi. Zaten terörist bir örgüt olarak kurulmuş olan Taşnaksutyun fideliklerinde Taylerian gibi daha birçok eli kanlı terörist katiller yetiştirilecekti. Talat Paşa'yı vuran katilin cezasız kurtulması, çok kötü bir emsal yarattı, öteki Ermeni teröristlerin cüretini artırdı ve onları yeni yeni cinayetler işlemeye özendirdi. Aynı 1921 yılı içinde eski Sadrazam Sait Halim Paşa Roma'da ve 18 Nisan 1922 günü Dr.Bahaettin Şakir ve Cemal Azmi Beyler Berlin'de ve Cemal Paşa da Tiflis'te yine Ermeni teröristler tarafından vurulup şehit edildiler.

Şehit Talat Paşa'nın tahnit edilmiş olan cesedi, 23 yıllık bir gurbetten sonra, gömüldüğü yerden çıkarıldı, bayrağa sarıldı ve çiçekler içinde, özel bir vagonla Türkiye'ye getirildi. 25 Şubat 1944 günü Sirkeci istasyonunda karşılandı. Aynı gün top arabasıyla ve parlak bir askeri törenle Hürriyet-i Ebediye tepesine götürülüp gömüldü. Cenazeye 200 çelenk gönderilmişti. Böylece çiçekler içinde bu şehit Sadrazam vatan toprağına kavuşmuş ve öteki hürriyet şehitlerinin yanında ebedi yerini almış oldu.

Ermeni örgütleri, Talat Paşa'nın katili Sogomon Teylerian (1896-1960) adına ABD'nin Fresno şehrinde bir anıt diktiler.⁵ Bir katile anıt dikmek, zihinsel sapıklığın bir ürünü olsa gerektir ve herhalde yalnız Ermeni teröristlerine özgü bir iştir.

5 Neclâ Başgün, *Türk-Ermeni İlişkileri: Abdülhamid'in Culusundan Zamanımıza Kadar*, Ankara:1970, s.158.

Roma Suikastı: Eski Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Vurulması (6 Aralık 1921)

Talat Paşa'nın Berlin'de şehit edilmesinden dokuz ay kadar sonra, 6 Aralık 1921 tarihinde, eski sadrazam Sait Halim Paşa da Roma'da şehit edildi. Sait Halim Paşa (1863-1921), suikasta kurban giden Osmanlı sadrazamlarının sonuncusu oldu. O da Arshavir Shiragian adlı bir Ermeni terörist tarafından vurulmuştur.

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu, Prens Halim Paşa'nın büyük oğlu olan Sait Halim Paşa, İstanbul'da Ayan Meclisi üyesi idi. 1912 yılında Devlet Şurası Başkanı ve 1913 yılında da Mahmut Şevket Paşa kabinesinde Hariciye Nazırı oldu. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine 12 Haziran 1913 tarihinde Sadrazamlığa getirildi. Kurduğu hükümette Hariciye Nazırlığı görevini de üstlendi. 1915 yılında Hariciye Nazırlığı'ndan, 3 Şubat 1917 günü de Sadrazamlık'tan çekildi.

Balkan Savaşı'nın sonu, Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yılları Sait Halim Paşa'nın Sadrazamlığı dönemine rastlar. Onun zamanında Edirne geri alınmış, Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na sürüklenmiş ve 1915'te Ermeni tehciri yaşanmıştır.

Mondros Mütarekesi üzerine, İngilizler İstanbul'a ayak basınca, Türkiye'de amansız bir "insan avı" başlatılmış, birçok kimse sorgusuz sualsiz tutuklanmıştı. Tutuklanan ve "Bekirağa Bölüğü" denen uğursuz hapisaneyeye tıkılanlar arasında Sait Halim Paşa da vardı. İngilizler, bir süre sonra, Mayıs 1919'da, Sait Halim Paşa'yı bir grup siyasi tutukluyla birlikte İstanbul'dan alıp Limni adasına sürdüler. İçinde Ziya Gökalp, Mithat Şükrü (Bleda), Halil Menteşe, Ahmet Ağaoğlu gibi ünlü politikacıların da bulunduğu bu gurup 21 Eylül 1919 günü de Limni'den Malta adasına gönderildiler.

Ankara Hükümeti'nin İngilizlerle yaptığı 23 Ekim 1921 tarihli anlaşma gereğince Malta'daki Türk sürgünlerin hepsi serbest bırakıldı. Sürgünlerin çoğu 1921 yılı Kasım ayı başlarında Türkiye'ye döndü. Sait Halim Paşa'nın İstanbul'a dönmesine izin verilmedi. Paşa, Roma'ya gidip bir otele yerleşti. Korumasız ve silahsızdı. Zaten hiç şiddet yanlısı değildi, silah taşımazdı. Otele yerleştikten bir ay sonra, 8 Aralık 1921 günü, Türkiye'nin Paris Diplomatik Mümessili Ahmet Ferit (Tek) Bey, Ankara'ya şu iki satırlık telgrafi çekti:

*"Yevmi gazetelerden - Bu sefer 7 (Aralık) Roma'dan alınan son telgrafta Sadr-ı esbak Sait Halim Paşa'nın bir şahs-ı meçhul tarafından katledildiği bildiriliyor."*⁶

6 Dışişleri Bakanlığı Arşivi- Müt.70/1 ve Bilal N.Şimşir, *Malta Sürgünleri*, İstanbul, 1976, s.298.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Sadrazamı olan Sait Halim Paşa, sürgünden kurtulduktan sonra, özgürlüğün tadını çıkaramadan, 6 Aralık 1921 günü Roma'da, oteli önünde, bir Ermeni teröristin kurşunlarıyla can vermişti. Kurşun alnına isabet etmiş ve eski sadrazam hemen oracıkta ruhunu teslim etmişti.

Sait Halim Paşa'nın cesedi Roma'dan İstanbul'a getirildi ve 20 Ocak 1922 günü Sultan Mahmut türbesinde babası Halim Paşa'nın mezarının yanına gömüldü. Vatan toprağı eski sadrazamını kucaklamakta kusur etmemiştir.

Tiflis Suikastı: Büyük Cemal Paşa'nın ve İki Yaverinin Vurulması (21 Temmuz 1922)

İttihat ve Terakki iktidarının üç liderinden biri olan, "Büyük" sıfatıyla da anılan Ahmet Cemal Paşa (1872-1922), tanınmış bir Türk kumandanı ve devlet adamıdır. Enver ve Talat Paşalar ile birlikte, 1908-1918 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderi üzerinde doğrudan söz sahibi olmuş ve 1922 yılında Ermeni teröristler tarafından vurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine, diğer İttihatçı liderlerle birlikte Cemal Paşa da vatani terk etmek durumunda kaldı. Önce Almanya'ya gitti. Oradan Afganistan'a geçti. İngilizlere karşı savaşmakta olan Afgan ordusunu ıslah etmeye ve silahlandırmaya çalıştı.

Cemal Paşa, Anadolu'da devam eden Kurtuluş Savaşı'nı uzaktan destekliyor, Mustafa Kemal Paşa ile mektuplaşıyordu. 5 Temmuz 1922 günü Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e geldi. Burada Ankara Hükümeti'nin temsilcisi Ahmet Muhtar Bey ile görüştü. Tekrar Afganistan'a dönme hazırlığı içindeydi. 21 Temmuz 1922 gecesi geç saatte oteline dönerken, yanında yaverleri Teğmen Süreyya Bey ve Binbaşı Nusret Bey olduğu halde bir sokağın köşesinde, Kerekin Lalayan ve Sergo Vartanyan adlı Ermeni teröristlerin kurşunlarıyla öldürüldü. Cenazesi ertesi gün Şah Abbas Camiine kaldırıldı ve geçici olarak Tiflis mezarlığına gömüldü. Cemal Paşa'nın cenazesi, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Erzurum'a getirildi ve buradaki şehitlikte toprağı verildi.⁷

O tarihte en kıdemli diplomatımız olan Ahmet Muhtar Bey Ankara Hükümeti'nin Tiflis Mümessili veya Sefiri idi. Daha sonraki tarihlerde Moskova ve Washington Büyükelçisi olarak da görev yapan ve Milletvekili seçilen Muhtar Bey, tam suikast akşamı yani 21 Temmuz 1922 akşamı, Mümessillikte Cemal Paşa'yı ağırlamıştı. Akşam yemeğinde birlikte olmuşlardı. Yemekte mümessillik görevlilerinden Firuz (Kesim) ve Osman Kemal Beyler ile Paşa'nın iki yaveri de vardı. Yemekte hazır

7 *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara: 1960, Cilt X, s. 141-142.

bulunan Firuz Kesim, o akşam Cemal Paşa'nın iki yaveriyle birlikte nasıl katledildiğini şöyle anlatıyor:

“...Yaver Süreyya o gün Ankara'dan dönmüş olduğundan, Anadolu ahvali ve bilhassa cephelelerdeki durumumuz hakkında edinmiş olduğu malumatı ve bu arada büyük Gazi'nin Cemal Paşa'ya karşı olan teveccüh ve iyi niyetlerini anlatıyor; gerek Muhtar Bey, gerek Cemal Paşa iyi konuşan insanlar olduklarından, sofraya bir sohbet havası içinde, pek neşeli sürüp gitmişti. Sofradan kalkılınca, Cemal Paşa, Rusların kendisine tahsis ettiği ikametgâha dönmek istediğini söyledi. Tiflis'te devamlı örfi idare vardı. Gece sokağa çıkma yasağı dolayısıyla hepimize vesikalar verilmişti. Muhtar Bey, her halde bir ön sezikle, Cemal Paşa'nın gece sokağa çıkmasını katiyen istemedi ve âdeta yalvarırcasına: 'Paşam, burada kalın, merak etmeyin rahatsız olmazsınız, yatağımız var, yatın burada... Bu gece misafirimiz olun...' diye dakikalarca rica etti. Yazık ki, dinlemedi. Cemal Paşa, gayet neşeli ve kendine has, kibar haliyle; 'Sizi rahatsız etmeyelim Muhtar Bey, zaten gideceğimiz yer de şuracıkta. Bu gece bu kadarlık kalsın... Yarın sabah elbette yine görüşeceğiz' diye, mutlaka gitmekte ısrar ediyordu.

Nihayet, Muhtar Bey'e veda ile mümessillikten ayrıldık. Paşa önde, biz arkada, hep birlikte sokağa çıktık. Birkaç adım ilerledikten sonra soldaki sokak başında, Osman Kemal ile ben, Paşa'ya veda ettik. Onlar, o sokaktaki ikametgâhlarına gidecekler, biz de, yolumuza devam ile meydanın ilersinde misafir olduğumuz “Orient” oteline gidecektik. Ayrıldık. Onlar, köşesinde bulunduğumuz sokağa saptılar, biz yolumuza devam ederken, beş on adım atmıştık ki, mübalâğasız bir dakika sonra o sokaktan arka arkaya silah sesleri geldi. Derhal olduğumuz yerde durduk. Hiç sesimiz çıkmıyordu. Donmuş kalmış gibi idik, bir an tereddütten sonra ikimiz de vaziyeti kavramış olmanın heyecanı içinde, ne sağa, ne sola bakmadan birer gölge gibi, dönüp koşarak Mümessilliğe gittik. Mümessillik de silah sesleriyle adeta yerinden oynamıştı. Herkes ayakta... Heyecan ve merak içinde.. Dikkat ettik, Mümessillikten çıkarken, Süreyya'nın elinde bulunan evrak çantası yoktu.”⁸

Araştırmacı gazeteci Altan Deliorman, olayla ilgili şu ek bilgileri veriyor:

“Suikast şöyle cereyan etmişti: Üç kişi, Jukovski sokağının köşesine vardıkları zaman, bilinmeyen kimselerin hücumuna uğramışlardı. Cemal Paşa ile Nusret Bey, atılan kurşunlarla derhal ölmüşlerdi. Süreyya Bey, Büyük Petro sokağından Sululak sokağına doğru koşmağa başlamış, fakat elli metreden atıldığı tahmin edilen kurşunlarla o da düşmüştü.

8 Firuz Kesim, “Cemal Paşa Nasıl Katledildi”, *Yakın Tarihimiz*, Cilt 2, s.131-132.; Ahmet Muhtar Bey hakkında bkz. Bilâl N. Şimşir, *Bizim Diplomatlar*, Ankara:1996, s.103-127.

Yakında itfaiye merkezi vardı. Orada görevli, Karakin Dilenyan adında biri, kaçan katilleri yakalamak istemiş, fakat bir kurşun da onu bulmuştu. İtfaiyeci ile birlikte, oldukça uzak mesafede bulunan ve adı bilinmeyen bir kadın da isabet alarak ölmüştü. Suikastçıların, tabancalarını pek çok kere ateşledikleri anlaşılıyordu. Cemal Paşa'nın ensesine ve beline üç kurşun isabet etmişti. Nusret Bey beş kurşun, Süreyya Bey ise tek kurşun yarası almışlardı. Tabii ki Ermeni komitecilerinin usulüne göre, kurşunlar arkadan atılmıştı... ”⁹

Aynı yazısında Firuz Kesim şunları ekliyor:

“Muhtar Bey ertesi günü: ‘Allah rahmet eylesin’ diyordu, ‘bu akıbet zaten mukadderdi. Muhtar Bey gibi mühim şahsiyetleri imha etmeğe karar vermiş olduklarını zaten biliyorduk, kendisi de bunu biliyordu. Fakat ‘ölümünden kaçılmaz, mukadder olan ölüm gelince gelir’ derdi. Dün gece ne yazık sözümü dinletemedim. Bu faciayı tacil ettirdik, çok müteessirim.’ Başka ne denebilirdi? Ruslar, askeri kıtaları, bandosu ile muazzam bir cenaze alayı yapturdular ve Muhtar Bey’e hemen: ‘Çok yakın bir zamanda katilleri yakalayacakları’ hakkında kat’i teminat verdiler. Benim bildiğime göre, bu vait bugüne kadar yerine getirilmemiştir.”

Demek ki, Ruslar da Ermeni katilleri yakalayıp adalet önüne çıkarmamışlardır.

Lozan’da İsmet Paşa’ya Suikast (1922 - 1923)

Kasım 1922-Temmuz 1923 tarihleri arasında toplanan ve aralıklı olarak yedi ay süren Lozan Barış Konferansı’nda Türk Heyeti Başkanı İsmet Paşa’ya (İnönü) ve heyetimiz üyelerine suikast düzenlenmesi ihtimali Ankara’yı sürekli düşündürmüştür. İsmet Paşa, Lozan’a giderken, yanında, yaver ve emir eri olarak on kadar asker de götürmüştü. Bunların Paşayı koruma görevleri de vardı. Türk istihbaratı da olabilecek suikast tehditleri üzerine duyarlılıkla eğilmişti. Ankara’da Atatürk, konuyla doğrudan ve önemle ilgileniyordu. Lozan’da ikinci Türk delegesi Dr. Rıza Nur, bu konuda şunları yazıyor:

“Konferansın ilk içtimaından az bir müddet sonra idi. Ermenilerin İsmet’i (İnönü), beni vuracakları şayi olmuş idi. İsviçre polisi Fransa ve Belçika polislerinden malumat alıyor. Bunları bize de söylüyordu... Bu hususta pek dikkat ve gayret gösteriyordu... Ermenilerin mühim komitesi Brüksel’de, biri Paris’te, biri Cenevre’de imiş... İsviçre polisi bizimle meşgul. Lozan polis müdürü ekseri bizim otele geliyor, oraya sivil polisler koymuş, geleni gideni

9 Altan Deliorman, *Türklere Karşı Ermeni Komitecileri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul: 1973, s. 292-294.

etkik ediyor. İki sivil polisi de bize verdi. Bunlar İsmet Paşa sokağa çıkarken arkasından gidiyorlar.”¹⁰

Talat Paşalardan, Sait Halim Paşalardan sonra Ermenilerin bu defa Lozan’da İsmet Paşa’ya da suikast düzenleyeceklerini İngilizler de haber almışlardı. Gazetedeki köşesinde Mehmet Kemal, bu konuda şunları yazıyor:

“..Polis müdürü gelir, İsmet Paşa’ya durumu bildirir: ‘Paşa hazretleri Ermeni çetelerinin size bir suikast yapacaklarını haber aldık, görevimiz sizi korumaktır. Ancak sizden bir ricamız var, ilk önlem olarak konferans salonuna gidip gelirken otomobilinizden Türk bayrağının kaldırılmasını rica ediyoruz.’ İsmet Paşa bu öneriyi şiddetle karşılar: ‘Ben burada bir Türk delegesi olarak bulunuyorum. O bayrağı kesinlikle kaldıramam. Ben bir Türk delegesi olarak bir suikasta kurban gidebilirim. Fakat benim ardımdan bir Türk delegesi daha gelir. Fakat Türk bayrağı otomobilden hiçbir zaman kaldırılmaz. Bin Türk delegesi bile kurban edilse bayrak kaldırılmaz, yerinde durur.”¹¹

Konferansı ikinci döneminde de suikast tehditleri İsmet Paşa’nın peşini bırakmaz. Lozan Konferansı yeniden çalışmaya başlarken, Türk başdelegesine karşı bu defa Yunanistan’ın suikast hazırlattığı haber alınır. 22 Nisan 1923 günü Başbakan Hüseyin Rauf Bey (Orbay), bunu şifre telgrafla Lozan’da bulunan İsmet Paşa’ya duyurur ve koruma önlemlerinin arttırılmasını ister.¹²

İsmet Paşa suikastlardan korunmaya çalışılırken, pek beklenmedik bir suikast haberi Lozan Barış Konferansı’nı sarsar. Konferanstaki Rus delegesi Vorovski, 10 Mayıs 1923 akşamı otelinde yemek yerken vurulur. Vorovski’nin vurulması, Türk Hükümeti’ni de pek kaygılandırdı. Lozan’da Rus delegesi öldürüldüyse, o güvensiz şehirde- Allah göstermesin- Türk delegeleri de vurulabilirdi. Başbakan Hüseyin Rauf Bey, İstanbul’daki Müttefik temsilcileri katında hemen girişim yaptırdı ve Lozan’daki Türk delegelerinin korunmalarını istedi. Bunu İsmet Paşa’ya da haber verdi. İsmet Paşa, bu ilgiye teşekkür etti:

“Vorovski hadisesi sebebiyle heyet-i murahhasa için hükümetçe ibraz buyurulan alakaya arz-ı teşekkür ederim. Yapılacak başka bir şey olmadığı maruzdur.” dedi.¹³

10 Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt III, s.1066-1067.

11 Mehmet Kemal, “Tarihten Gelen”, *Cumhuriyet*, 8.XI. 1984.

12 Şimşir, *Lozan Telgrafları II*, No.46 : Başbakan Hüseyin Rauf Bey’den Lozan’da İsmet Paşa’ya şifre tel. Gayet müstaceldir. Ankara, 22.4.1923, No.4.

13 Şimşir, a.g.e., No.229: İsmet Paşa’dan Başbakanlığa tel. 13.5.1923, No.91.

Lozan'da Rus delegesi Vorovski'nin vurulmasından üç gün sonra İsmet Paşa'ya tekrar suikast hazırlandığı haber alınır. Türk hükümeti hemen gerekli girişimlerde bulunur. Bir yandan İstanbul'daki İtilaf Devletleri Yüksek Komiserlerine haber verilir ve hükümetlerince gerekli önlemlerin alınması istenir. Öte yandan da suikast hazırlıkları İsviçre hükümetinin dikkatine getirilir. Başbakan Hüseyin Rauf Bey (Orbay), 14 Mayıs 1923 günü Lozan'da İsmet Paşa'yı durumdan haberdar eder ve Türkiye'nin Paris mümessilliğine de "Zata mahsus" kaydıyla şunları teler:

*"Almanya'daki Taşnak ve Hınçak Merkez-i Umumilerince iki grubun İsviçre'ye izam edildikleri (yollandıkları), keza Almanya'da bulunan Çerkez Ethem'in İsviçre'ye geçtiği mevzudaki kaydıyla bildiriliyor. İcab edenler nezdinde derhal nazar-ı dikkati celp ile teşebbüsatta bulunmanızı ve neticenin süra-tı iş'arı mercudur" (Sonucunun tezelden bildirilmesi rica olunur).*¹⁴

Paris'teki Türkiye Mümessil vekili Hüseyin Ragıp Bey (Baydur), bu telgrafı alır almaz, o tarihte kendisine bağlı olan Bern'deki Başkatip Numan Bey (Menemencioğlu) aracılığıyla İsviçre hükümetinin dikkatini çekti. Öte yandan da Fransa Dışişleri Bakanlığı'na bir nota verdi. Ermeni Taşnak ve Hınçak Komitelerinin, suikast yapmak için İsviçre'ye iki grup terörist gönderdiklerini, Yunanlıların hizmetinde bulunan Çerkez çetesinin başı Çerkez Ethem'in de Almanya'da İsviçre'ye gittiğini duyurdu. Güvenlik makamlarının durumdan haberdar edilmesini önemle rica etti.¹⁵

Türkiye'nin bu girişimleri üzerine İsviçre hükümeti, İsmet Paşa'yı korumak için daha sıkı önlemler almıştır. Lozan Konferansı'nı yerinde izlemiş olan gazeteci Ali Naci Karacan bu konuda şunları yazıyor:

"Vorovski olayından birkaç gün sonra İsviçre hükümeti, Bern'den Lozan zabıtasına bazı şüpheli kişilerin sınırı her nasılsa gizli olarak geçerek İsviçre'ye girdiklerini ve ihtimal Lozan'a gittiklerini haber verdi. Haberi alan Lozan emniyet müdürü bütün polisini seferber etti. Zabıta tarafından Lozan Palas otelinde, fakat özellikle İsmet Paşa'nın dairesi etrafında gayet ciddi tedbirler alındığı görülmüyordu. İsmet Paşa'nın şahsını korumaya memur sivillerle polislerin sayısı arttırıldı. Lozan polis müdürü Türk

14 Şimşir, a.g.e., No.236: Başbakan Hüseyin Rauf Bey'den Paris Mümessilliğine şifre tel. 14.5.1923, No. 13066.

15 Şimşir, a.g.e., No.250: Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekaletine şifre tel. 17.5.1923, No.1680. Paris Mümessilliğinin Fransa Dışişleri Bakanlığına vermiş olduğu 18.5.1923 tarihli, 1678 sayılı notanın metni de şudur: "La Mission Diplomatique Turque est informée par son Gouvernement que deux groupes d'individus ont été dépêchés a Lausanne par les sièges centraux des comités révolutionnaires arméniens, Hintchak at Tachnak, à Berlin, en vue de perpètrer des attentats. D'autre part le nommé Tcherkess Ethem, chef de bande circasien à la solde des Grecs, qui se trouvaient dernièrement en Allemagne, vient de se rendre en Suisse." "En portant ces faits à la haute connaissance du Ministère des Affaires Etrangères de la République, la Mission Diplomatique Turque le prie instamment de bien vouloir en saisir la Sûreté Générale."

heyetine aldığı tedbirlerin ihtiyati sebeplerini haber vermişti. Türk heyetinin bulunduğu kata yabancı hiç kimsenin çıkmasına müsaade edilmiyordu. İsviçre sınırını gizlice geçen şüphelilerin Kafkasya'dan gelen komiteci Ermeniler olduğu söyleniyordu. Lozan Emniyet Müdürü Jaquiard: 'İnsan kudreti dahilinde olan bütün tedbirleri aldık. Gerçi Almanya'dan bir takım şüpheli kimselerin hareket ettiklerini duyduk. Fakat bunların İsviçre hududunu geçip geçmediklerinden henüz emin değiliz. Öyle tedbirler aldık ki İsmet Paşa'ya karşı bir suikast imkânsızdır. Oteli bizzat kendim nezaret altında bulunduruyorum. İsmet Paşa'nın aziz hayatı bize emanettir. Her vasıta ile korunacaktır. Aldığımız tedbirler ihtiyati mahiyettedir. Eğer bu adamlar hududu geçmişlerse, emin olunuz ki yakayı ele vereceklerdir' diyordu. İşte bu sırada idi ki, Lozan zabıtası, Türk başdelegesine, bir ihtiyat tedbiri olarak otomobilinin önüne asılmakta olan küçük Türk bayrağını kaldırması ricasında bulundu. İsmet Paşa, Lozan zabıtasının bu teklifine hemen Türk bayrağını taşıyan otomobiline binerek bir hastaneyi ziyaret etmek suretiyle cevap verdi. O, bütün suikast haberlerine karşı tamamıyla ilgisiz, yabancı duruyor, bunları nefrete değer buluyordu.”¹⁶

Anlaşıyor ki, İsmet Paşa Lozan'da her an bir suikasta uğramak tehdidiyle karşı karşıya gelmiştir. Kanlı Ermeni Taşnak ve Hınçak suikastçıları İsmet Paşa'yı vurmak için fırsat kollamışlardır.

Türk istihbaratı komplo hazırlıklarını önceden haber almış ve zamanında uyarılan İsviçre makamları da İsmet Paşa'yı ve Türk heyetini korumak için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu sayededir ki suikastçılara fırsat verilmemiş, İsmet Paşa ve Türk Heyeti, Lozan'daki görevini başarıyla tamamlayıp sağ salim yurda dönebilmişlerdir.

II. TÜRK DİPLOMATLARINA KARŞI ERMENİ SUİKASTLARI VE AVRUPA DEVLETLERİ

Birinci Viyana Suikastı: Ermeni Teröristler Viyana Büyükelçisi Dâniş Tunahgil' i öldürüyor. (Viyana, Avusturya, 22 Ekim 1975, Çarşamba)

Avusturya polisi yanlış iz sürüyor ve Ermeni terörünü görmemezlikten geliyor.

Tutuklanan ve salıverilen sanıklar

22 Ekim 1975 günü öğle üzeri üç silahlı terörist Türkiye'nin Viyana Büyükelçiliği'ni basmış, personeli etkisiz hale getirmiş ve teröristlerden biri

16 Karacan, a.g.e., s.292.

Büyükelçinin makam odasına çıkıp Büyükelçi Dâniş Tunalgil'i çalışma masasının başında şehit etmiştir. Tunalgil, Ermeni teröristlerce şehit edilen ilk Türk Büyükelçisi'dir.

Avusturya polisi, Viyana suikastı faillerini bulup yakalamak için hemen harekete geçti. Büyükelçi Tunalgil'in öldürüldüğü gün, olay yeri civarında ve Viyana-Südbahnhof'ta, yani istasyonda, eşkâlleri suçlulara benzetilen 13 kişi yakalandı, ama bunlar, görgü tanıklarına gösterildikten sonra salıverildi. Bu kişilerden 10'u Yugoslav, biri Macar ve 2'si Romanyalı idi. Aralarında tek bir Ermeni sanık yoktu. Bir ara üç Yunanlıdan kuşkulandı. Türkiye, işin peşindeydi. Olayın tahkikatıyla

22 Ekim 1975 günü öğle üzeri üç silahlı terörist Türkiye'nin Viyana Büyükelçiliği'ni basmış, Büyükelçi Dâniş Tunalgil'i çalışma masasının başında şehit etmiştir. Tunalgil, Ermeni teröristlerce şehit edilen ilk Türk Büyükelçisi'dir.

ilgili olarak Avusturya makamlarından ayrıntılı bilgi istiyordu. Avusturyalılar, hem Viyana'da, hem Ankara'da bize bazı bilgiler veriyorlardı. Ama bunlar Ankara'yı pek tatmin etmiyordu. 31 Ekim akşamı Viyana'daki Türkiye Maslahatgüzarı Alaaddin Taluy Avusturya Dışişleri Bakanlığına çağırıldı. Siyasi İşler Genel Müdürü Büyükelçi Steiner, cinayet soruşturmasının sonuçlarını Maslahatgüzara anlattı, Ankara'ya ulaştırılmak üzere kendisine bir de not sundu. Büyükelçi Steiner, özetle şöyle bir konuşma yaptı:

“Türk Dışişleri Bakanlığı, 22 Ekimdeki katil olayının tahkikatıyla ilgili ayrıntılı bilgi

istemmiştir. Bugün İçişleri Bakanımızın Başkanlığında, polis yetkililerinin ve bizim katıldığımız uzun süren bir toplantı yaptık. Dosyaları tekrar inceledik ve bu komplike olayla ilgili bir not hazırladık. Bunu Bakanlığınıza ulaştırılmak üzere size veriyorum. Büyükelçi Dâniş Tunalgil'in menfur katillerce öldürülmüş olmasından duyduğunuz üzüntü ve heyecanı anlıyoruz. Büyükelçinizin vurulmuş halile çekilmiş fotoğrafları gördüm. Manzara feciydi. Bizim üzüntümüz de derindir. Hükümetinizin emin olmasını isterim ki, katillerin yakalanması için ilk günden beri elden gelen her şey yapılmış ve yapılmaktadır. Nitekim bir ara üzerinde şüphe toplanmış olan Lukidis, Panis ve Denis'i görmek üzere Viyana Emniyet Müdürünü Atina'ya gönderdik. Kendisi bu üç şahsı bizzat gördü ve hatta bunlardan bıyıklı olanın bıyıklarının sahte olup olmadığını bizzat kendisi kontrol etti. Viyana Emniyet Müdürünün, Atina'daki bulguyla ilgili Panis ve Denis'in katil olmadıkları kanaatine vardığından dolayı artık onların katil zanlısı olarak üzerinde durmayacağız. Zira bu durum bize sadece vakit kaybettirecektir”

Maslahatgüzar, Lukides, Panis ve Denis adlı üç Yunanlının Büyükelçiliğimizdeki görgü tanıklarıyla yüzleştirilmesinin sağlanması için daha önce yapmış olduğu girişimi hatırlatıyor. Bunun üzerine Büyükelçi Steiner şöyle konuşuyor:

“Suçsuz olduklarına kanaat getirdiğimiz bu kişilerin üzerinde durulmasının artık faydalı olacağına inanmıyoruz. Olayla ilgili olarak hazırlayıp verdiğimiz Notun incelenmesinden de böyle bir yüzleştirmeye lüzum kalmadığı anlaşılacaktır. Bundan sonra dikkatlerimizi başka yöne çevirip başka izler bulmaya çalışmalı ve adı geçen üç Yunanlıyla daha fazla vakit kaybetmemeliyiz.”¹⁷

Verilen Notta tahkikat sonuçları şöyle anlatılıyor:

“22 Ekim 1975 günü Büyükelçi Tunalıgil’in katledilmesinin hemen ardından olay yeri civarında ve Viyana’nın Güney Garında (Südbahnhof) suçluların eşkâl tasvirine dayanarak 13 şahıs yakalanmıştır. Bu şahıslardan 10’u Yugoslav, 1’i Macar ve 2’si Romen idi. Yakalanan bu şahıslar 22 Ekim 1975 günü saat 22.00’ye doğru Viyana Polis Müdürlüğü Emniyet bürosunda Türk Büyükelçiliği personeline (teşhis edilmek üzere) gösterildiler. Sonuç, fikir birliği ile olumsuz idi.

24 Ekim 1975 günü saat 10.30’da, Avusturya - Çekoslovakya sınırında, Klein-Haugsdorf sınır kapısında, Çekoslovakya’dan çıkış yapmakta olan üç Yunan vatandaşı yakalandı. Bunların adları Archontis Moldavamidis, Konstantinus Ioannis ve Georgios Charissios’tur. Bu şahıslar 22 Ekim günü, olay sırasında Avusturya’da bulunuyorlardı. Mercedes marka, altın metalik renkte, koyu renk iç döşemeli SH 8950 (D) plakasını taşıyan bir binek otomobil kullanıyorlardı. Bunlar da 24 Ekim 1975 günü öğleye doğru, Viyana Polis Müdürlüğünde, Türk Büyükelçiliği görgü tanıklarına gösterildiler. Sonuç bu defa da fikir birliği ile olumsuz idi. Dolayısıyla bu üç kişinin, yollarına devam edip Batı Almanya’ya gitmelerinde bir sakınca yoktu.

Başka araştırmalar sırasında, bir otel personelinin ihbarı nedeniyle şüpheler, şu üç Yunan vatandaşı üzerinde toplandı: Theodore Loukidis, Panayota Geormas ve Denis Tsacomas. Bu üç Yunanlı 19-21 Ekim tarihleri arasında bir Viyana otelinde kalmışlardı. Avusturya güvenlik makamlarının derinleştirdikleri araştırmalarda, bunların, 21 Ekim 1975 günü saat 16.00’da Berg civarında Çekoslovakya istikametinde Avusturya sınırını geçtikleri tespit edildi. Cinayet günü olan 22 Ekim 1975’de Bratislava’da alış-veriş yapmışlar ve bir futbol maçına gitmişler. Bu hususta orijinal

17 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 140-141: TC Viyana BE’den Dışişlerine tel. 1.11.1975.

belgeler ve sarıh tanık ifadeleri vardır. 23 Ekimde de saat 13.00'de Komorn'den Çekoslovakya'yı terkedip Macaristan'a doğru gitmişler ve aynı gün Macar sınırından Yugoslavya'ya geçmişler. 24 Ekim 1975 günü de Yugoslavya'dan Yunanistan'a seyahatlerinde Toyota marka Atina EA 4930 plakalı arabayı kullanmışlardır.

Avusturya polis makamlarının Interpol kanalıyla açmış olduğu kovuşturmayaya dayanan Atina polisi, bu üç şahsı Atina'ya gelir gelmez sorguya çekmiştir. Avusturya Polis makamlarının, Atina'da, pasaport, fatura, giriş biletlere, bildiri gibi tüm belgeleri görmeleri sağlanmıştır. Bu şahıslardan ikisinin bıyıklı olduğu görülmüştür. Halbuki görgü tanıklarının ifadelerine göre suçluların bıyıkları yoktu. Yapılan araştırmadan bu üç şahsın kendi elleriyle Viyana'daki otel defterine Atina'daki doğru adreslerini yazdıkları görülmüştür. Ayrıca seyahatlerinde kullandıkları arabanın bu şahıslardan birinin adına kayıtlı olduğu anlaşılmıştır. Fevkalade ihtimamla yürütülen araştırma sonucunda, bu şahısların olay günü Avusturya'da bulunmadıkları anlaşılmıştır ve bunlar hakkında Avusturya mahkemesinin verdiği tutuklama emri kaldırılmış, Interpol'ün uluslararası kovuşturma kararı da iptal edilmiştir.

Meçhul suçluların aranmasına ısrarla devam olunacaktır.¹⁸ Avusturya polisi, 27 Ekim günü katil sanığı olarak bir kişiyi daha yakaladı. Yugoslav uyruklu olduğu anlaşılan bu sanık, aynı gün saat 13.15'te görgü tanıklarıyla yüzleştirildi. Tanıklar bu kişinin katillerden olmadığını söylediler.”¹⁹

Yanlış İz Sürüldü ve Ermeni Faktörü Göz Ardı Edildi

Avusturya polisi, Büyükelçi Dâniş Tunalıgil'in katillerini ortaya çıkarabilmek için yoğun bir çalışma yapmıştır. Yıllara uzanan bir tahkikat yürütmüştür. Ancak, Avusturya polis yetkilileri, hep yanlış iz sürmüşler ve dolayısıyla olumlu bir sonuç elde edememişlerdir. Cinayetten hemen sonraki saatlerde ve günlerde suçlu oldukları farz edilen epeyce insan yakalanmıştır. Bunlar içinde Macar, Romen, Yugoslav ve Yunan vatandaşları vardı. Ama Ermeni yoktu. Şüpheli görülerek gizlice izlenen, fakat yakalanmamış olan kimseler arasında da bir tek Ermeni yoktu. Yani Ermeniler araştırma kapsamına alınmamışlardı. Viyana'da iki bin Ermeni yaşıyordu. Bunların iki kilisesi vardı. Kiliselerden biri Ermeni Gregorien kilisesi idi. Bu kilise, sözde Ermeni katliamını canlı tutmak, Türk düşmanlığını cemaatine

18 Şimşir, a.g.e., s. 141: Avusturya Dışişlerinin 31.10.1975 günü TC Viyana Büyükelçiliğine sunduğu not. (Avusturya'nın Ankara Büyükelçiliği bu notun içeriğini Fransızca bir muhtıra şeklinde, 11 Kasım 1975 günü Dışişleri Bakanlığımıza da sunmuştur.)

19 Şimşir, a.g.e., TC Viyana BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 27.10.1975, No. 459.

aşılacak ve yaşatmak için elinden geleni yapıyordu. Avusturya'daki Ermeni kilisesinin, Ermeni kulüplerinin, derneklerinin Tunalıgil'in katillerine yataklık etmiş, lojistik destek sağlamış olabileceği akla bile getirilmemişti.

Oysa bu cinayeti, bir Ermeni örgütü üstleniyordu. O günlerde Ermeni teröristler, "Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi'ni biz öldürdük" diye üstüste açıklamalar yaptılar. Paris Büyükelçimiz vurulunca, Ermeni terör örgütü bu cinayeti de üstlendi. Açıklamalar dünya basınına da Avusturya basınına da yansıdı. Birkaçını kısaca hatırlayalım.

Viyana cinayetinin işlendiği gün, bir Ermeni gizli örgütü, New York'ta Associated Press haber ajansına telefon ederek, Tunalıgil'in öldürülmesi sorumluluğunu üstlendi. Avusturya Radyo ve Televizyonu da bu haberi verdi.²⁰ Haber ertesi gün yabancı basında, bu arada Beyrut gazetelerinde şöyle yayınlandı:

*"New York'ta, 'Ermeni Kurtuluş Örgütü'nü temsil ettiğini söyleyen bir adam, Çarşamba günü Associated Press'e telefon ederek, örgütünün Tunalıgil'i öldürdüğünü söylemiştir. Telefon eden, 'Viyana eyleminin sorumluluğunu üstlendiğimizi size bildiriyorum" demiş ve telefonu kapatmıştır."*²¹

Avusturya'daki Ermeni kilisesinin, Ermeni kulüplerinin, derneklerinin Tunalıgil'in katillerine yataklık etmiş, lojistik destek sağlamış olabileceği akla bile getirilmemişti. Oysa bu cinayeti, bir Ermeni örgütü üstleniyordu.

24 Ekim 1975 günü Batı Almanya Radyosu (WDR) yaptığı yayında şunları söyledi:

*"Paris'teki ilgili çevrelerde, Viyana'daki olaydan iki gün sonra, Paris'teki Türk Büyükelçisinin de öldürülmesi üzerine bazı tahminler ortaya atılmaktadır. Bu tahminlerden birincisine göre, cinayetin, Ermeniler tarafından işlendiği sanılmaktadır."*²²

25 Ekim 1975 günü, "Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları" adlı gizli bir Ermeni örgütü Paris ve Bonn'da bildiri dağıttı. Paris ve Viyana'daki Türk Büyükelçilerinin, "dünya halklarının dikkatlerini Ermenilerin durumu üzerine çekmek amacıyla" öldürdüğünü açıkladı.²³ Aynı bildiri, aynı gün, gazetelere, ajanslara, Elçiliklere, bu arada Türkiye'nin Bonn Büyükelçiliğine de gönderildi.²⁴ Yine aynı gün, Fransız haber ajansı AFP'nin Beyrut bürosuna telefon eden bir kişi, gerek Viyana, gerek

20 Şimşir, a.g.e., s. 148: TC Viyana BE'den Dışişlerine tel, 22.10.1975, No. 433.

21 "Turkish Envoy Shot Dead; 3 Gunmen Sought in Vienna", Daily Star (Beyrut), 23.10.1975.

22 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 149: TC Bonn Büyükelçiliği Basın Müşavirliği Basın Bülteni, 24.10.1975.

23 L'Orient (Beyrut), 26.10.1975.

24 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 149: TC Bonn BE Basın Müşavirliği Basın Bülteni, 25.10.1975.

Paris eylemleri, “*Armée Secr’te Arménienne pour la Libération de l’Arménie*” (Ermenistan’ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu) adlı bir örgüt tarafından gerçekleştirildiğini söyledi.²⁵ Bu örgütün Fransızca ve İngilizce kısaltma adı ASALA idi. Berlin’de çıkan *Tagesspiegel* gazetesi de, 25 Ekim günlü sayısında, “Avusturya’da Türk Büyükelçisine karşı işlenen cinayetin sorumluluğunu bir Ermeni örgütü üstlendi” diye yazıyordu.

Beyrut Büyükelçimiz Bedrettin Tuncel, Ankara’ya şunları telledi:

*“Beyrut’ta, 24 Ekimde (1975) meçhul bir kişi AFP’ ye telefon ederek, Gizli Ermeni Ordusu adına konuştuğunu bildirmiş. Bu örgütün Viyana ve Paris suikastlerini benimsediğini söylemiş. Viyana eyleminin “Bordikiyan hücresi” ve Paris eyleminin “Korken Yanikian hücresi” tarafından yapıldığını bildirmiştir. Telefon konuşması sonunda ‘yakında yeni eylemler hakkında haber bekleyin’ demiştir.”*²⁶

Tirajı 5 milyona yakın olan Bild adlı Alman bulvar gazetesi, 27 Ekim 1975 günlü sayısında; “48 saat içinde 2 Türk Büyükelçisi öldürüldü. Failler anlaşılan Ermenilerdir” diye yazdı. Aynı tarihli Süddeutsches Zeitung gazetesi, Viyana ve Paris suikastlarıyla ilgili araştırmaların “Ermeniler üzerine teksif edildiğini”; General Anzeiger gazetesi “Tunalgil’in katillerinin Lübnan’da Filistin fedailerince yetiştirildiğini” ve Die Welt gazetesi “Bu cinayetten Ermenileri sorumlu tutmak akla yakın geliyor” diye yazıyorlardı. Bonn Büyükelçiliğimiz bunları Ankara’ya rapor ediyordu.²⁷

Diğer ülkelerin basın yayın organlarında da benzer haberler ve yorumlar çıkıyordu. Madrid Büyükelçimiz Zeki Kunalalp, “Dört İspanyol gazetesi, ‘Ermenistan Gizli Kurtuluş Ordusunun’ bu cinayetlerin faili olabileceği ihtimaline değinmiştir” diye rapor etmişti.²⁸ Atina Büyükelçimiz Kâmuran Gürün de şunları bildirmişti:

“3 Ocak (1876) günlü Yunan gazeteleri, gizli bir Ermeni örgütünün iki Türk Büyükelçisi’nin öldürülmesi sorumluluğunu üzerine aldığına dair Londra çikışlı bir habere sütunlarında yer vermişlerdir. Haber, Yunanistan’dan Londra’daki AFP temsilciliğine postalanmış, 29 Aralık 1975 tarihli teksir makinesinde çoğaltılmış bir bildiri metnine dayanmaktadır. Habere göre, “Ermenistan’ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu” adındaki bu örgüt, Türkiye’nin ve müttefiklerinin menfaatlerini zarara uğratacak hareketlerine

25 Şimşir, a.g.e., TC Atina BE’den Dışişlerine tel. Yıldırım. 25.10.1975.

26 Şimşir, a.g.e.: TC Beyrut BE’den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 26.10.1975.

27 Şimşir, a.g.e.: TC Bonn BE’den Dışişlerine açık tel. 28.10.1975, No. 1033.

28 Şimşir, a.g.e.: TC Madrid BE’den Dışişlerine yazı, 4.11.1975, No. 0505/1-835-334.

devam edeceğini ve iki Türk Büyükelçisini kısa adı ASALA olan bu örgütün iki grubu tarafından öldürüldüğünü beyan etmiştir... ”²⁹

Bonn Büyükelçimiz Vahit Halefoğlu, aynı haberin, Süddeutsche Zeitung adlı Alman gazetesinin 3/4 Ocak 1976 günlü sayısında, “Ermeni Gizli Ordusu Türkleri tehdit ediyor” başlığıyla yer aldığını bildiriyordu.³⁰ 3 Ocak 1976 günlü Türk gazeteleri de aynı haberi verdiler. Gazeteler, “Gizli bir Ermeni Örgütü Türkiye’yi tehdit ediyor”³¹ ve “Bildiri yayınlayan ‘Gizli Ermeni Ordusu’ örgütü Türkiye’ye tehditler savurdu”³² gibi başlıklar kullandılar. Yine 3 Ocak 1976 günlü Wiener Zeitung ve Kurier adlı iki Viyana gazetesi de, “Gizli Ermeni Kurtuluş Ordusu “ adlı örgütün, Büyükelçi Dâniş Tunalıgil’in öldürülmesini üstlendiklerini yazdılar...

Örnekler devam edip gidiyor. Ermeni teröristler, Türkiye’nin Viyana ve Paris Büyükelçilerini katlettiklerini adeta davul zurnayla ilân ediyorlar. Viyana gazeteleri de bunu duyuruyor. Ama Avusturya polisi bu haberlere kulaklarını tıkıyor. Viyana Interpol Dairesi Başkanı Dr. Ernst Erben, Ermeni örgütlerinin Viyana ve Paris eylemlerini gerçekleştirdiklerine dair yapılan açıklamalara, ihbarlara ve verilen haberlere “hüsnü itibar edilmemiştir” diyor. Yani Avusturya polisinin sanıklar listesinde Ermeni yoktu; Ermeni terör örgütleri yoktu.

Yürütülen cinayet soruşturmasında Ermeni faktörü zamanında dikkate alınmamıştı. Bunun bir nedeni, belki, Ermeni terör örgütlerinin varlığının dahi şüpheyle karşılanması olabilir. Polis, Ermenilerin terör örgütleri kurduklarına pek inanmamıştır. Çünkü Dâniş Tunalıgil’in öldürülmesine kadar ASALA adı, “Ermeni Adalet Komandoları” adı hiç duyulmamıştı. Bu terör örgütleri ilk defa o zaman adlarını duyurmağa başladılar. Poliste bunların dosyaları yoktu henüz. Bir habere göre, “Ermenistan’ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu” (ASALA), Viyana suikastından sadece bir ay kadar önce, 17 Eylül 1975’te kurulmuştu. ASALA, o gün Atina’daki AFP Ajansına gönderdiği bir bülten ile kuruluşunu duyurmuştu. “Diğer Ermeni partilerinden ve örgütlerinden bağımsız bir ihtilâlcî gençlik örgütü olarak kurulduğunu ve bu örgütün amacının Türkiye’ye karşı silâhlı bir direniş hareketi organize etmek olduğunu” açıklamıştı.³³

Bir başka habere göre ise ASALA, Dâniş Tunalıgil’in vurulduğu gün kurulmuştu. Neue Zürcher Zeitung adlı İsviçre gazetesi, 24 Ekim 1975 günü, Reuter ajansına dayanarak şu haberi verdi:

29 Şimşir, a.g.e.: TC Atina BE’den Dışişlerine tel. İvedi. 3.1.1976.

30 Şimşir, a.g.e.: TC Bonn BE’den Dışişlerine açık tel. 5.1.1976.

31 “Gizli bir Ermeni örgütü Türkiye’yi tehdit ediyor”, Barış gazetesi, 3.1.1976.

32 “Bildiri yayınlayan ‘Gizli Ermeni Ordusu’ örgütü Türkiye’ye tehditler savurdu”, Günaydın, 3.1.1976.

33 “Paris’teki Türkiye Büyükelçisi bir Ermeni Örgütü tarafından katledildi”, Le Soir gazetesi (Brüksel)’den Aktaran; TC Brüksel BE’den Dışişlerine açık tel, 27.10.1975, No. 444.

“Ermeni Gizli Ordusu: Çarşamba günü (22 Ekim 1975) Beyrut’ta bir Gizli Ermeni Ordusunun kurulmuş olduğu, İngilizce ve Ermenice beyannameler dağıtılmak suretiyle ilân olunmuştur. Beyannamelerde bu hareketin amacının Ermenistan’ın kurtuluşu olduğu belirtilmektedir...”³⁴

Tunalıgil’in vurulduğu gün Ermeni Gizli Ordusu diye bir örgüt çıkıp “ben bugün kuruldu, kurulur kurulmaz da Türk Büyükelçisini öldürdüm” demesi belki pek inandırıcı görülmemiştir. Ama ne olursa olsun bu açıklamalar dikkate alınmalıydı. Kısa adı ASALA olan bu örgüt, ısrarla “Türk Büyükelçisini biz öldürdük” diye açıklamalar yaparken, bunun hiç dikkate alınmamış olması Avusturya polisinin çok ciddi bir ihmaldir. Tunalıgil’in katillerini araştırırken Avusturya polis yetkilileri, kasıtlı değilse bile ihmalcı davranmışlardır. Dolayısıyla cinayetin faileri ortaya çıkarılamamıştır.

Kısa adı ASALA olan bu örgüt, ısrarla “Türk Büyükelçisini biz öldürdük” diye açıklamalar yaparken, bunun hiç dikkate alınmamış olması Avusturya polisinin çok ciddi bir ihmaldir.

Bu konuda Türkiye’nin de kusurları olmuştur. Türk tarafı, Tunalıgil cinayetinin soruşturmasıyla ilgili olarak, gerek Ankara’da, gerek Viyana’da birçok girişimlerde bulunmuştur; ama Ermenileri de araştırmak gerektiğini Avusturya tarafına hatırlatan olmamıştır. Cinayetten hemen sonraki günler ve aylar içinde Dışişleri Bakanlığımız ve Viyana

Büyükelçiliğimiz yetkilileri, Avusturyalı yetkililere cinayet araştırmalarının sonuçlarını sık sık sormuşlar, ama bir defa olsun Ermenileri de araştırıyor musunuz diye sormamışlardır. Aynı şekilde Türk güvenlik yetkilileri ve Türk Interpolü de Avusturya polisinin dikkatini Ermeniler üzerine çekmemiştir. Emniyet Genel Müdürlüğümüz İstihbarat Başkanı Mustafa Yiğit, iki Başkomiserle birlikte Aralık 1975’te Viyana’ya gönderilmiş ve 29-28 Aralık günleri Avusturya güvenlik yetkilileriyle görüşmeler yapmıştı. Bu görüşmeler sırasında da Ermenileri araştırma ve soruşturma kapsamına almaları Avusturyalı yetkililere telkin edilmemiştir. Türk basın yayın organları da Büyükelçi Tunalıgil’in (ve Büyükelçi Erez’in) Ermeniler tarafından vurulmuş olabileceğine pek ihtimal vermiyor, daha çok Rumlar ve Yunanlılar üzerinde duruyorlardı.

Avusturya polisinin üçer kişilik iki Yunanlı gurubunu sorgulaması, dikkatleri büsbütün Rumlar ve Yunanlılar üzerine çekmişti. Türk yetkililer ve Türk kamuoyu, Büyükelçilerimizi vuranların Rum-Yunan çeteleri, özellikle EOKA-B örgütü olduğuna inanmak istediler. Başka bir ihtimali pek akla getirmedi. Uzun bir suikast geleneğine sahip olan Ermenilerin vaktiyle Talat Paşa’ları, Sait Halim Paşa’ları vurdukları gibi şimdi de Büyükelçi Dâniş Tunalıgil’leri, İsmail Erez’leri

34 Neue Zürcher Zeitung, 24.10.1975.

vurmuş olabileceklerini düşünenlerin sayısı parmakla gösterilebilecek kadar azdı. Örneğin Beyrut Büyükelçimiz Bedrettin Tuncel, Ermeniler üzerinde önemle duruyordu. Bonn Büyükelçimiz Vahit Halefoğlu da Viyana cinayetinin Los Angeles suikastının “bir tekrarı mahiyetinde olduğunu” yazmıştı. Yani, Los Angeles cinayeti bir Ermeni işi olduğu gibi, Viyana Büyükelçimiz Dâniş Tunalıgil’in de Ermeniler tarafından vurulmuş olabileceğine dikkati çekmişti. Ama o günlerde Türkiye’de, Viyana cinayetini bir Rum-Yunan eylemi olarak görenler çok daha ağırlıktaydılar ve dolayısıyla Ermeni faktörü tamamen ihmal edildi.

O günlerde yapılan değerlendirmelerde hep Rumlar üzerinde duruldu, Ermeniler ise arka plana itildi. Bir örnek: Ankara’nın talimatı üzerine, 1975 Kasım ayı başında, Lefkoşa Büyükelçiliğimizde bir değerlendirme yapıldı. Değerlendirmeye Kıbrıs’taki Kolordu Komutanımız, Bayraktar ve Osman Örek de katıldı. Viyana ve Paris Büyükelçilerimizin şehit edilmelerinin “Türk devletini hedef aldığı şüphe götürmeyen terörist hareketler” olduğu tespit edildikten sonra, bu cinayetlerin faillerinin Rum-Yunan menşeli olabilecekleri sonucuna varıldı. Ermenilerin ise şu sırada böyle eylemler yapmaları için “geçerli bir sebep ve vesile mevcut değildir” dendi.³⁵

3 Ocak (1976) günlü Yunan gazeteleri ASALA’nın, iki Türk Büyükelçisinin öldürülmesi sorumluluğunu üzerine aldığı yazınca, Türk gazeteleri bunu da kuşkuyla ve tepkiyle karşıladılar. Bir gazetemiz, “*Rumlar, Elçilerimizin öldürülüşünü Ermeni örgütlerinin üzerine yıkmak istiyorlar*” diye başlık attı.³⁶ Sanki cinayetleri Rumlar işlemişti de şimdi suçu Ermenilerin üzerine atmaya çalışıyorlardı. Akıllarda hep Rumlar vardı, Ermeniler üzerinde ise önemle duran yoktu.

Kısacası, Avusturya tarafı gibi Türk tarafı da Ermeniler üzerinde pek durmadı. Dâniş Tunalıgil’in katilleri başka taraflarda araştırıldı ve bulunamadı.

Büyükelçi Dâniş Tunalıgil’in Viyana’da şehit edilmesi olayı, Ermeniler konusunda bizim bilgisizliğimizi ve gafletimizi de su yüzüne çıkardı. Bizler, Cumhuriyet kuşaklarıydık. Ermenilerin köklü bir terör geleneği olduğunu hatırlamıyorduk. Ermeni toplumundaki bu terör damarının süreklilik taşıdığını, kuşaktan kuşa aktarıldığını ise düşünmüyorduk. Hınçakların, Taşnakların Anadolu’yu ve hatta İmparatorluk payitahtı İstanbul’u kana bulayan o korkunç tedhiş eylemlerini çoktan unutmuştuk. Ermeni teröristlerin Anadolu’da valilerimize, hatta İstanbul’da Yıldız’da Padişah Abdülhamid’e nasıl kanlı suikastlar düzenlemiş olduklarını artık pek hatırlamıyorduk, harırlasak bile

35 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s.152: TC Lefkoşa BE’den Dışişlerine tel. Yıldırım. Zata Mahsus, 2.11.1975.

36 Tercüman, 4.1.1976.

bunların bilincine varamıyor, bunları tarih sayfalarında malasl gibi okuyup geçiyorduk. Ermenilerin enternasyonal terörizmin öncüleri ve ustaları olduklarını, eski sadrazamlarımızı ve devlet adamlarımızı Berlin’de, Roma’da, Tiflis’te vurduklarını, İsmet İnönü’ye, Atatürk’e suikastlar hazırladıklarını ve bugün de dünyanın her yerinde eylem yapabileceklerini hiç mi hiç aklımıza getirmiyorduk. Evet bizler Cumhuriyet çocuklarıydık, Lozan’ın rehaveti içindeydik, geçmişin acı olaylarına toptan sünger geçmiştik ve Ermeni terörü tarihini de pek bilmiyorduk. Ancak Viyana’da, Paris’te ve diğer merkezlerde değerli diplomatlarımızı Ermeni terörüne kurban verdikçe, sarsıla sarsıla, hiçkıra hiçkıra geçten geç uyanacak ve bilgi eksikliğimizi gidermeye çalışacaktık.

Birinci Paris Suikastı: Ermeni Teröristler T.C. Paris Büyükelçisi İsmail Erez’i ve Makam Şoförü Talip Yener’i Öldürüyor. (Paris, Fransa, 24 Ekim 1975, Cuma)

İsmail Erez: Şehit Edilen İkinci Büyükelçi

Viyana Büyükelçimiz Dâniş Tunalıgil’in bir suikast sonucu görevi başında öldürülmesinden sadece iki gün sonra, Paris Büyükelçimiz İsmail Erez ile makam şoförü Talip Yener de 24 Ekim 1975 Cuma günü pusuya düşürülüp vuruldular. Türkiye, Viyana suikastının şokunu atlatmadan Paris suikastının darbesiyle sarsıldı; bir defa daha derinden sarsıldı. Ermeni terörü, Tunalıgil’in cenazesinin toprağa verilmesini bile beklemeden bizden iki kurban daha aldı. Türk Dışişleri 48 saat içinde üç şehit verdi. İsmail Erez, terör kurbanı ikinci Büyükelçi, Ermeniler tarafından şehit edilen ikinci Türk Büyükelçisidir.

Büyükelçilik kara haberi Ankara’ya şöyle telledi:

“Nr: 198 Yıldırım müddetli 24 1500 Paris B.Elç.

Bugün (24 Ekim 1975, Cuma) saat 13.30 sıralarında, Büyükelçimiz İsmail Erez ve şoför Talip Yener, bir resepsiyondan dönerken Büyükelçiliğe 350-400 metre mesafede Bir Hakeim köprüsünden sağ yakaya dönüşte otomobilin iyice yavaşladığı bir sırada, esmer görünüşlü olduğu bildirilen üç veya dört kişi tarafından vurularak şehit edilmişlerdir. Polisin topladığı ilk bilgilere göre, katiller yayan olarak karşıdaki metro istasyonunun merdivenlerine doğru kaçmışlardır.

Yine polisin ifadesine göre, 9 mm çapında otomatik tabancalarla ateş edilmiştir. Büyükelçi kalbinden ve boynundan aldığı yaralarla şehit edilmiştir.

Bilahare Sefarete de anonim bir telefonla Sefaretin havaya uçurulacağı, bugün herkesin öleceği bildirilmiştir.

Arzedirim.

Paris Büyükelçiliği”³⁷

Fransız Bakan Üzgün

Cinayetin işlendiği 24 Ekim günü, saat 18.30’da Fransa Dışişleri Bakanı Sauvagnargue, Türkiye geçici İşgüderi Kâmuran Tüzel’i kabul etti. Tüzel, bu görüşmeyi Ankara’ya şöyle rapor etti:

“Bakan, olaydan duyduğu derin teessürü dile getirdikten sonra Bayan Erez’in durumunu sorup başsağlığı dileklerini kendisine iletmemi rica etti. Kendisine, Büyükelçi Erez ile şoför Yener’in katillerinin en kısa zamanda yakalanarak adalete teslim edilmesi için mümkün olan her şeyi yapmalarını beklediğimizi ifade ve Fransa’daki bütün misyonlarımız ve bağlı bürolarla personel ve ailelerinin emniyeti, ayrıca THY uçaklarının güvenliği için gerekli tedbirlerin alınmasını talep ettim. Bu hususu kapsayan bir muhtırayı da tevdi eyledim. Sauvagnargue, güvenlik makamlarından aldığı bazı bilgileri anlattı. Bunlara göre, cinayeti, Bir-Hakeim köprüsü civarında bekleyen iki kişinin sert dönemeç nedeniyle trafiğin yavaşladığı bir yerde Büyükelçinin otomobilinin yavaşlamasını beklemek suretiyle işlediklerinin anlaşıldığını, olayı yerinde gören şahitler olmadığını öğrendiğini, mevcut bir şahidin de pek güvenilir beyanlarda bulunmadığını, kullanılan silâhların Viyana’daki suikast sırasında kullanılan silahla aynı tipte olduğunun saptandığını, Paris’te bir Büyükelçinin katledilmesinin ilk defa görülen bir olay olduğunu belirtti.

Bakan, gerek cinayetin faillerinin yakalanması, gerek Fransa’daki Misyonlarımızın ve personel ile ailelerinin güvenliği için gerekli her türlü tedbirin alındığını, ancak bu tedbirlerin daha sıkılaştırılması için yeniden İçişleri Bakanı ile temas edeceğini söyleyerek adigeçene yanımda telefon etti. Bakan makamında olmadığından, Müsteşardan daha sıkı tedbir alınmasını, THY uçakları için Orly’de de gerekli tertiplerin düşünülmesini istedi.”³⁸

37 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 167: T.C. Paris BE’den Dışişlerine teleks, yıldırım, süreli, 24.10.1975

38 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s.169-170: TC Paris BE’den Dışişlerine tel. Yıldırım, 24.10.1975,

Suikast Sorumlusu ASALA

Birinci Paris suikastının sorumluluğunu, ASALA adlı Ermeni terör örgütü üstlendi. Washington Büyükelçimiz Melih Esenbel, bu konuda Ankara'ya şunları bildirdi:

*“Viyana ve Paris cinayetleri hakkında bugün (26 Ekim) New York Times’da çıkan haberlerde, bir şahsın Lübnan’daki Ajans France Presse bürosuna telefon ederek, büyükelçimizin ‘Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia’ (Ermenistan’ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu ASALA) tarafından katledildiğini söylediği ifade olunmaktadır...”*³⁹

Cinayeti ASALA'nın üstlendiği yolundaki haber Fransız basınında da çıktı.⁴⁰

*“Beyrut’ta da 24 Ekimde (1975) meçhul bir kişi AFP’ye telefon ederek, Gizli Ermeni Ordusu adına konuştuğunu bildirmiş. Bu örgütün Viyana ve Paris suikastlarını benimsediğini söylemiş. Viyana eyleminin “Bordikiyan hücresi” ve Paris eyleminin “Korken Yanikian hücresi” tarafından yapıldığını bildirmişti.”*⁴¹

ASALA, Paris suikastının ardından, Beyrut'ta bir de bildiri dağıtmıştı. El-Muharrir adlı Beyrut gazetesinin 26 Ekim 1975 günlü sayısında yayınlanan bu bildiri de şöyle diyordu:

*“Biz bu devrimci şiddet hareketlerini halkımız ve dost Türk halkının düşmanı Türk emperyalizmini tasfiye gayesiyle yaptık. Bu yola gitmemizin sebebi, her türlü yapıcı Ermeni hareketleri yollarının tükenmesi olmuştur. Viyana ve Paris Büyükelçilerini seçmemizin nedeni, uzun bir inceleme sonucu bunların Türk ve Ermeni halkları ile Türk faşizminin gasbetmiş olduğu diğer azınlıkların ve bunların içinde de Hatay’da bulunan Arap halkına düşmanlıklarından dolayıdır.”*⁴²

Le Soir adlı Belçika gazetesi de, 27 Ekim 1975 günü, “Paris’teki Türkiye Büyükelçisi bir Ermeni örgütü tarafından katledildi” başlıklı bir makale yayınladı. Makalede, Paris suikastı hakkında bilgi verildikten sonra, kısa adı ASALA olan Ermenistan’ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu adlı örgütün, 17 Eylül 1975 tarihinde kurulduğu, kuruluşunu o tarihte AFP’ye gönderdiği bir bültenle duyurduğu, diğer Ermeni örgütlerinden farklı olarak bir ihtilâlcı gençlik örgütü olduğu, kuruluşundan hemen sonra Türkiye’ye karşı silâhlı bir hareket başlattığı ve

39 Şimşir, a.g.e., s. 170 :TC Washington BE'den Dışişlerine açık tel. Çok ivedi. 26.10.1975.

40 Şimşir, a.g.e., s. 170:TC Paris BE'den Dışişlerine tel. Yıldırım. 25.10.1975.

41 Şimşir, a.g.e., s. 171: TC Beyrut BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 26.10.1975.

42 Şimşir, a.g.e., s. 171: TC Beyrut BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 27.10.1975.

Ermeni milletine çağrıda bulunduğu anlatılıyordu. ASALA, Ermenilere “Ayağa kalkma” çağrısı yapıyor ve “Türk tehdidine karşı yegâne hal çaresi olan silâhli ihtilâl mücadelesine girişme zamanı gelmiştir” diyordu.⁴³

Büyükelçi Namık Yolga'nın Raporu

Türk Hükümeti, rahmetli Büyükelçi Erez'in yurda getirilmesi sırasında cenazeye refakat etmek üzere Büyükelçi Namık Yolga'yı Paris'e gönderdi. Yolga, kıdemli bir büyüğümüzdü, Paris'te üç defa görev yapmıştı. Paris'te yapılacak resmî cenaze töreni ve cenazenin yurda taşınması işlerinin başına geçti. Cinayeti soruşturan Fransız polis yetkilileriyle görüştü, onlara telkinlerde bulundu. Cenazenin en geç 26 Ekim Pazar akşamı Ankara'ya getirilmesi gerekiyordu; çünkü 27 Ekim Pazartesi günü, Viyana Büyükelçimiz Dâniş Tunalıgil ile Paris Büyükelçimiz İsmail Erez için Ankara'da cenaze töreni yapılacaktı. Dolayısıyla Yolga sadece bir gece Paris'te kaldı. Bu kısa zaman içinde edindiği bilgi ve izlenimler hakkında Dışişleri Bakanı Çağlayangil'e bir rapor sundu. Yüksek Müşavir Büyükelçi Namık Yolga, suikast ile ilgili olarak şunları yazdı:

“Saldırı için seçilen yerin böyle bir iş için ne derece elverişli olduğu, diğer taraftan ilk önce Şoför Talip Yener'e ateş edilerek öldürülmek suretiyle, esasen 90 derecelik dönemde çok yavaşlamış olan otomobilin tamamıyla durmasının sağlandığı ve bu sayede yan kapı açılarak Büyükelçiye ateş edilmesinin imkân dahiline girdiği malumlarıdır. Olayın cereyan tarzı bakımından istifham konusu, daha ziyade, canilerin o gün Büyükelçinin izleyeceği programı nasıl öğrendikleridir. Fransız polisi bu nokta üzerinde durmuş, fakat henüz bir sonuca varamamıştır. Olay yerine, biraz vakit kaybı ile, ilk önce polis memurları ve âcil yardım arabası gelmiş, Büyükelçilik olaydan takriben 45 dakika sonra haberdar edilmiştir. Müsteşar Kâmuran Tüzel derhal olay yerine gitmiş, ancak rahmetli Erez'i artık can vermiş olarak sedye üzerinde görebilmiştir. Polis memurunun müsteşar arkadaşımıza, rahmetli Büyükelçinin naaşını göstererek, ‘Bu tip’ i tanıyor musunuz?’ şeklinde soru yöneltişi, yeteri kadar acı bir olay içinde Fransızların lâubaliliğini göstermesi itibarıyla, kaydedilmeye değer. ‘Fransız emniyetinin olayı adi bir polis vakası olarak gördüğü’ yolundaki değerlendirmenin, polis memurunun bu sözüne dayandığı anlaşılmıştır. Kaldı ki, polis memurunun bu soruyu sorması da anlamsızdır. Zira Paris'teki usule göre diplomatik misyon şeflerinin arabalarına CMD plakası, normal kordiplomatik plakasına ilâveten konulmak mutattır; binaenaleyh arabanın bir Büyükelçiye ait olduğu ilk bakışta tabiatıyla

43 Şimşir, a.g.e., s.171: TC Brüksel BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 27.10.1975.

anlaşılmıştır. Diğer taraftan şoför ile Büyükelçinin arabadaki oturma yerlerinden her birinin sıfatları kolaylıkla çıkarılabilir. Nihayet, cinayetten Büyükelçiliği haberdar eden polis, elbette ki otomobilin kime ait olduğunu tespit etmiş bulunuyordu. Nezdime çağırarak görüştüğüm ilgili (Fransız) memurlar, yapmış oldukları soruşturma sonucuna ve elde mevcut diğer bilgilere dayanarak, cinayeti Ermenilerin işlemiş olmasını muhtemel görmediklerini (menfi) beyan ettiler.

Olay ile ilgili soruşturmayı yürütmekte olan Adli Polis Cinayet Bölümü Şefi Ottavioli, Cumartesi (25 Ekim) akşamı sonuçlar hakkında bilgi vermek üzere Büyükelçiliğe gelecekti. İki Büyükelçilik memurunun yürüttüğü ve Müsteşar Tüzün'ün zaman zaman katıldığı görüşmede hazır bulundum.

Nezdime çağırarak görüştüğüm ilgili (Fransız) memurlar, yapmış oldukları soruşturma sonucuna ve elde mevcut diğer bilgilere dayanarak, cinayeti Ermenilerin işlemiş olmasını muhtemel görmediklerini (menfi) beyan ettiler.

*Konunun bizatihi ve Türk Fransız münasebetleri bakımından önemi ölçüsünde azami gayret sarfi hususundaki (Müsteşar arkadaşımızın da kuvvetli ifadelerle tekrarladığı) görüşümüzü Fransız muhatabımız, fazla üzerinde durmaksızın paylaştı. Ayrılırken de, 'Size vaat edebileceğim şudur: Elimizden geleni yapacağız ve gerçeği size olduğu gibi söyleyeceğiz' dedi."*⁴⁴

Bu raporda dikkati çeken şudur: Suikastı ASALA adlı Ermeni terör örgütü üstlendiği halde Fransız polisi "cinayeti Ermenilerin işlemiş olmasını muhtemel görmediklerini" söylemekteydi.

Soruşturma ve Araştırmalar

Türkiye, Büyükelçi İsmail Erez ile şoför Talip Yener'i şehit eden katillerin bir an önce yakalanıp adalet önüne çıkarılmasını bekliyordu. Paris Büyükelçiliğimiz, bu yönde üst üste girişimlerde bulundu ve Fransız makamlarından alabildiği bilgileri günü gününe Ankara'ya bildirdi. Büyükelçilik, cinayetin ertesi günü Ankara'ya özetle şu bilgileri veriyordu:

"Otopsi sonucundan anlaşıldığına göre, Büyükelçi 5, şoför 3 kurşun yarası almıştır. Cinayet yeri yakınında 38'lik bir tabanca bulunmuştur. Silahın 15 mermilik hacmi ve içinde 8 mermi vardır. Fransız polisinin elde ettiği

⁴⁴ Şimşir, a.g.e., s. 172: Paris Büyükelçisi İsmail Erez'in öldürülmesi olayı ve cenazesinin yurda nakli konusunda Yüksek Müşavir Büyükelçi Namık Yolga'dan Dışişleri Bakanına Servis Notu, Gizli, 4 Kasım 1975.

bilgiler, Viyana polisinden alınan bilgilerle karşılaştırılmış ve failerin yaş, tip, renk, cüsse ve sayı bakımından tamamen birbirine uyduğu görülmüştür. Çeşitli operasyonlar düşünülmektedir. Kara ve hava çıkış kapılarında sıkı kontrol tedbirleri alınmıştır.”⁴⁵

İki gün sonra Büyükelçiliğimiz, soruşturmayı yürüten Fransız güvenlik yetkilerinin, son günlerde Fransa’ya gelmiş olan Yunanlılar ve Türkler üzerinde durduklarını haber veriyordu. Türkler üzerinde de durulmasının nedeni sorulduğunda, “bütün ihtimalleri göz önünde tutarak soruşturmayı yürüttükleri” cevabı verilmişti.

27 Ekim günü Büyükelçimizin makam otomobilinin balistik incelemesi yapılmıştı. İnceleme sırasında Büyükelçiliğimiz İkinci Kâtabi Alp Karaosmanoğlu da orada bulunuyordu. İnceleme sonunda şu bilgiler ortaya çıktı: “Arka sol kapı altına saplanmış bir mermi bulundu. İlgililer bu merminin 9 mm’lik bir tabancadan atıldığını söylediler. Toplam 9 mermi, 7 kovan bulundu. İki kovan da cinayet yerinde, lağım deliklerinde arandı. Asgari iki tabancadan ateş edildiği anlaşıldı. Biri 9 mm’lik Parabellum, diğer de 9 mm’lik, fakat daha kısa namlulu imiş. Bir polis yetkilisi 25 Ekim günü 13 Ermeniye sorguya çektiğini ve bu cinayeti Ermenilerin işlemedikleri kanaatine vardığını söylemiştir.”⁴⁶

Ermeni terör örgütü ASALA, Türkiye’nin Paris Büyükelçisine karşı düzenlenen suikastı üstlendiğini açıklarken, Fransız polisi “bu cinayeti Ermenilerin işlemediklerini” savunuyordu. Nasıl böyle bir kanaate vardıkları ise anlaşılıyordu.

Soruşturmalar devam ederken Türkiye Cumhuriyeti’nin 52. yıldönümü geldi. Paris Büyükelçiliğimiz, cinayetten beş gün sonraya rastlayan ve davetiyeleri önceden gönderilmiş olan 29 Ekim 1975 Cumhuriyet bayramı davetinin iptal edilip edilmeyeceği konusunda Ankara’dan talimat istedi. Dışişleri Bakanlığı’nın talimatı üzerine, o yıl, diğer dış misyonlarımızda olduğu gibi Paris Büyükelçiliğimizde de Cumhuriyet bayramı kutlandı. Sıkı güvenlik önlemleri altında düzenlenen resepsiyona katılım büyük oldu. Kültür İşleriyle Görevli Devlet Bakanı, Genelkurmay İkinci Başkanı, yüksek rütbeli subaylar, müdürler, yabancı misyon şefleri katılanlar arasındaydı.⁴⁷

Fransız polisi, 29 Ekim günü, katillerin robot resimlerini çizdirmişti. Dört görgü tanığının ifadelerine göre çizilen resimlerin birer örneği Büyükelçiliğimize de verilmişti. Büyükelçiliğimiz bunları, ertesi gün THY pilotuyla Ankara’ya

45 Şimşir, a.g.e., s. 173: TC Paris BE’den Dışişlerine tel. Yıldırım. 25.10.1975.

46 Şimşir, a.g.e., 184: TC Paris BE’den Dışişlerine tel. Yıldırım. Süreli. 28.10.1975.

47 Şimşir, a.g.e., s. 185: TC Paris BE’den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 30.10.1975.

göndermiştir. Polis, bu robot resimlerin, Viyana Büyükelçimizin katillerinin robot resimlerine benzediğini söylemiştir.⁴⁸ Fakat Fransız gazeteleri ve televizyonları, çizilen robot resimleri yayınlamaya yanaşmamışlardır. Bunlar geçten geç yayınlatabilmek için girişimlerde bulunmak gerekmiştir.

30 Ekim 1975 günü Paris Büyükelçiliğimiz Müsteşarı Orhan Aka ile ikinci Kâtip Alp Karaosmanoğlu, Fransa Emniyet Genel Müdürü Paolini'yi ziyaret etmişlerdir. Müsteşar Aka, menfur cinayeti işleyenlerin tezelden yakalanmalarına Türk Hükümetinin büyük önem verdiğini tekrarlamış ve mümkün olanın azamisinin yapılmasını beklediğimizi belirtmiştir. Paolini, Fransa Cumhurbaşkanı ile İçişleri Bakanının da bu konuda kendisine kesin talimat vermiş olduklarını, konuya büyük önem verdiklerini, ellerinden geleni yaptıklarını söylemiştir. Soruşturmanın son durumu konusunda kendisine yöneltilen sorular üzerine de Paolini şunları söylemiştir:

“Çalışmalarımızda halen ölü bir noktaya gelmiş bulunuyoruz. Çünkü eldeki ipuçları ve çeşitli faktörler üzerinde gerekli bütün araştırmalar yapıldı. Bu gibi cinayetlerle ilgili olabilecek, bizce bilinen kişiler hakkında geniş araştırmalar yapıldı ve sonuç maalesef tatminkâr olmadı. Yeni unsurlar olmadıkça tahkikatın bu noktadan ileriye götürülmesi olanakları sınırlı kalacağına benzemektedir. Bu sözlerimle ümitlerin tamamen kaybolduğunu söylemek istemiyorum. Ama yersiz ümit vermekten de kaçınıyorum.”⁴⁹

Müsteşar Aka, katillerin robot resimlerinin Fransız gazete ve televizyonlarında yayınlattırılmasını istemiş ve katilleri ihbar edeceklere ödül vaad edilmesini telkin etmişti. Emniyet Genel Müdürü Paolini, fotoğrafları yayınlamak için elinden geleni yapacağını, ödül işini de düşünceğini söylemişti. Ama resimler 30 ve 31 Ekim günleri de yayınlanmamıştır. Bunun üzerine Büyükelçiliğimiz, Başbakanlık Özel Kalemî katında girişimde bulunmuştur. Bu girişimden sonra robot resimler 1 Kasım 1975 günü televizyonun saat 13.00 haberlerinde gösterilmiş ve 1-2 Kasım tarihli “Le Parisien Libéré” gazetesinde ve 2-3 Kasım günlü *France-Soir* gazetesinde yayınlanmıştır.⁵⁰ Demek ki robot resimler, cinayetten 8-10 gün sonra yayınlatabilmiştir.

Büyükelçi İsmail Erez'in cenazesini yurda getirmek için Paris'e gönderilmiş olan Bakan Yüksek Müşaviri Büyükelçi Namık Yolga, 4 Kasım günü Dışişleri Bakanı Çağlayangil'e bir rapor sunmuştu. Bu raporunda Yolga, cinayet soruşturmasıyla ilgili olarak şunları söylüyor:

48 Şimşir, a.g.e., s. 185: TC Paris BE'den Dışişlerine tel. Yıldırım Süreli. 30.10.1975.

49 Şimşir, a.g.e., s. 185: TC Paris BE'den Dışişlerine tel. Yıldırım. Zata Mahsus. 30.10.1975.

50 Şimşir, a.g.e., s. 186: TC Paris BE'den Dışişlerine tel. Yıldırım. 1.11.1975.

“Paris’teki kısa süre içinde Bakanlık mensupları ile ve (Cinayet Masası Şefi) M. Ottavioli ile vaki görüşmelerden edindiğim genel izlenim, Fransız polisinin soruşturma işini gereği kadar önemle yürütmediği merkezindedir. Meselâ şahitlerin ayrıntılı ifadelerinin alınması, robot resmin çizilmesi, Büyükelçilik arabasının kapısındaki ve bulunan tabanca şarjöründeki parmak izlerinin kontrol ve karşılaştırılmaları gibi işlemlere hafta sonu tatilinin engel olarak kıymetli bir zaman kaybettirdiği anlaşılıyordu.”⁵¹

Kasım ayı ortalarında Fransız polis yetkilileri, soruşturmaya devam ettiklerini, saptadıkları bazı isimler üzerinde durduklarını, fakat soruşturmanın selameti bakımından şimdilik Türkiye Büyükelçiliğine daha fazla bilgi vermeyeceklerini söylüyorlardı. Cinayette kullanılan tabancaların Macar yapımı, “Fesyvergyar” marka ve “Vallam” modeli tabancalar oldukları bildiriliyordu. Bunlar, o güne kadar Fransa’da hemen hemen hiç rastlanmamış olan silahlardı. Bu tabancalar Viyana suikastında kullanılmış olan Macar tabancası tipinde görünüyordu.⁵²

Aralık ayında Fransız makamlarından yeni bir bilgi alınamadı. Yılbaşında Emniyet Genel Müdürlüğümüz İstihbarat Başkanı Mustafa Yiğit ile Ankara Cinayet Masası Şefi Ömer Aygün Paris’e gönderildiler. 6 Ocak 1976 günü Paris cinayet masası ilgileriyle görüştüler. Bu görüşmeden de olumlu bir sonuç çıkmadı. Fransız polisi, Paris’te sayıları 85 kişi kadar olan Kıbrıslı Rumlar üzerinde durmuştu. Her ihtimali göz önünde bulundurmak için sayıları 11-12 kadar olan Paris’teki aşırı solcu Türkler arasında da soruşturma yapılmıştı. Bunlardan bir ipucu elde edilememişti. Fransız cinayet masası ilgilileri, Viyana ve Paris cinayetlerinin siyasi cinayetler olduğunu anlamışlardı. Ama amacın ne olduğunu, bu cinayetlerin Türkiye’de ne değiştireceğini anlayamamışlardı. “Eğer kendilerine bu hususlarda bilgi verilirse tahkikatlarını daha sıhhatli bir şekilde yönlendirebileceklerini” söylemişlerdi. Mustafa Yiğit, bu cinayetlerin Türk devletini hedef aldığını söylemişti.⁵³

Aradan aylar geçti. 27 Mayıs 1976 günü Paris’teki “Ermeni Evi”nde bir bomba patladı. Patlama sonucu bir Ermeni öldü, bir diğer Ermeni yaralı olarak Fransız polisince yakalandı. Aynı yerde “Ermeni Katliamı Adalet Komandoları” imzalı bildiriler ale geçti. Bu bildiriler, daha önce Paris Büyükelçimiz İsmail Erez’in öldürülmesi üzerine basına gönderilen bildirinin tıpkısıydı. Kağıt aynı, basıldığı matbaa aynıydı. Bildirinin basıldığı kâğıt, Fransa’da kullanılmayan ve yalnız İtalya’da bulunan bir boyuttaydı. Yapılan araştırmada bu kâğıtların İtalya’da,

51 Şimşir, a.g.e., s. 186: Paris Büyükelçisi İsmail Erez’in öldürülmesi olayı ve cenazesinin yurda nakli konusunda Yüksek Müşavir Büyükelçi Namık Yolga’dan Dışişleri Bakanına Servis Notu, Gizli, 4 Kasım 1975.

52 Şimşir, a.g.e., s. 186: TC Paris BE’den Dışişlerine tel. Çok ivedi. 13.11.1975, ve 19.11.1975.

53 Şimşir, a.g.e., s. 186: TC Paris BE’den Dışişlerine tel. İvedi. 11.1.1976.

Fabriano'daki Miliani firmasının ürünü olduğu, 1974 yılında 110.000 adedinin Lübnan'a ihraç edilmiş bulunduğu anlaşılmıştı. Fransız polisi, Erez'i vuranların Ermeniler olduğuna nihayet kanaat getirmişti.

1976 Kasım ayı başında Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Fransa'ya resmi bir ziyaret yaptı. Bu ziyaret dolayısıyla Paris'e giden TRT ekibinden Altan Aşar ve Selim Esen, Paris Cinayet Masasında görevli Komiser M. Riou ve Müfettiş M. Diem ile birer görüşme yaptılar. Bu yetkililer, Paris'teki Ermeni Evinde patlama olayını anlattıktan sonra şu açıklamayı yaptılar:

“Ermeni Evindeki patlama da artık kesinlikle kanıtlamıştır ki, Büyükelçi Erez'in katlinden sorumlu olanlar “Ermeni Adalet Komandoları”dır. Patlama sırasında yaralı olarak ele geçen Ermeni ise bir süre önce delil yetersizliği nedeniyle serbest bırakılmıştır.”⁵⁴

Paris Büyükelçimizin katli olayını Fransız Radyosu, 1915'de kapanmış olan Ermeni tehcirinin intikamı gibi gösterdi.

Fransız polisi, aylarca yanlış iz sürdükten sonra, Büyükelçi Erez'in Ermeniler tarafından öldürüldüğünü geçten geç anlamış ve yaralı bir sanık da yakalamıştı. Ama yakalan bu tek sanık delil yetersizliğinden serbest bırakılmıştır.

Ve Fransa'da Çirkin Yayınlar

Paris cinayeti dolayısıyla Fransız basın-yayın organlarının çirkin yayınları ve Fransızların tutumları da Türk kamuoyunda üzüntü ve tepkiyle karşılandı. Hürriyet gazetesi, “Cinayetler ve Fransa” başlıklı imzasız başyazısında bu tepkiyi şöyle dile getiriyordu:

“İki Büyükelçimizin katli olayı, sadece kötü niyetlilere ne kadar kolay bir şekilde hedef teşkil edebileceğimizi ortaya koymakla kalmadı, batı dünyasının bize nasıl baktığını bir kere daha gösterdi. Özellikle Paris Büyükelçimiz Erez'in katlinden sonra Fransızların tutumu, ilgiyle gözetlenmeye değer doğrusu... Tunalıgil'in acısı daha çok tazeyken, Paris Büyükelçimizin katli olayıyla karşılaştık. Ve bu defa Fransızların davranışlarını izledik. Önce Fransız Radyosu - ki devlete aittir...- Büyükelçi Erez'in katlini, son sayfası 1915'de kapanmış olan Ermeni tehcirinin intikamı gibi gösterdi. Bir “Oh olsun” demediği kaldı. Mağdur olduğumuzu söylemeğe değil de “Türklerin barbarlığı” hikâyelerini diriltmeğe kalkıştı.

54 Ibid.:s. 187: TC Paris BE'den Dışişlerine yazı. 17.11.1976, No. 1548/725 ve eki: 3 Kasım 1976 günü TRT'den Altan Aşar ve Selim Esen'in “Brigade Criminelle”de Komiser Riou ve Müfettiş Diem ile yaptıkları görüşmenin özeti.

Böylece Fransızların bizi nasıl gördüğü tekrar ortaya çıktı. Sözü burasında bir dakika duralım:

Batıların büyük bir kısmı, ön yargularından kendilerini kurtaramazlar. Onlar için Türkler ne yaparlarsa yapınlar barbarlardır. Ama örneğin milyonlarca Yahudi'nin öldürülmesi nedeniyle Almanlar barbar olmazlar. Bunun suçu sadece Hitler'indir. Sonra ülkelerinin bağımsızlığı için savaşan İrlandalıları kurşuna dizen İngilizlerin barbarlığından kimse bahsetmez... Cezayir'deki katliamlar ve Vietnam vahşetleri ne Fransızlar için utanç vesilesidir ne de Amerikalılar için. Yirmi yıl süreyle Kıbrıs'ta katledilen Türkler yüzünden batı dünyası Rumları hiç suçladı mı? Ama sıra Türklere gelince, İttihat ve Terakki dönemimin, yani batmış bir imparatorluğun hesabını kapatmaya imkân yoktur. Devlete karşı isyan etmiş bir azınlığın cezalandırılması, isyancıların değil, üstelik bu olaylardan yarım asır sonra dünyaya gelen kuşakların suçuymuş gibi ikide bir ortaya sürülür...

Fransız Radyosu'nu yönetenler ve polisine emir verenler, acaba bilinen küstahlıklarını bir yana bırakıp kirli ellerini yıkayamazlar mı?"⁵⁵

Birinci Vatikan Suikastı: Ermeni Teröristler, Vatikan Nezdinde T.C. Büyükelçisi Taha Carım'ı Öldüyor (Roma, İtalya, 9 Haziran 1977, Perşembe)

Vurulan üçüncü Büyükelçi

9 Haziran 1977 Perşembe günü Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım da evinin önünde vuruldu. Cinayeti yine bir Ermeni terör örgütü üstlendi. O gün öğleden sonra, T.C. Roma Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığına peş peşe hüzünlü telgraflar geliyordu. Hepsi 'Yıldırım-süreli' kaydı taşıyan, yani bir dakika bile geciktirilemeyen türden telgraflar. Roma Büyükelçimiz Semih Akbil, meslektaş Taha Carım'ın hazin dramını dakika dakika Ankara'ya rapor ediyordu. Sarsılarak, nefes nefese okuyoruz:

"9 Haziran 1977, Roma'da saat 14.34:

Saat 14.00'te vazifesinden evine giderken Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım, esmer, uzun boylu bir gencin kurşunlarına hedef olmuştur. Yüzünden ve sırtından yaralanan Sayın Carım Policlinico Hastanesine kaldırılmıştır.

Durumu hakkında peyderpey bilgi sunulacaktır."⁵⁶

55 Şimşir, a.g.e., s. 187: "Günün yazısı. Cinayetler ve Fransa", Hürriyet, 28.10.1975.

56 Şimşir, a.g.e., s. 212: TC Roma BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım süreli. 9.6.1977, No. 344.

Telgraflar birbirini izliyor. Carım'ın durumu hakkında saat başı bilgi sunuluyor.

Ve 9 Haziran 1977, Saat: 20. 00:

“Şimdi mahalli saatle 20.00’de Büyükelçi Taha Carım’ın ameliyathaneden çıkamadan maalesef vefat ettiği profesör doktoru tarafından bana bildirilmiştir. Bütün Dışişleri ailesine, Sayın Büyükelçi Carım’ın ailesine mesai arkadaşlarımla birlikte başsağlığı diler, Büyükelçi Carım’ın manevi huzurunda tazimle eğiliriz. 348 - Akbil.”⁵⁷

Araştırma ve Soruşturmalar

Büyükelçi Taha Carım'ın vurulması üzerine İtalyan polisi araştırma ve soruşturma başlattı. Saldırının yapıldığı gün İtalya Emniyet Genel Müdürü Roma Büyükelçimiz Semih Akbil'i ziyaret etti. Hem geçmiş olsun dedi hem de “Herhangi bir kimseden şüpheleniyor musunuz, bilhassa Türklerden?” diye bir soru sordu. Büyükelçimiz, İtalya'daki Türklerden şüphelenmediğini bildirdi ve soruşturmanın Ermeni örgütlerine yöneltilmesini telkin etti.

Aynı gün, “Ermeni Soykırım Adalet Komandoları” adlı gizli bir Ermeni örgütü cinayeti üstlendi. Ertesi gün ve ondan sonraki günlerde gazetelerde “İtalyan polisi katil avına çıktı”, “Polis Ermeni avı başlattı”, “Araştırmalar hızla sürüyor” başlıklı haberler çıktı. İtalyan polisi işi sıkı tutuyormuş havası yaratıldı. Katil akşamda sabahta yakalanacakmış gibi bir umut belirdi. Ama araştırma ve soruşturmada ne sonuç alındığı pek belli değildi. Üç gün sonra bir kahvehanenin tuvaletinde bir tabanca bulundu. Cinayette kullanılan silahın bu olduğu anlaşıldı. İtalyan polisi bu tabancanın Kırıkkale yapımı bir Türk tabancası olduğunu ileri sürdü. İtalyan gazetelerinde, “Türk Büyükelçisi Türk tabancasıyla vurulmuş” diye biraz müstehzi haberler çıktı.

İtalyan makamları, araştırma ve soruşturma sonuçları hakkında Büyükelçiliğimize bilgi vermiyorlardı. Büyükelçimiz, hem İtalyan polisine yardımcı olmaları, hem de ilk elden bilgi almaları için Türkiye'den iki uzmanın Roma'ya gönderilmesini önerdi. Bu öneri üzerine Emniyet Genel Müdürlüğümüz İstihbarat Daire Başkanı Mustafa Yiğit ile aynı dairede görevli Şube Müdür Yardımcısı Beyhan Ertürk İtalya'a gönderildiler. 17-21 Haziran 1977 tarihleri arasında İtalyan polisleriyle birlikte çalıştılar. Mustafa Yiğit, 20 Haziran 1977 günü Emniyet Genel Müdürlüğümüz Metin Dirimtekin'e Roma'dan aşağıdaki raporu gönderdi:

57 Şimşir, a.g.e., s. 213-214: T.C. Roma Büyükelçiliğinden Dışişlerine tel, yıldırım, 9.6.1977.

“Roma Büyükelçimiz Akbil’in ilgi ve tavassutları ile 18 Haziran 1977 günü İtalyan polis makamları ile ilk temasımızı saat 12.00’de İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğünde yaptık. İtalyan Polisi Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım’ın 9 Haziran 1977 Perşembe günü öldürülmesinden sonra hadise mahalli yakınında bulunan bir kahvehanenin pisuarında tesadüfen ele geçirdiği ve Makine Kimya Endüstrisi Kurumu Kırıkkale Fabrikalarında imal edilen tabancalardan olduğunu ileri sürdüğü, aynı şekilde basında da yer alan tabancanın Savcılık emri ile tetkik ve muayenesi yapılmak üzere kuzey İtalya’daki Baretta silah fabrikalarına gönderildiğini bildirdiler ve ellerinde bu tabancaya ait muhtelif fotoğrafları, bu meyanda sanığa ait robot resmi tarafımıza tevdi ettiler.

Yaptığımız tetkikatta tabancanın İtalyan polisinin ileri sürdüğü gibi Kırıkkale yapısı Türk tabancası olmadığı, tabancanın 22 Ekim 1975 tarihinde Viyana’da şehit edilen Büyükelçimiz Tunalıgil’in öldürülmesi ile ilgili olarak Avusturya polisince yapılan tahkikat sırasında ele geçirilen ve Tunalıgil’i öldürdüğü tespit edilen Macar yapısı Wallam marka E 01415 ve EIP680 numaralı tabanca ile, yine Avusturya polisince elde edilen aynı cins E.00979 numaralı tabanca cinsinden olduğunu tespit ettik. İtalyan polisince ele geçirilen tabanca, Macar Yapısı Wallam 9 mm çapında E 00808 ve 380-680 sayılı tabanecedir.

**Yaptığımız tetkikatta,
tabancanın Viyana’da
şehit edilen Büyükelçimiz
Tunalıgil’in
öldürülmesinde
kullanılan silahla aynı
olduğu tespit edilmiştir.**

Bu silahların Macaristan’da imal edildikten sonra İngiltere’ye ihraç edilmiş ve oradan Batı Almanya’ya 3 kısım halinde sevk edilmiş 300 adet tabanca meyyanında oldukları malumdur. İngiltere’den Almanya’ya silahları sevkedenden Ensign Ordnance LTD/GBT adlı firma tabancaları Batı Almanya’da Hans Dieter Anhauser ve Derrick Hanz Tober’e teslim etmiş ve Tunalıgil’i öldüren tabanca ile bu olayda kullanılan aynı cins ve marka tabancanın Ernst Josef Heinovicz tarafından kanunsuz şekilde katillere satıldığı anlaşıldığından, haklarında Frankfurt savcılığınca dava açılarak her üçü de tutuklanmıştı. Büyükelçi Carım’ın öldürülmesinde kullanıldığına dair kuvvetli karineler bulunduğu İtalyan polisince ele geçirilen tabancanın da Batı Almanya’daki bu guruba ait olması tabiidir.

İtalyan polisine gerekli bilgiler verilmektedir. İtalyan polis derhal Avusturya, Batı Almanya, İngiltere Interpolleri nezdinde teşebbüse

geçeceğini bildirmiş ve 20 Haziran 1977 günü olayla ilgili olarak Fransız yetkililerinin de toplantımıza katılacağını ifade etmiştir.

Çalışmalara devam edilmektedir.”⁵⁸

İstihbarat Daire Başkanı Mustafa Yiğit, 1975 yılında Viyana Büyükelçimiz Dâniş Tunalıgil ve Paris Büyükelçimiz İsmail Erez'in şehit edilmeleri olaylarını araştırmak üzere, Viyana ve Paris'e de gönderilmişti. Bu suikastları yerinde araştırmış, Avusturya ve Fransız meslektaşlarıyla bilgi alış verişinde bulunmuştu. Ermeni terör eylemleri konusunda bilgi birikimine sahipti. Şimdi bu birikimini, konuya yeni girmiş olan İtalyan polisiyle paylaşmıştı. İtalyan polisinin bir yanlısını düzeltmiş ve on Viyana ve Vatikan suikastlarında kullanılan tabancaların aynı cins ve marka silahlar olduklarına dikkatlerini çekmişti. Bu bakımdan onun Roma'ya gönderilmesi yerinde ve yararlı olmuştu. Roma Büyükelçiliğimiz de bu görüşteydi.

20 Haziran 1977 günü Roma'da yapılan ve İtalyan, Türk, Avusturya ve Fransız Emniyet görevlilerinin katıldığı toplantıda bir adım daha ilerleme sağlandı: Roma ve Viyana cinayetlerinin işleniş şekillerinin birbirine benzediği, her iki cinayetin üçer kişilik terörist timler tarafından işlenmiş olduğu ve her ikisinde de aynı Macar yapımı Wallam marka tabancaların kullanılmış ve bu silahların olay yerine yakın bir yerlere bırakılmış bulunduğu sonucuna varıldı.⁵⁹

Büyükelçi Taha Carım'ın öldürülmesiyle ilgili araştırma ve soruşturmada İtalyan güvenlik makamlarının ulaşabildikleri son nota bu olmuştur: Cinayette kullanılan tabanca bulunmuş ve Roma ve Viyana cinayetleri arasında benzerliği saptanmıştı. Bundan daha ileriye gidilememiş, failin izine bile rastlanamamıştı.

Vatikan suikastının üzerinden bir yıl geçtikten sonra, Roma savcılığı, dosyanın kapatıldığını açıkladı. Bu açıklama Türk kamuoyunda hayret ve biraz da öfkeyle karşılandı. Dışişleri Bakanlığımız da dosyanın kapatılmasını kabul etmedi ve derhal gerekli girişimde bulunması için Roma Büyükelçiliğine şu talimatı gönderdi:

“...Saldırı faillerinin ve işbirlikçilerinin saptanabilmesi için İtalyan ilgili makamlarının, diğer ülke ilgili makamlarıyla da işbirliği halinde, yoğun bir çalışmayı sürdürmeleri... Zorunlu görülmektedir. Yeterli çalışma ve tespit yapılmadan, bir Temsilcimize karşı, ülkemize yönelik bir cinayete ait dosyanın 'rafa kaldırılması' (kapatılması) ve bunun bir açıklama ile ilânı hiçbir şekilde kabul edilemez. Bu itibarla, İtalyan Dışişleri Bakanlığı nezdinde girişimde bulunularak, gerçek ise bu açıklamadan duyduğumuz üzüntünün bildirilmesi, tahkikatın belirtilen biçimde ciddiyetle devam

58 Şimşir, a.g.e. : TC Roma BE'den Dışişlerine tel. 19.6.1977. (No. 180)

59 Şimşir, a.g.e. : TC Viyana BE'den Dışişlerine tel. 28.6.1977. (No. 135)

ettirilmesinin istenmesini, dosyanın kapatılmasının tarafımızdan kabul edilemeyeceğinin önemle belirtilmesini ve sonucunun bildirilmesini rica ederim."⁶⁰

Dosya'nın kapatıldığı haberi üzerine gazeteci Murat Sertoğlu, "Kapanan Dosya" başlıkla yazısında tepkisini şöyle dile getirdi:

*"Roma başsavcısı, geçen gün, Roma'da bir yıl önce işlenen alçakça bir cinayetin suçluları hakkında hiçbir kanıt bulunamadığını ileri sürerek dosyanın kapanmış olduğunu resmen ilân etti. Bu cinayet, Türkiye'nin Vatikan Büyükelçisi Taha Carım'ın, Roma'da evinin önünde alçakça şehit edilmesi olayıdır. Katiller... Bağıra bağıra falan veya filan Ermeni örgütüne bağlı bulduklarını ilân ettikleri halde Roma başsavcısı bu yolda bir delil bulunamadığını açıklamaktan çekinmemiştir... Elbette delil bulamayacaklardı. Bulsalar bile İtalyan jürisi nasıl olsa onları suçsuz bulacak, İtalyan hâkimi de onları serbest bırakacak değil mi idi?"*⁶¹

Roma Büyükelçiliğimiz, Ankara'nın talimatı doğrultusunda İtalya Dışişleri katında girişimde bulundu. Büyükelçiliğimiz, Taha Carım'ın katlinin Türk devletine yapılan bir cürüm olduğunu, Devlete yapılan cürümlerde dost devletlerin birlikte hareket ettikleri, hal böyleyken bir savcının olayı rafa kaldırdığını beyan etmesinin pek yersiz ve üzücü olduğunu vurguladı. İtalyan Dışişleri yetkilisi, konuyu gereken önem ve ciddiyetle ele alacaklarını ve sonucunu Büyükelçiliğimize haber vereceklerini bildirdi.⁶²

İki ay kadar sonra İtalya Dışişleri Bakanlığı, yaptıkları incelemenin sonucunu Büyükelçiliğimize şöyle bildirdi:

*"Büyükelçi Taha Carım'ın öldürülmesiyle ilgili kovuşturma dosyası kapatılmamıştır. Kapatılması söz konusu değildir. Ancak, şu sırada eldeki deliller yetersizdir. Bu nedenle İtalyan yargı makamları konu üzerinde fiilen bir çalışma yapma olanağı bulamamaktadırlar. Yeni unsurlar ortaya çıkarsa soruşturma büyük bir titizlikle sürdürülecektir. Türkiye bundan emin olmalıdır."*⁶³

"Yeni unsurlar" ortaya çıkarsa soruşturmaya devam edilecekti. "Yeni unsurlar" ortaya çıkmamış olacak ki, İtalyan makamlarından bir daha ses seda çıkmadı ve

60 Vatikan Suikastı 1: TC Dışişleri Bakanlığından Roma BE'ne tel. 30.6.1978, (No. 96).

61 Murat Sertoğlu, "Kapanan Dosya", Dünya, 3.7.1978.

62 Vatikan Suikastı 1: TC Roma BE'den Dışişlerine tel. 25.7.1978, (No. 251).

63 Şimşir, a.g.e. : TC Roma Büyükelçiliğinden Dışişlerine tel. 19.9.1978, (No. 301)

Büyükelçi Taha Carım'ın katledilmesi de faili meçhul cinayetler kategorisinde tarihte kaldı.

Madrid Suikastı: Ermeni Teröristler T.C. Madrid Büyükelçisi'nin Eşi Necla Kunalalp'i ve Emekli Büyükelçi Beşir Balcıoğlu' nu Öldürüyorlar (Madrid, İspanya, 2 Haziran 1978, Cuma)

İspanyol polisinin araştırma ve soruşturmalarından bir sonuç çıkmıyor ve katiller bulunamıyor.

Avrupa'da Ermeni saldırıların sonu gelmiyordu. Teröristler, Roma'dan sonra Madrid'de pusu kurdular. Vatikan Büyükelçimizin vurulmasından bir yıl sonra, 2 Haziran 1978 günü bu defa Madrid Büyükelçimiz Zeki Kunalalp'in makam otomobili, sokak ortasında yayılım ateşine tutuldu. Aracın içinde bulunan Büyükelçinin eşi Necla Kunalalp ile eniştesi Emekli Büyükelçi Beşir Balcıoğlu hemen oracıkta can verdiler; İspanyol şoför de hastaneye kaldırılırken yaşamını yitirdi. Saldırıyı hemen bir Ermeni terör örgütü üstlendi.

Araştırma ve Soruşturmalar

Türkiye, haklı olarak, rahmetli Neclâ Kunalalp'in ve Beşir Balcıoğlu'nun katillerinin bulunmasını ve adalet önüne çıkarılmasını istiyordu. Bu amaçla Dışişleri Bakanlığımız daha cinayet günü girişimlerde bulundu. Ondan sonra da girişimlerini sürdürdü. Madrid Polisi, cinayet yeri yakında bir tabanca buldu. Yapılan incelemede bu tabancanın, suikastta kullanılan silahlardan biri olduğu anlaşılmıştı.⁶⁴ Ama başka somut bir ipucu bulunamamıştı.

Öte yandan Ermeni terör örgütünün, İspanyol Makamlarının yürüttüğü soruşturmayı engellemeye çalıştığı haber veriliyordu. Gazetelerde “Suikastçiler İspanyol Hükümetini tehdit etti” diye haberler çıkıyordu. Hürriyet gazetesi şunları bildiriyordu:

“Suikastı düzenleyenlerin İspanyol olmadıklarının kesinlikle saptandığını bildiren İspanyol Polisi, İspanya'nın bütün hava alanı, istasyon ve diğer çıkış noktalarında çok sıkı önlemler alarak şüpheli görülen yabancıları gözden geçiriyor. İspanyol polisinin dikkati ülkede yaşayan Ermeniler üzerinde toplanırken, Beyrut'ta 'Ermeni Gizli Ordusu' adlı bir örgüt, 'Suikast düzenleyen militanların kovuşturulması halinde, İspanyol Hükümetine karşı misillemeye bulunacağını' açıkladı.”⁶⁵

64 Tercüman, 6.6.1978.

65 “Suikastçiler İspanyol Hükümetini tehdit etti”, Hürriyet, 5.6.1978.

Bu arada Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Mustafa Yiğit, 4 Haziran akşamı Madrid'e gitti. Gidiş amacı, Madrid suikastı faillerinin araştırılması çalışmalarında İspanyol polisiyle işbirliği yapmak ve olayın açık ve gizli yönleriyle tam olarak değerlendirilebilmesi için gerekli bilgileri toplamaktı. Madrid'de bir hafta kaldı. Büyükelçiliğimiz 12 Haziran günü, "Emniyet Genel Müdür Muavini Mustafa Yiğit İspanyol Emniyet makamları ile yapmış olduğu temasları bitirerek Roma'ya geçti" diyordu.⁶⁶

İspanya Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar Özel Müdür Yardımcılığı tarafından hazırlanmış 9 Haziran 1978 tarihli bir soruşturma raporunu Ankara'ya göndermiştir. Bu raporda, İspanyol emniyet makamlarının yapmış oldukları suikast soruşturma ve araştırmalar dört sayfa içinde özetleniyor. Raporda, Türk Büyükelçisinin makama otomobiline üç kişinin silahlı suikast düzenledikleri, suikastta üç kişinin öldüğü, suikastı düzenleyenlerin 20-25 yaşlarında gençler oldukları belirtiliyor ve ondan sonra, yapılan çalışmalar özetle şu bilgiler yer alıyor:

Türk Büyükelçiliği'ne komşu binalarda yaşayanların suikast olayıyla herhangi bir ilişkileri bulunmadığı saptanmıştır. Görgü tanıklarının ifadeleri karışık ve önemli bir bilgi vermemiştir. İspanya'da, 18 yaşından büyük 50 Ermeni sorguya çekilmişti. Bu soruşturmalardan, geçen Mayıs ayında İspanya'da mukim Ermeni kolonisinin Madrid'de bir toplantı yaptıkları öğrenilmişti. İlk olarak Rum Ortodoks Kilisesi'nde bir ayin yapıldığı saptanmıştır. Bu dini toplantının sonunda 'İspanya'daki Ermeni Öğrenciler' başlıklı bir broşür dağıtılmıştı. Akşam saat 7'de âyine katılan yaklaşık 60 kişi (Erkek, kadın ve çocuk) 'La Hosteria' lokantasında bir yemeğe katılmışlardı. Ama bunlardan herhangi birinin olaya karıştığı belirlenememişti. Ayrıca bu toplantılarda dışarıdan gelmiş bir Ermeni bulunmadığı söylenmişti.

Madrid'de oturan Ermeniler hakkında yapılan çalışmalarda, cinayetle evvelki günlerde ikametgâhlarında yabancı kimselerin bulunduğu saptanmamıştır. Şimdiye kadar hüviyetleri saptanmış olan İspanya'da oturan ve eylem faillerinin yaşına yakın yaştaki Ermenilerin fotoğraflı bir dosyası hazırlanmıştır. Bu dosya suikast şahitlerine gösterilmiş ve bunlar sözü geçen teröristlerinkine benzer birini somut ve emin bir biçimde teşhis edememişlerdir.

İspanya'da oturan ve eylem faillerinin yaşına yakın yaştaki Ermenilerin fotoğraflı bir dosyası hazırlanmıştı. Bu dosya suikastın görgü tanıklarına gösterilmiş ve bunlar sözü geçen teröristlerinkine benzer birini somut ve emin bir biçimde teşhis edememişlerdir."

66 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 263; TC Madrid BE'den Dışişlerine tel. 12.6.1978.

Madrid’de işlenen ile Paris’te işlenen cinayet arasında muhtemel ilişki bulunduğu hakkında ortaya bir görüntü çıkmış. Raporunda, Madrid’deki eylemci teröristlerin Fransa’dan *gelmiş* olabilecekleri belirtilmektedir. Olayı üstlenen telefon konuşmasının bir Fransız ajansına ve İspanyolca’yı dürüst bir biçimde telaffuz edemeyen bir kimse tarafından yapılmış olması, İspanyol emniyetini faillerin komşu ülkeden geldiklerini düşünmeye sevk etmiştir.

Bunun üzerine geçen Mayıs ayında Madrid’e gelmiş olan Ermeni menşeli Fransız vatandaşlarını tespit etmek için girişimlerde bulunulmuş ve bunların ikamet ettikleri yerlerde yağılan soruşturmalardan bu gibi eylemlerle muhtemel ilişkileri hakkında olumsuz bir sonuç alınmıştı.

Suikastı düzenleyenlerin izine rastlanamamıştı. Yalnız bunların Fransa’dan gelmiş oldukları tahmin ediliyordu. Ama bu çalışmalardan bir sonuç çıkmadı.

İspanyol emniyet makamlarının araştırma ve soruşturmalarının sonucu buydu. Suikastı düzenleyenlerin izine rastlanamamıştı. Yalnız bunların Fransa’dan gelmiş oldukları tahmin ediliyordu. Dosyanın kapanmadığı, soruşturmanın sürdürüldüğü de belirtiliyordu. Ama bu çalışmalardan bir sonuç çıkmadı. Neclâ Kunalalp ile Beşir Balcığlu’nun Ermeni katilleri sırta kadem basmışlar, arkada açık biz iz bırakmamışlardı.

Lahey Suikastı: Lahey Büyükelçimizin Oğlu Ahmet Benler’in Öldürülmesi (Lahey /Den Haag, Hollanda, 12 Ekim 1979, Cuma)

12 Ekim 1979 Cuma günü Hollanda’nın başkenti Lahey’de vurulan Ahmet Benler’in dramını ben de yerinde yaşadım. 1977 yılından beri Lahey Büyükelçiliğimizde Birinci Müsteşardım. Büyükelçimiz, Özdemir Benler idi. Tek oğlunun vurulduğunu Büyükelçimize bildirme görevi bana düşmüştü. Hayatımın en ağır görevlerinden biri bu oldu. Hiç umutamadım. Acı haberi Ankara’ya da ben bildirdim. Şudur:

“1. Bu sabah (12 Ekim 1979, Cuma) saat 9.45’te Büyükelçimizin oğlu Ahmet Benler vuruldu. Volkswagen arabasıyla üniversiteye giderken Büyükelçiliğimizin yakınındaki bir trafik ışığında bir kişi arabaya yaklaşmış ve yakın mesafeden beş altı el ateş etmiş. Ahmet arabayı sürmeyi denemişse de birkaç metre gidebilmiş ve orada kendisinden geçmiş; araba başka bir arabaya çarpıp durmuş.

2. Bu bilgileri Protokol ile Polis yetkilileri verdi. Protokol Genel Müdürü önce telefon etti, biraz sonra Büyükelçiliğe başsağlığına geldi.

3. *Polisin verdiği bilgiye göre, katil 20-25 yaşlarında, uzun boylu, kara saçlı, blucinli bir kişi imiş. Cinayeti işledikten sonra ters yönde yürüyerek uzaklaşmış. Beş altı kişi olaya tanık olmuş ve katilin eşkâlini polise anlatmış.*

4. *Ceset polis merkezine kaldırılmış. Büyükelçi ile Hanumefendi halen oradalar. 276 Bilâl Şimşir*⁶⁷

Ahmet Benler 26 yaşında bir delikanlıydı. Üniversitede doktorasını tamamlamağa çalışıyordu. Üniversiteye giderken vuruldu. Onun öldürülmesi, Ermeni teröristlerin artık Türk diplomatlarının aile fertlerini de hedef almaya başladıklarını gösteriyordu.

Hollanda Televizyonunda Düşmanca Bir Yayın

Ahmet Benler'in vurulduğu 12 Ekim günü akşamı Hollanda devlet televizyonunda yapılan düşmanca bir yayın üzüntümüzü bir kat daha arttırdı. Televizyonun İkinci kanalında "Hier en Nu" adlı aktüalite programında, Ermenilerin o güne kadar Türk diplomatlarına karşı düzenledikleri suikastlar anlatıldıktan sonra, Amsterdam Üniversitesinden Prof. Dr. L.C. Biegel televizyona çıkarıldı ve bu profesör suikastların sözde tarihî sebeplerini anlattı.

Ermenilerin kendi devletlerini kurmaya kalkışmalarına ve Ruslarla işbirliği yapmalarına Türklerin katliamlarla karşılık verdiklerini hikâye etti. "*İlk katliam 1895 yıllarında, ikinci katliam da Birinci Dünya Savaşında 1915/1916 yıllarında oldu*" dedi. Spikerin, "Ermeniler kendilerinin katledildiğini anlatmaya çalışırken şimdi onlar da bir nevi katliam yapıyorlar. Bu da doğru değildir. Onlar da suçsuz diplomatları öldürüyorlar" sözlerine karşılık Prof. Biegel, şu çok üzücü karşılığı verdi: "*Evet, yaptıkları hareket tabii ki doğru değil. Ama bu gençlerin eski katliamı dünyaya hatırlatma istemini anlamak lâzım.*" Profesörün bu cinayetleri "*anlamak lâzım*" şeklindeki sözlerinden sonra spikerin "Peki ne elde etmek istiyorlar?" sorusuna da profesör şu cevabı verdi: "*Ermenilerin tek istedikleri, Türkiye'nin böyle bir katliamı yapmış olduklarını kabul etmesidir. Yani Türkiye bugün (Evet, geçmişte biz Ermenileri katlettik) derse bu eylemler biter.*"⁶⁸

Hollanda devlet televizyonunda bu düşmanca yayın, hem de o cinayet günü, bizlere Ahmet Benler'e sıkılan kurşunlar kadar ağır geldi. Büyükelçilik olarak derhal sert tepki gösterdik. Hem Dışişleri Bakanlığı Protokol Dairesi kanalıyla, hem de doğrudan yayın sorumlusu ve yayında konuşan Prof. Biegel düzeyinde sözlü ve yazılı girişimlerde bulunduk. Yazdığımız mektuplara uzun yazılı cevaplar aldık.

67 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s.276: TC Lahey BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 12.10.1979.

68 Şimşir, a.g.e., TC Lahey BE'den Dışişlerine açık tel. Çok acele.13.10.1979, No. 280.

Cevaplarda o konuşmanın yanlış anlaşıldığı ileri sürüldü. Kullanılan çirkin sözler tevil edilmeye çalışıldı. Profesörün kullandığı Hollandaca “*begripelijk*” kelimesi hem “*anlayışla karşılanabilir*” anlamına, hem de “*izah edilebilir*” anlamına gelirmiş de, profesör bu kelimeyi ikinci anlamda sarf etmiş filen dendi. Cinayeti kınadıkları, Benler ailesinin yasını paylaştıkları yazıldı. Prof. Biegel, bir tarihçi olarak Atatürk’e hayranlık beslediğini, Türk diplomatlarına ve ailelerine karşı saldırıları lânetlediğini filan söyledi. Ama kustuğu kını televizyonda ya da basında yalanlamayı düşünmedi. Bu mektupların örneklerini Ankara’ya gönderdik.⁶⁹

Araştırma ve Soruşturmalar

Hollandalı yetkililer, Ahmet Benler’in öldürülmesinden sonraki ilk günlerde ve haftalarda bize araştırma ve soruşturmaları hakkında bilgi veriyorlardı. Soruşturmayı yürüten görevliler doğrudan bana veya Büyükelçiliğe geliyor, çalışmalarını anlatıyorlardı. Biz de bunları Ankara’ya bildiriyorduk. Bu görevlilerden Komiser A.A. Hasselman, 15 Ekim 1979 günü Büyükelçiliğe gelerek şu bilgileri verdi:

“Cinayet yerine yakın Amerikan Büyükelçiliğinin iki muhafızı bize önce üç kişiyi ve bir arabayı tarif ettiler. Ama tarif ettikleri kimselerin cinayetle herhangi bir ilişkileri bulunmadığı anlaşıldı. Öteki görgü tanıklarını dinledik ve dinlemeye devam edeceğiz. Şimdiye kadar 15 kişinin ifadesine başvurduk. Kuşkularımız Ermeniler üzerinde toplanmaktadır. Soruşturmayı hem ulusal, hem de uluslararası düzede yürütüyoruz. Fransa’ya iki görevli gönderdik. Orada ‘Renseignements généraux’dan (İstihbarattan) bilgi alacaklar. İçerde hem gizli servisleri, hem de tedhişçiliğe karşı hazırlanmış birimleri harekete geçirdik. Büyükelçilik çevresinde 13 detektif görevlendirdik. Katili sokak aralarına girinceye kadar izleyen tanıklar var. Ama izi bir noktada kayboluyor. Büyükelçilik çevresinde yeni tanıklar bulabilir ve katilin kaybolduğu noktadan sonra bir arabaya binip binmediğini belki saptayabiliriz. Henüz saptayamadık. Görgü tanıklarına fotoğraf arşivimizi gösterdik. Ama katili fotoğraflardan birine benzeten çıkmadı. Şimdiye kadar katilin temsili bir resmini de çizemedik. Fransa’dan alacağımız bilgiler yararlı olabilir diye umuyoruz.”⁷⁰

Hollanda makamları, araştırma ve soruşturmaları sürdürdüklerini söylüyorlardı. Bize bir süre daha arada bir bilgi verdiler. Örneğin Fransa, İtalya, Avusturya Interpolleri ile yapmış oldukları faks yazışmalarının örneklerini verdiler. Fakat

69 Şimşir, a.g.e. : TC Lahey BE’den Dışişlerine yazı. 25.10.1979, No. 818/404 ve ekleri.

70 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 286.: TC Lahey BE’den Dışişlerine tel. Acele. 15.10.1979.

bunlarda Lahey suikastı katilleriyle ilgili somut bir ipucu yoktu. Hollandalılar bu bilgileri de verdikten sonra sessizliğe gömüldüler. Kasım 1979'dan sonra onlardan artık hemen hiç bilgi alamaz olduk. Haftalar, aylar böyle bekleyişle geçip gitti ve 1980 yılı bahar aylarına geldik.

Dışişleri Bakanımız Hayrettin Erkmen, Ankara'ya atanan yeni Hollanda Büyükelçisi Hugo Christian George Caratan'ı 3 Mart 1980 günü makamında kabul etmiş ve kendisine Ahmet Benler'in öldürülmesi olayını açmış:

“Bildiğiniz gibi, geçtiğimiz yılın sonlarına doğru Lahey Büyükelçimizin oğlu teröristlerce öldürüldü. Katillerin bulunması yolunda Hollanda makamlarınca girilen tahkikat sonuçlandı mı, herhangi bir ipucuna rastlandı mı? Hollanda Büyükelçisi, “Maalesef herhangi bir ipucu elde edilemedi. Ancak yetkili makamlarımız Türkiye Büyükelçiliğinin çevresinde almış oldukları güvenlik tedbirlerini arttırdılar” cevabını vermişti.⁷¹

Hollandalılar bu bilgileri de verdikten sonra sessizliğe gömüldüler. Kasım 1979'dan sonra onlardan artık hemen hiç bilgi alamaz olduk. Haftalar, aylar böyle bekleyişle geçip gitti ve 1980 yılı bahar aylarına geldik.

Anlaşılan katiller bulunamayacak, bu cinayetin de failleri meçhul kalacaktı.

Sürpriz Bir Sanık: Mustafa Hassan Ammar

Lahey suikastıyla ilgili soruşturma hepten tıkanmış kalmış gibiydi. Tam bu sırada, Nisan 1980'de, hiç beklemediğimiz bir gelişme oldu: Ahmet Benler'in katili diye Amerika'da bir kişinin tutuklandığı haberi geldi. Haberi bize, soruşturmayı yürüten Hollandalı yetkili verdi. Buna göre, tutuklanan kişi 1954 Beyrut doğumlu Mustafa Hassan Ammar adında, Lübnan pasaportlu, bir ABD vatandaşı ile evli idi. Detroit'te bir uçak şirketinde teknisyen olarak çalışıyormuş. Hollanda polisinin iz sürmesi üzerine FBI tarafından tutuklanmış. Tutuklama haberi, 13 Nisan 1980 tarihli Türk gazetelerine yansıdı. “Lahey Büyükelçimizin oğlunu öldüren Ermeni yakalandı”,⁷² “Hollanda Büyükelçimizin oğlunu öldürmekten sanık bir kişi Amerika'da tutuklandı”⁷³ gibi başlıklarla verildi. Katil sanığının yakalanması Türk kamuoyunda hoşnutluk yarattı. Hollanda Türkiye'de sempati topladı.

71 Şimşir, a.g.e., s. 290: Atilla Sunay'dan Üstün Dinçmen'e Servis Notu, 5.3.1980, ISIG No. 13.

72 Hürriyet, 13.4.1980.

73 Milliyet, 13.4.1980.

Büyükelçimiz Özdemir Benler de oğlunun katil sanığının yakalanmasından çok memnun kaldı ve duyulandı. Hollandalıların çalışmasını takdir etti. “Sayın Bakana arzı” kaydıyla Ankara’ya gönderdiği telgrafta: “...Olayın işlenmesinden bu yana Dışişleri Bakanı başta olmak üzere, bütün Hollandalı yetkililer konunun kovuşturulmasını pek büyük bir incelik ve dikkatle izlediler... Şimdi ilk kez böyle inatla bir kovuşturma ile bir sanık yakalandığına göre, Zat Devletlerinin Hollanda Dışişleri Bakanına bir teşekkür mesajı göndermesi yararlı olacaktır” dedi.⁷⁴

Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen, Hollanda Dışişleri Bakanı Dr. Christoph A. van der Klaow’a bir teşekkür mesajı gönderdi.⁷⁵

Hollanda, sanık Mustafa Hassan Ammar’ın Amerika’nın Detroit şehrinde yakalanmasını sağlamıştı. Şimdi yargılanmak üzere Hollanda’ya iadesini istiyordu. Detroit mahkemesi, sanığı ya serbest bırakacak ya da Hollanda’ya iade edilmesine karar verecekti. Biz işi Hollanda’da kovalıyorduk. Sanığın Hollanda’da yargılanıp mahkûm edilmesi için uğraşıyorduk. Yoğun yazışmalar yapıyordu. Washington Büyükelçiliğimiz de sanığın serbest bırakılmasını önlemeye ve Hollanda’ya iadesini sağlamaya yönelik olarak üstüste diplomatik girişimlerde bulunuyordu. Amerika-Hollanda-Türkiye arasında bir çeşit işbirliği doğmuştu. Detroit mahkemesini izlemek için de Şikago Başkonsolosluğumuz devreye girdi. Başkonsolosluğa yardımcı olması için bir Hukuk danışmanlık firmasıyla anlaşma yapıldı. Başkonsolosumuz Metin Mekik de Detroit’e gidip geldi ve gelişmeleri yerinde izleyip Washington Büyükelçiliğimize rapor etti. Detroit mahkemesinde duruşma 27 Mayıs 1980 günü yapıldı. Yargıç, sanığın iadesi yönünde karar yazacağını açıkladı.

Detroit yargıcının Ammar’ın iadesine karar verdiğini Hollandalı yetkiler de doğruladılar. Sanığı sorguya çekmek için ABD’ye gidip dönmüş olan Hollandalı güvenlik uzmanları bize bazı bilgiler de verdiler. Ammar’ın ABD’ye ilk giriş vizesini Atina’daki Amerikan BE’den almış ve ayrıca iki defa Kıbrıs Rum bölgesine gitmiş olduğunu söylediler. Bunları Ankara’ya bildirdik.⁷⁶

Sanığın Hollanda’ya iade edilip edilmemesi konusunda son kararı ABD Dışişleri Bakanı Edmund Muskie verecekti. Washington Büyükelçimiz Şükrü Elekdağ ve yardımcısı Ekrem Güvendiren yine girişimlerde bulundular ve sanığın serbest bırakılmayarak bir an önce Hollanda’ya gönderilmesini istediler.

74 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s.292: TC Lahey BE’den Dışişlerine tel Çok ivedi. Kişiyi özel. 17.4.1980.

75 Şimşir, a.g.e. s. 292: TC Dışişleri Bakanlığından Lahey BE’e tel. Çok ivedi. Kişiyi özel. 21.4.1980.

76 Şimşir, a.g.e., s. 293: TC Lahey BE’den Dışişlerine tel. 30.5.1980.

Hollanda'da Yargılama

Sonunda Sanık Ammar bugün (19 Haziran) ABD'de soruşturmayı yürüten iki FBI görevlisi eşliğinde Hollanda'ya getirildi. Ancak, bizler, sanığı mahkûm ettirmeye yetecek kadar delil bulunamayacağı kaygısı içindeydik. ABD Adalet Bakanlığı yetkilisi de Washington Büyükelçiliğimize söyledikleriyle bu kaygımızı pekiştiriyor gibiydi. Amerikalı özetle şu bilgileri vermişti:

“Sanık Ammar, Şii mezhebine mensup bir Müslüman olduğu halde Amerikalı eşi ile evlenebilmek için Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Detroit'teki davada kendisini savunan avukatın ücretini eşinin ailesi ödemiştir. Hollanda'da da avukat ücreti yine eşinin ailesi tarafından ödenecektir.

Cinayetin işlendiği yerde olaya çok sayıda kişi tanık olmuştur. Ama bunların çoğu ya tanık olarak ortaya çıkmamış, ya da polise gerçek hüviyetlerini vermemişlerdir. Hollanda polisinin yaptığı balistik incelemeden Ahmet Benler'in öldürülmesinde kullanılan silah, diğer Türk diplomatlarını öldürmekte kullanılan silahların aynı olduğu saptanmıştır. Ama cinayetin işlenmesinde kullanılmış olan silah polis tarafından bulunamamıştır. Hollanda polisi 300 kişilik şüpheli şahıs fotoğrafları hazırlamıştır. Bunlar Hollanda'dan vize almak için verilen dilekçelerden alınmıştır ve hepsi de Lübnan vatandaşıdır. Hollandalı görgü tanıkları sanığı ancak fotoğrafından saptamışlardır. Ama tanıklar arasında görüş ayrılıkları vardır. Bazıları cinayeti işleyen kişinin bıyıklı, bazıları bıyıksız olduğunu iddia etmektedir. Hollanda makamlarının elinde olay tanıklarına ek başka şahadet yok ise sanığın beraati ihtimal dahilindedir.”⁷⁷

Evet, Amerikalı hukukçular sanığın delil yetersizliğinden serbest bırakılabileceğini söylüyorlardı. Lahey'de bizler de aynı kaygıyı taşıyorduk. Ben bir Hollandalı avukata danıştım. Savcıyla görüştüm. Onlar da sanığı mahkûm ettirebilmek için daha fazla delile ihtiyaç olacağını söylüyorlardı. O günlerde yoğun yazışmalar oldu, çok yönlü çalışmalar yapıldı. Sonunda duruşma günü kesinleşti: 11 Eylül 1980. Yargılama bir duruşmada bitecek. 11 Eylül kritik bir gün. O günlerde ben yine Maslahatgüzarım. Telgraflar benim imzamlı gidiyordu.

11 Eylül 1980 günü Ankara'ya önce şu yıldırım telgrafı gönderdim:

“Sanık Ammar'ın duruşması bu sabah (11 Eylül) başladı. Öğleye kadar biteceği sanılıyordu. Bitmedi. Sanığın eşi Beyrut'tan tanıklar getirmiş. Bunlar, Ammar'ın olay günü Lübnan'da bulunduğunu ileri sürüyorlar. Bu tanıkların tercüman aracılığıyla sorguya çekilmeleri zaman alıyor.

77 Şimşir, a.g.e., s. 294: TC Washington BE'den Dışişlerine tel. 11.6.1980.

Duruşma öğleden sonra devam edecektir. Ayrıntılı bilgi ayrıca sunulacaktır.”⁷⁸

Ammar’ın duruşması, 11 Eylül 1980 günü saat 10.00’da başlamıştı, saat 17.00’de sona erdi. Hemen ardından duruşmayı ayrıntılı olarak Bakanlığımıza rapor ettim. Mahkeme ertesi günü kararını verdi. 12 Eylül 1980 günü, üzülerek, Ankara’ya şu telgrafi çektim:

“Bu sabah (12 Eylül 1980) savcı Blok, telefon ederek, mahkemenin delil yetersizliği nedeniyle Ammar hakkında beraat kararı verdiğini ve sanığın salıverildiğini bildirdi. Savcı ayrıca, bu karara karşı 14 gün içinde itiraz etme haklarını kullanmayı düşündüklerini de sözlerine ekledi.”⁷⁹

“Bu sabah (12 Eylül 1980) savcı Blok, telefon ederek, mahkemenin delil yetersizliği nedeniyle Ammar hakkında beraat kararı verdiğini ve sanığın salıverildiğini bildirdi.

Türkiye’de tam 12 Eylül askeri darbesinin yapıldığı gün, Hollanda’da bizler, Ahmet Benler’in katil sanığını mahkûm ettirememenin üzüntüsünü yaşadık. O sabah, Hükümetimizin talimatıyla, Hollanda Dışişleri Bakanı Van der Klaaow’a çıkmış, Türkiye’de askeri müdahale yapıldığını, fakat ‘en kısa zamanda çok partili

demokratik rejime dönüleceğini” resmen bildirmiştim. Hollandalı Bakan, söylediklerimi not etmiş, Türkiye’de demokrasiye dönme sözünün tutulmasını dilemişti. Hollanda tarafından sert bir tepkiyle karşılaşmadığımıza sevinmişim. Sevinçle Büyükelçiliğe dönmüş, talimatın yerine getirildiğini Ankara’ya bildirmiştim. Bunun hemen arkasından Savcının tatsız telefonu geldi. Katil sanığının salıverildiğini duyunca cidden üzülmüştüm. Bu konuda çok çalışmıştık, sanki Ammar’ın ibreti âlem için hüküm giymesini çok istiyorduk, çünkü bu yolla diplomatlarımıza ve ailelerine amansızca saldıran terör örgütünün de ortaya çıkarılabileceğini ve dolayısıyla saldırıların durdurulabileceğini umuyorduk. Umutlarımız 12 Eylül günü suya düştü.

Sonrası

Savcı, Ammar’ın beraat kararını temyiz etti. Yüksek mahkemenin vereceği karara kadar sanığın Hollanda’da tutulmasını istedik. Savcı, Lahey mahkemesinin verdiği beraat kararından sonra “Hiçbir kuvvetin Ammar’ı Hollanda’da tutmayacağını, sanığın istediği an Amerika’ya geri dönebileceğini ” söyledi.

78 Şimşir, a.g.e. : TC Lahey BE’den Dışişlerine tel. Yıldırım. 11.9.1980, (No.155).

79 Şimşir, a.g.e. : TC Lahey BE’den Dışişlerine tel. Yıldırım. 12.9.1980, (No. 159).

Bunun üzerine, Ercan Vuralhan ile birlikte ABD Büyükelçiliğine koştuk. Amerikan Maslahatgüzarı Mr. Dunnigan'a çıktık. Durumu anlattık. Yüksek mahkemenin Ammar'ı mahkûm edebileceğini söyledik. Yüksek Mahkemenin kararına kadar sanığın Amerika'ya dönüşünü geciktirmelerini istedik. Bunun için Rotterdam'daki ABD Başkonsolosuna talimat verilmesini rica ettik.

Maslahatgüzar bu işle görevli yardımcısını çağırды. Yardımcısı Ammar'ın Cuma sabahı avukatıyla birlikte ABD Rotterdam Başkonsolosluğuna başvurduğunu, mahkemenin beraat kararı üzerine ve Adalet Bakanlığıyla görüştüktan sonra sanığa, "Amerika'ya dönüş için Seyahat belgesi" verdiklerini bildirdi. Ammar'ın Amerika'da geçici oturma izni bulunması ve eşinin de ABD vatandaşı olması dolayısıyla, kendisine "Seyahat belgesi" vermekten başka çareleri yokmuş. Sanığa çarçabuk Seyahat belgesi verilmiş olmasından dolayı Maslahatgüzara üzüntülerimi bildirdim. Başkonsolos, takdir yetkisini kullanıp sanığı bir süre oyalayabilirdi, hiç değilse mahkemenin yazılı beraat kararı isteyebilirdi. İstememişti. Kuş kafesten uçup gitmişti.

Hollanda Yüksek Mahkemesi mahkûmiyet kararı verirse Ammar'ın yeniden Hollanda'ya iadesi gerekecekti. Bunun için sanığın izini kaybetmemek gerekiyordu. Amerika'ya dönen sanığın adresinin saptanması ve göz hapsine alınması için Washington Büyükelçiliğimiz girişimlerde bulundu. Uzunca çalışmalar sonunda Ammar'ın ABD'deki adresinin belirlendiğini öğrendik. Mahkûm edilmesi halinde tutuklanıp Hollanda'ya iade edilebilecekti.

Biz de Hollanda'da çalışmalarımızı sürdürdük. Sanığın Yüksek Mahkemece mahkûm edilebilmesi için neler yapmak gerektiği konusunda Hollandalı yetkililerle görüşmeler yaptık. Sanığın mahkûm ettirilmesinin ötesinde katil terör çetesini ortaya çıkarmak büyük önem taşıyordu. Yüksek mahkemeye yeni deliller sunmak gerekiyordu. Deliller ABD'den ve Lübnan'dan toplanabilir diye düşünüyorduk. Hollanda güvenlik makamları Ammar'ın suçlu olduğuna inanıyorlardı. Ama ellerindeki deliller yetersizdi. Aman yeni delil diyorlardı. Yeniden çalışmalar, araştırmalar yapıldı. Çalışmalar 1981 yılına kadar sarktı. Yüksek Mahkemeden de bir mahkûmiyet kararı çıkmadı. Ahmet Benler'in katili diye yakalanmış olan Lübnanlı Mustafa Hassan Ammar'ın gerçekten suçlu mu yoksa masum mu olduğu tam olarak anlaşılamadı. Hollanda güvenlik makamları onun katil olduğuna inanmış görünüyordular.

Sanık Hasan Ammar'ı mahkûm ettirmek için uğraştığımız günlerde dahi bazı sorular ve kuşku benim zihnimi kurcalayıp duruyordu: Hollanda makamları, Ahmet Benler'in katil sanığı diye bula bula Hasan Ammar adında Lübnanlı bir müslümanı bulmuşlardı. Acaba yanlış bir sanık yakalayıp göz mü boyuyorlardı? Acaba bir oyunla mı karşı karşıyaydık? Bir taşla birkaç kuş birden mi vuruyorlardı?

Ciddi çalışıyorlarmış görünerek Türkiye’den teşekkür alırken, aynı zamanda asıl Ermeni katilleri mi koruyorlardı yoksa? Profesör Biegel gibi düşünen Hollandalılar Ermeni katilleri yakalayıp mahkûm ederler miydi acaba!

İkinci Paris Suikastı: Ermeni Teröristler, T.C. Paris Büyükelçiliği Turizm ve Tanıtma Müşaviri Yılmaz Çolpan’ı Öldürüyorlar (Paris, Fransa, 22 Aralık 1979, Cumartesi)

Büyükelçi İsmail Erez ile şoförü Talip Yener’in Paris’te bir suikast sonucu şehit edilmelerinden dört yıl sonra, 22 Aralık 1979 günü, yine Paris’te Büyükelçiliğimiz Turizm ve Tanıtma Müşaviri Yılmaz Çolpan, ünlü Champs-Élysées caddesi ortasında, Noel alışverişine çıkmış Fransızların gözleri önünde kallesçe vurularak öldürüldü. Cesedi, üstü açık halde, kaldırım üstünde uzun uzun teşhir edildikten sonra geçen geç morga kaldırıldı. Bu suikastı da “Ermeni Soykırım Adalet Komandoları” adlı terör örgütü üstlendi.

*Hollanda makamları,
Ahmet Benler’in katil
sanığı diye bula bula
Hasan Ammar adında
Lübnanlı bir müslümanı
bulmuşlardı. Acaba yanlış
bir sanık yakalayıp göz
mü boyuyorlardı? Acaba
bir oyunla mı karşı
karşıyaydık?*

Sonuçsuz Kalan Girişimler

Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, 22 Aralık 1979 akşamı saat 21.00’da Ankara’daki Fransa Büyükelçisiyle görüşmüştür. Büyükelçiyle konuştuklarını şöyle anlatıyor:

“Fransız Büyükelçisine Paris’te işlenen cinayetin haberini verdim. Daha önce de bir sefirimizin öldürülmüş olduğunu belirterek, Fransız makamlarının cinayetin faillerini yakalamak üzere enerjik bir şekilde çalışmalarını beklediğimizi bildirdim. Hükümet çevrelerinde ve halkımızda bu olayın derin infial yarattığını belirttim. Fransız Büyükelçisi cinayet haberini duyduğunu söyleyerek teessürlerini beyan etti.

Büyükelçiye ayrıca, Fransız televizyonunun cinayet haberi ile ilgili bir röportaj yaparak hemen aynı akşam yayınlamak kararında olduğunu, bu program için de Ermeni cemaati ile Büyükelçimize müracaat edildiğini söyledim. Cinayetin vuku bulduğu günün akşamı böyle bir yayın yapılmasının Ermeni dâvasına reklâm yolu hizmetten başka bir anlam taşımayacağını, böyle bir programa Büyükelçimizi de karıştırmanın en azından hafif ve cüretkâr bir davranış olduğunu ifade ettim. Büyükelçimizin böyle bir talebe olumlu cevap vermesinin beklenemeyeceğini, her halükârda televizyonun yapacağı yayının haberin normal ölçüsünü aşmaması gerektiğini, bunun teminini yetkili Fransız makamlardan beklediğimizi

belirttim. Dışişleri Bakanından aldığım talimatla yaptığımı söylediğim bu konuşmayı azami müstaceliyet ile kendi makamlarına duyurmasını istedim. Gerekeni derhal yapacağını söyledi ve tekrar teessür beyan etti.”⁸⁰

Diğer taraftan Dışişleri Bakanlığı, suikast haberini alır almaz hemen Paris Büyükelçiliği'ne talimat vermiş. Fransa makamları nezdinde derhal gerekli girişimde bulunularak özetle şu noktaların duyulmasını istemiştir:

“1)Fransa’da ikinci defa Türk temsilcilerine yöneltilmiş bu hunharca suikast olayından derin üzüntü duyuyoruz

2)Bu son cinayetin katillerinin bulunup adalete teslim edilmeleri için Fransız makamlarının etkin soruşturma yapmalarını ve süratle sonuç almalarını bekliyoruz

3)Merhum Büyükelçi İsmail Erez’in katillerinin bulunması konusunda da Fransız makamlarından el’an bir somut sonuç alınamamıştır ve şimdi bunu da bekliyoruz

4)Fransa’da bulunan bütün Türk kuruluşlarının çevresinde etkin güvenlik tedbirleri alınmasını ve alınmış tedbirlerin arttırılmasını talep ediyoruz.”⁸¹

Büyükelçimiz Hamid Batu, 24 Aralık Pazartesi günü bu talimat doğrultusunda girişimde bulunmuş ve saat 10.00’da Fransa Dışişleri Bakanlığı Avrupa Direktörü Dufourcq ile görüşmüştü. Fransa’daki Türk misyonları ve diplomatlarının güvenliğinin sağlanması için “azamî dikkat gösterilmesini” istemişti. Rahmetli Büyükelçi Erez’in katilinin hala bulunamamış olmasının infial ve endişe yarattığını belirterek Çolpan’ın katilinin en büyük gayret sarf edilerek aranması ve bulunmasının zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Fransız polisinin prestiji açısından da bunun gerekli görüleceğini eklenmiştir. Büyükelçimiz, araştırmaların en etkili biçimde yürütülmesini isterken şu ifadelerde de bulunmuştur:

“...Ermeni terörizminin bir özelliği var. Fransa’da bu terörizmi teşvik eden dernek ve teşekküller mevcuttur. Bunların yerleri ve üyelerinin kimlikleri bilinmektedir. Yayınladıkları gazeteler de ellerinize geçiyor. Bu yayınlarda terörist eylemlerini benimseyen ve öven yazılar çıkıyor. Bu teşekküller cinayetleri kendi üyelerine değil, para ile tutulan adamlara yaptırılmaları mümkündür. Ancak her halükarda hazırlanan veya gerçekleştirilen eylemler hakkında muhakkak haberleri olmaktadır. Şimdiye kadar nüvelere nüfuz

80 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 309: TC Dışişleri Genel Sekreterinden Dışişleri Bakanına Servis Notu. 24.12.1979, No. 564.

81 Şimşir, a.g.e., s. 309: TC Dışişlerinden Paris BE’ne tel. Yıldırım-süreli, 22.12.1979.

edilememiş olması şaşırtıcı ve düşündürücü bir olaydır. Artık bizimle işbirliği halinde bu meselenin köküne inmek zamanı geldiğine inanmaktayız. Bu konuda telkinleriniz olacaksa bize bildirmenizi rica ediyoruz.

Ermeni terör hareketleri ile ilgili olarak anlamakta güçlük çektiğimiz, yadırgadığımız başka bir davranıştan da söz etmek istiyorum. Bu terörizm gereği gibi takip edilmekten kuvvet almaktadır. Arıca bazı çevrelerce artık bir nevi hoşgörü ile kabul edilmesinden de güçlendiğinin iyice anlaşılması gerekiyor. Gerçekten bazı çevreler ve yayın organları her defasında sanki fırsat arıyorlarmış gibi cinayetleri adeta mazur gösteren yorumlar yapmaktadırlar. Büyükelçi Erez'in vurulması dolayısıyla televizyonda açık oturumlar tertip edildi. Bu defa benzer girişimleri güçlükle önleyebildik. Belki iyi niyetli bazı kişiler kendilerine yapılan telkinlere kanarak 'Ermenilerin maksadının sırf jenosit olayının kabulünü sağlamaktan öteye gitmediğine' inanıyorlar ve Ermenileri bu hususta desteklemek gerektiğini zannediyorlar. Bu faaliyetlerin dayandığı politik maksatları ve tehlikeli sonuçlarını herhalde ölçebilecek durumda değildirlir. Bir diplomat olarak bunları siz değerlendirebilirsiniz. Hükümetiniz de bu maksatları teşhis edebilecek durumdadır..."⁸²

Gerçekten bazı çevreler ve yayın organları her defasında sanki fırsat arıyorlarmış gibi cinayetleri adeta mazur gösteren yorumlar yapmaktadırlar.

Paris Büyükelçimiz Hâmid Batu, bunları söyledikten sonra, Fransız radyo ve televizyon yayınlarına dikkati çekmiş ve Yılmaz Çolpan'ın öldürülmesinin üzerinden iki gün sonra bile Fransız Hükümeti'nin bu cinayeti lânetleyen bir açıklama yapmamış olmasına parmak basmıştır:

"Basının, radyo ve televizyonun serbest olduğunu bilmekle beraber, resmî makamların, Fransa'nın yabancı ülkelerle ilişkilerini çok olumsuz şekilde etkileyecek yayınların nitelik ve sonuçları hakkında yayın müesseseleri yöneticilerini uyarmak görevini yüklenebileceklerine inanıyoruz. Nitekim bu görüşlerimizi kendisine izah ettiğim sefebinizin bu yöndeki bazı müdahaleleri etkili olmuştur. Bunların bundan böyle daha geniş bir şekilde yapılmasının terörizmi teşvik etmemek bakımından zorunlu olduğu kanaatındayız.

Bunun yanında Hükümetin ve resmî makamların bu olaylar karşısındaki tepkilerinin ve tutumlarının da kamuoyu ve özellikle eylemci kuruluşlar tarafından tereddüde mahal bırakmayacak şekilde anlaşılmasının fevkalâde büyük önem taşıdığını belirtmek isterim. Dokuzlar (AET üyeleri)

82 Şimşir, Şehit Diplomatlarımız I, s.: 310; TC Paris BE'den Dışişlerine tel. Yıldırım. 24.12.1979

geçen ay Dublin’de aldıkları kararla terörizmin önlenmesine ne kadar ehemmiyet verdiklerini göstermişlerdir. Hükümetinizin tepkisinin tepkilerinin ve kesin tutumunun açıklanması en etkili bir önlem teşkil edecektir. Şundan emin olmanızı isterim ki, Türkiye’de yabancı bir diplomata böyle bir suikast yapılmış olsa Hükümetimiz bunu en açık ifadelerle tel’in ederdi.”⁸³

Büyükelçimiz bu görüş ve taleplerini doğrudan doğruya Fransız Dışişleri Bakanı’na da anlatmayı düşündüğünü de sözlerine eklemiştir. Dışişleri Bakanı o günlerde seçim bölgesinde bulunuyordu. Noel arifesi olduğu için Fransız Hükümeti toplanamamıştı. Bakanlar bir yerlere dağılmışlardı. Dışişlerindeki Avrupa Direktörü Dufourcq Büyükelçimizin isteklerine cevap vermeğe çalışıyordu. Yılmaz Çolpan’ın öldürülmesini kınayan bir açıklama taslağı hazırladığını, ancak bunu henüz Bakana sunmadığını, Bakanlar Kurulu şu sırada toplanmadığı için bu açıklamanın Hükümet açıklamaması olmayacağını, Dışişleri açıklaması olacağını da belirtiyordu. Türk diplomatlarının ve misyonlarının daha etkin biçimde korunması konusunu güvenlik yetkilileriyle şahsen görüşeceğini söylüyor ama Paris’te birçok misyonun koruma istediğini, bu istekleri karşılamanın pek kolay olmadığını sözlerine ekliyordu. Ayrıca basın-yayın yöneticilerini uyarmaya çalışacağını da söylüyordu.

“Fransız makamları, her türlü terörizm eylemini kınarlar ve suçluyu yakalamak için ellerinden geleni yapacaklardır. Fransız makamları kurbanın ailesinin acısı önünde eğilir ve Türk halının üzüntüsünü paylaşırlar.”

Büyükelçimizin bu girişimi üzerine, Yılmaz Çolpan’ın öldürülmesi konusunda Fransa Dışişleri Bakanlığı kısacık bir açıklama yaptı. Açıklamada Ermeni adı zikredilmeksizin terörizm kınandı. Açıklama şudur:

“Fransız makamları, her türlü terörizm eylemini kınarlar ve suçluyu yakalamak için ellerinden geleni yapacaklardır. Fransız makamları kurbanın ailesinin acısı önünde eğilir ve Türk halının üzüntüsünü paylaşırlar.”⁸⁴

Ne katil teröristin Ermeni olduğunu, ne de öldürülen Türk görevlinin adını zikreden bu ürkek ve çekingen açıklama, Fransız Haber Ajansı (AFP) bülteninde yer aldı; ama Fransa Televizyon kanallarında hiç zikredilmedi. Bir gazetemiz, “Fransız Hükümeti’nin bu son elim olayı ve bütün terörist hareketleri kınayan bildirisinin (Fransız) televizyonunun birinci ve ikinci programlarının haber bültenlerinde

83 Ibid.: s. 311: Aynı tel.

84 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 311 : TC Paris BE’den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 24.12.1979.

yayınlanmaması, Paris'teki tarafsız gözlemcilerce 'manidar' olarak karşılanmıştır" diyordu.⁸⁵

Gazetelerde, Fransız Hükümeti'nden Çolpan'ın katillerinin bulunmasını istediğimizi bildiren haberler de çıktı. Bir Türk gazetesi, Paris Büyükelçimiz Hâmid Batu'nun bu konuda harekete geçtiğini, Ankara'dan aldığı talimat üzerine Fransız Dışişleri katında girişimlerde bulunduğunu, katilin bir an önce yakalanmasını istediğini yazdı.⁸⁶

Evet, katillerin yakalanmasını resmen istedik. Bu isteklerimizi daha sonraki tarihlerde de tekrarladık durduk. Türkiye, katillerin yakalanıp adalet önüne çıkarılmasını bekliyordu. Fransız makamları, her defasında katilleri aradıklarını söylediler. Ama araştırma sonuçlarıyla ilgili raporları Türk tarafına hiç göstermediler. Gerekçe olarak, ifadeleri alınan tanıkların kimliklerinin gizli tutulması gerektiğini ileri sürdüler. Türk Hükümeti veya rahmetli Çolpan'ın eşi davaya müdahil olarak katılırsa ancak o zaman soruşturma raporunun mahkemeden istenebileceğini söylediler. Katil yakalanamayınca dava açılmıyor ve müdahil olunamıyordu. Dolayısıyla soruşturma raporunun örneği Fransız makamlarından alınamadı. Fransızların, Yılmaz Çolpan'ın katillerini nasıl aradıkları ve neler buldukları öğrenilemedi.

Çolpan'ın öldürülmesi olayının üzerinden iki buçuk yıl geçti. 31 Ağustos 1983 günü Paris Büyükelçiliğimizden şu telgraf alındı:

*"Ermeni teröristlerce 22 Aralık 1979 tarihinde şehit edilen Turizm ve Tanıtma Müşavirimiz Yılmaz Çolpan'ın davası konusunda Fransız Dışişleri Bakanlığından alınan bir notada, Yılmaz Çolpan'a yapılan suikastten sonra Paris Asliye Hukuk Mahkemesinin bir cinayet dâvası açtığı, ancak bu cinayetin failinin bulunması için yapılan araştırmaların sonuç vermemesi üzerine aynı mahkemenin 20 Haziran 1983 tarihinde soruşturma dosyasını kapatmak zorunda kaldığı bildirilmektedir..."*⁸⁷

Demek ki, Fransız makamları, Yılmaz Çolpan dosyasını 20 Haziran 1983 günü kapatmışlardı.

Dışişleri Bakanlığımız, hemen Paris Büyükelçiliğimize talimat verdi. Yılmaz Çolpan'ın şehit edilmesi olayında mevcut durumu değiştirebilecek bir gelişme olursa dosya yeniden açılmalıydı. Türkiye bunu bekleyecekti. Bakanlık bu

85 "Fransız Hükümetinin teröristleri kınayan bildirisini, Fransa TV'si yayınlamadı", Tercüman, 26.12.1979.

86 "Fransız Hükümetinden, Çolpan'ın katillerinin bulunmasını istedik", Tercüman, 25.12.1979.

87 Şimşir, Şehit Diplomatlarımız I, s.312: TC Paris BE'den Dışişlerine tel. 31.8.1983.

görüşümüzün Fransa Dışişleri Bakanlığına bildirilmesini istedi.⁸⁸ Büyükelçiliğimiz talimatı yerine getirdi ve 25 Ekim 1983 günü Ankara'ya şunu bildirdi:

“Talimatlarının duyurulduğu (Fransa) Dışişleri Bakanlığı’ndan bu kez alınan bir notada, Yılmaz Çolpan’ın şehit edilmesi olayı ile ilgili soruşturmada ortaya çıkabilecek yeni gelişmelerden Büyükelçiliğimize bilgi verileceği belirtilmektedir.”⁸⁹

Yazışmalar burada noktalandı. Yeni bir gelişme olmadı. Kapanmış olan Yılmaz Çolpan dosyası bir daha açılmadı. Kayıplara karışmış olan katiller bulunamadı. Büyükelçi İsmail Erez’in şehit edilmesi gibi Yılmaz Çolpan’ın şehit edilmesi de bir faili meçhul cinayet olarak kaldı.

Üçüncü Paris Suikastı: Ermeni Teröristler, T.C. Paris Büyükelçiliği Çalışma Müşaviri Reşat Moralı ile Din Görevlisi Tecelli Arı’yı Öldürüyorlar (Paris, Fransa, 4 Mart 1981, Çarşamba)

Fransız polisinin Ermeni eylemlerine göz yumması nedeniyle Paris, Avrupa’da Ermeni teöröizm merkezi oluyor.

Paris: Avrupa’da Ermeni Terörizmin Merkezi

“4 Mart 1981 Çarşamba, Paris’te Saat 14.00

T.C Paris Büyükelçiliği’nden Ankara’ ya yıldırım tel:

Bugün (4 Mart 1981) saat 12.45 sularında Çalışma Müşavirimiz Reşat Moralı, Din Görevlimiz Tecelli Arı ve Anadolu Bankası Temsilcisi İlkay Karakoç Çalışma Ataşeliği binasından çıktıktan sonra kendilerine kimlikleri bilinmeyen 2 veya 3 kişi tarafından ateş açılmıştır. Çalışma Müşavirimiz şehit edilmiştir. Din Görevlimiz çok ağır yaralı durumdadır. Karakoç herhangi bir yara almamıştır. Müsteşar Duatepe halen olay yerindedir. Gelişmeler ayrıca bildirilecektir.”⁹⁰

Telgraflar birbirini izliyor. Ağır yaralı Din Görevlisi Tecelli Arı da çok geçmeden vefat ediyor. Türkiye, Paris’te iki şehit daha veriyor. Paris, Ermeni terörizminin Avrupa merkezi konumunda. Ermeni teröristler Fransa’nın başkentinde rahat çalışıyorlar. Burada rahatsız edilmiyor, yakalanmıyor, ceza görmüyorlar.

88 Şimşir, a.g.e., s. 312 TC Dışişlerinden Paris BE’ne tel. 31.8.1983.

89 Şimşir, a.g.e., s. 312: TC Paris BE’den Dışişlerine tel. 25.10.1983.

90 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s.380: TC Paris BE’den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 4.3.1981.

Reşat Moralı ile Temelli Arı'nın Paris'te öldürülmeleri, bardağı taşırmak üzereydi. Bu son olay, bir ara, Türkiye-Fransa ilişkilerini de gündeme getiriyordu. Fransa'da Türk diplomatları arka arkaya saldırıya uğruyordu. Ama Fransız polisi saldırganları yakalayamıyor veya yakalamıyordu. Türk kamuoyunda Fransa'ya karşı büyük bir öfke vardı. Gazetelerde "Fransa, Ermeni katilleri koruyor" diye manşetler görülüyor,⁹¹ artık "Hedef: Fransa olmalı" başlıklı köşe yazıları çıkıyor,⁹² "Türk-Fransız ilişkileri donma noktasına geldi" diye yorumlar yapılıyor.⁹³

Hele Türk görevlilerinin öldürülmesi üzerinde Fransa basın-yayın organlarında Türkiye aleyhinde yayınlar yapılması ve Ermeni cinayetlerini adeta haklı

Gazetelerde "Fransa, Ermeni katilleri koruyor" diye manşetler görülüyor, artık "Hedef: Fransa olmalı" başlıklı köşe yazıları çıkıyor, "Türk-Fransız ilişkileri donma noktasına geldi" diye yorumlar yapılıyor.

gösterilmek istenmesi Türk kamuoyundaki öfkeyi büsbütün arttırıyordu. Fransız TV'sinde Türkiye aleyhtarı yayın yapılması üzerine 6 Mart günlü *Hürriyet* gazetesi "Yazıklar olsun Fransa" diye manşet atmıştı. 5 Mart günü Suudi Arabistan'dan dönen Başbakan Bülent Ulusu'ya Esenboğa hava alanında "Fransa ile ilişkilerimiz kesilecek mi?" diye bir soru yöneltmişti.

Gerçekten bazı yetkililerimiz Fransa ile ilişkilerimizi kesmeyi düşünmüşlerdir. Ama sonra bundan vazgeçilmişti

Fransa'ya Nota

Fransa ile ilişkilerin kesilmesine veya aşağı düzeye indirilmesine gidilmedi. Ama 6 Mart 1981 günü Ankara'daki Fransa Büyükelçiliğine bir nota verildi. Aslı Fransızca olan bu Notanın tam çevirisi şudur:

"Dışişleri Bakanlığı Fransa Büyükelçiliğine saygılarını sunar ve aşağıdaki hususlara Büyükelçiliğin dikkatini çekmekle onur kazanır:

24.10.1975 tarihinde Büyükelçi İsmail Erez ile şoförü Talip Yener'in katledilmeleriyle başlayan uzun cinayetler dizisine bu defa 4 Mart 1981 günü Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği Çalışma Müşaviri Bay Reşat Moralı ile din görevlisi Bay Tecelli Arı'ya karşı düzenlenen öldürücü suikast da eklenmiştir ve böylece Fransa'nın başkentinde görevli Türk diplomatik temsilcileri kurbanlarının sayısı halen 10'a ulaşmıştır.

91 Günaydın, 6.3.1981.

92 Necati Zincirkıran, "Hedef: Fransa olmalı", Günaydın, 12.3.1981.

93 Günaydın, 6.3.1981.

Birbirini izleyen bu trajik olaylar karşısında Türk Hükümetinin ve Türk kamuoyunun derinden üzdüğünü hatırlatmaya şüphesiz gerek yoktur.

Bu üzüntüye şu hayal kırıcı gerçek de eklenmektedir ki, anılan suikastların hiçbirinin faili bugüne kadar yakalanamamıştır ve Türk makamları, birçok girişime rağmen, Fransız makamlarının yapmış oldukları tahkikat dosyaları hakkında hala bilgi edinememişlerdir.

Diğer taraftan şuna da işaret etmek gerekir ki, Türkiye'nin Bern Büyükelçisine karşı düzenlenen suikastın sanığı olan ve Şubat 1980 tarihinden beri tutuklu bulunan Fransız vatandaşı Max Kilimdjian halâ adalet önüne çıkarılmış değildir. İşbu Bakanlık, Fransa Hükümetinin bilhassa son trajik olayın ışığı altında bu işi daha fazla geciktirmeden sonuçlandırma gereğini takdir edeceğini ummak ister.

Fransız basınının tam bir özgürlükten yararlandığı doğrudur. Bununla birlikte, Fransız Hükümeti, basının hiç değilse bir bölümünün terörü mahkûm etmesini ve Ermeni propagandasına alet olmamasını sağlayabilirdi. Diğer taraftan, bağımsız bir Devlet kurumu olan RTF (Fransız Radyo ve Televizyon Kurumu), tarihi olaylar ve suikastlar karşısında bazen anlaşılması güç bir tutum takınarak, terörizmi şiddetle kınayacak yerde, sözde Ermeni sorununu tek yanlı olarak ve terörün isteklerini haklı çıkaracak biçimde takdim etmektedir. Çok muhtemelen bazı tarafgir kaynaklardan çıkan bu çeşit yayınların RTF'in izlemesi gereken objektif tutuma aykırı düştüğü düşünülmektedir. Ermeni iddialarını haklı göstermeğe çalışan bir programın suikasttan hemen sonraki saatlerde yayına sokulması da anlamlıdır. Bazı Fransız basın organları ve RTF tarafından sistematik şekilde izlenen bu menfi tutumun, maalesef, terörist suikastların faillerini teşvik ettiğini kaydetmek gerekmektedir.

Türk Hükümeti, tarihi gerçekleri çarpıtarak Fransız kamuoyunu Türklere karşı tahrik etmekten başka bir yarar sağlamayan Fransız radyo, televizyon ve basın sorumlularının bu olumsuz tutumuna son verilmesi için Fransız Hükümetince gerekli tedbirlerin alınmasını önemle beklemektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında Türk Hükümeti Paris'te cereyan eden son müessif olayda görevlilerimizin bürolarının önünde saldırıya uğramış olmaları da göz önünde tutularak, tevali eden bu olaylar karşısında Fransız Hükümetinin Fransa'da görev yapan tüm personelimiz için etkin güvenlik tedbirleri alınmasını ve ülkede Türkiye aleyhindeki Ermeni faaliyetlerini kesin bir şekilde önlemek için aktif bir tutum takınmasını beklemektedir.

Dışişleri Bakanlığı bu vesileyle Fransız Büyükelçiliğine en üstün saygılarını yeniler.

*Ankara, 6 Mart 1981
(Mühür)”⁹⁴*

Türkiye'nin Fransa'dan ciddi şikâyetleri vardı. Morali ile Arı'nın öldürülmeleri üzerine bu şikâyetler yeniden en açık biçimde Fransızlara duyuruldu. Türk basını yazıp çizdi. Dışişleri Bakanlığı Fransa Büyükelçiliği'ne Nota verdi. Dışişleri Bakanı İter Türkmen Fransız meslektaşına mektup yazıyordu. Bu girişimlere Paris'te devam edildi. Paris Büyükelçimiz Adnan Bulak üstüste dört girişimde bulunmuştur: 9 Martta Fransa Dışişler Genel Sekreteri, 16 Martta Fransa İçişleri Bakanı, 19 Martta Fransa Emniyet Genel Müdürü ile görüşmüş ve 24 Martta Fransa Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterine çıkmıştı. Gayet açık ve dobra dobra konuşmuş, . Dışişleri Genel Sekreteri Büyükelçi De Leusse şunları söylemiştir:

“...Son iki öldürme olayı Türkiye’de olağanüstü bir tepki yaratmıştır. Kamuoyunda, geniş halk kitleleri içinde, memurlarımızın niçin korunmadıkları ve saldırıya girişenlerden nasıl olup da beş yıldan beri bir tekinin bile yakalanmadığı sorusu sorulmaktadır. Aynı heyecan ve tepki resmî düzeyde, Devletin üst makamlarında da kendini göstermektedir. Türkiye’de Hükümetin ve halkın son menfur cinayetler dolayısıyla sordukları soru şudur: Caniler acaba bu defa bulunacak mı? Buna ilişkin öteki soru ise şudur: Fransa’daki görevlilerimiz acaba gereği gibi korunacak mı?...

‘Başka ülkelerde de Türk diplomatlarına saldırılar olduğunu ve katillerin yakalanamadığını’ söylüyorsunuz. Ancak unutmayınız ki bu olayların merkezi Fransa’dır. Saldırıları buradan kaynaklanıyor. Şimdiye kadar Fransa’da on vak’a oldu. Bunlarda beş şehit ve bir malûl verdik. Benim atanmama ilişkin karardan bu yana geçen kısa dönemde ise dört vak’a oldu. Bu kısa zamanda iki ölü verdik. Bir mensubumuz mefluç kaldı. Bir tanesi otomobilinde patlayan bombaya rağmen mucize kabilinden kurtuldu.

Basın ve televizyona gelince, basın özgürlüğünün ne olduğunu gayet iyi biliyoruz. Televizyon işletmelerindeki özgürlüğün ise nasıl istismara uğradığı ve gerekirse nasıl kontrole alındığı da tarafımızca gayet iyi bilinmektedir. Menfur cinayetin arkasından İkinci Televizyon Kanalından verilen kısacık bir haberden sonra cinayeti mubah ve eylemi haklı göstermek amacıyla yapılan utanç verici yayının bizce hiçbir izahı yoktur. Daha önce de belirttiğim gibi, Ankara’da bunun tepkisi çok büyük olmuştur.

94 Şimşir, Şehit Diplomatlarımız I, s. 391-392: TC Dışişleri Bakanlığından Fransa BE’ne Nota, 6.3.1981,

Hafta sonu Paris'e geri geldiğimde, Fransa'da değerli bir sanatkar sayılan şarkıcı Charles Aznavur'un bu defa Televizyonun Birinci Kanalında siyasî nitelikte beyanlarda bulunduğunu ibretle izledim. Spikerin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oyunu kime vermeyi tasarladığı yolundaki bir sorusuna, Aznavur buna on beş gün sonra karar vereceğini, ancak kendisiyle aynı soydan gelenlerin çıkarlarına uygun olarak oy kullanacağı cevabını verdi. Bu beyan hence bir şantaj niteliği taşımaktadır.

Yine Birinci Kanalda 8 Mart sabahı haftalık dinî programlar çerçevesinde, "Doğu Hıristiyanlığı" diye geniş çapta Ermeni propagandası yapıldı. Programın sonunda gelecek hafta aynı saatte "Ermeni Gelenekleri" adı altında bir yayın yapılacağı ilân edildi.

Bu durumda, Ermenilerin Türk görevlileri öldürmeye karar verdiklerinde bunun tarihini belirleyip adeta önceden Fransız basın ve yayın organlarında ve özellikle televizyonda tertibat aldıkları gibi bir ihtimal hatıra gelmektedir. Bütün amaç işlenen cinayetin haklı gösterilmesi ve meşruluğu konusunda Fransız kamuoyunu etkilemektir..."⁹⁵

Fransa'daki Türk misyonları ve Türk diplomatları yeterince korunmadı. Türk diplomatlarına ve ailelerine karşı Ermeni saldırıları devam etti. Fransız basınında saldırılar kınanmadı ve çirkin Ermeni propagandası sürüp gitti.

Paris Çalışma Müşavirimiz Reşat Moralı'nın ve din görevlisi Tecelli Arı'nın katilleri bulunamadı. Bu cinayetlerle ilgili olarak Fransız makamlarının yürüttükleri araştırma ve soruşturmalar hakkında Türk tarafına bilgi verilmedi. Fransa'daki Türk misyonları ve Türk diplomatları yeterince korunmadı. Türk diplomatlarına ve ailelerine karşı Ermeni saldırıları devam etti. Fransız basınında saldırılar kınanmadı ve çirkin Ermeni propagandası sürüp gitti.

Paris Büyükelçimiz Adnan Bulak da didinmeye, Fransızlarla didişmeye devam etti ve Paris'te görevi başında vefat etti. Onu öldüren, Ermeni kurşunu değil, Fransa olmuştur, denilebilir. O yıllarda Paris'te Büyükelçi olmayıp da başka bir görevde olsaydı belki daha uzun yaşar ve bu ülkeye hizmetlerine devam ederdi.

Cenevre Suikastı: Ermeni teröristler, T.C. Cenevre Başkonsolosluğu Sözleşmeli Sekreteri Mehmet Savaş Yergüz' ü Öldürüyorlar (Cenevre, İsviçre, 9 Haziran 1981, Salı)

95 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 397-400: TC Paris BE'den Dışişlerine tel. Çok acele. 9.3.1981.

Ermeni Katil Yakalanıyor

Dışişleri Bakanlığı 9 Haziran 1981 akşamı, tüm Dış Temsilciliklerimize yıldırım telgrafla şu genelgeyi gönderdi:

“Cenevre Başkonsolosluğumuzda Sözleşmeli Sekreter Mehmet Savaş Yergüz’ün bu akşam (9 Haziran 1981, Salt) mesai çıkışında menfur bir silâhli tecavüze uğradığı ve maalesef yaşamını yitirdiği öğrenilmiştir.

Mesai sonunda, saat 18.05 sularında Başkonsolosluktan ayrılan Yergüz, yolda yürürken Konsolosluğun 200 metre kadar ilerisinde, görgü tanıklarının ifadesine göre, uzun boylu, esmer bir genç tarafından başından ve göğsünden vurulmuştur. Ambulans geldiğinde yapılacak bir şey kalmadığı anlaşılmıştır.”⁹⁶

Yergüz’ü öldüren Ermeni katil, halkın da yardımıyla derhal, aynı gün yakalanmıştır. Yakalandığı sırada üzerinde kimliğini gösteren pasaport, nüfus cüzdanı vb gibi herhangi bir belge yokmuş. Bu yüzden önce gerçek kimliğini polisten saklamıştır. Daha sonraki sorgulamada adının Mardiros Jangotchian (Cankoçyan), babasının adının Megerdieh Jangotchian olduğunu; 20 Temmuz 1958’de Beyrut’un banliyösü Bourg Hammud’da doğmuş ve iki yıldan beri ASALA üyesi olduğunu açıklamıştır.⁹⁷

Katilin hemen yakalanması Türkiye’de memnunkuk yaratmıştır. İsviçre takdir edilmiştir. Dışişleri Bakan Vekili İlhan Öztrak, cenaze töreninde, *“Mehmet Savaş Yergüz’ü şehit eden Ermeni katilin yakalanmış olmasını önemli bir olay olarak değerlendirmek gerekir. Katilin yakalanması için gayret sarf eden İsviçrelilerin ve... İsviçre Makamlarının bu davranışlarının bütün devletler için örnek olmasını diliyoruz “* diye konuşmuştur.⁹⁸

Suç ve Ceza

Türk Hükümeti ve kamuoyu, Yergüz’ün katili Camkoçyan’ın çabucak yakalanmış olmasından memnundu; İsviçre makamlarını tebrik ve takdir ediyordu ve katilin adalet önüne çıkarılıp hak ettiği cezaya çarptırılmasını bekliyordu.

İsviçre makamları işi oldukça sıkı tuttular ve soruşturmayı ciddiyetle yürüttüler.

96 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 411: TC Dışişlerinden Tüm Dış Temsilciliklere (İsviçre hariç), Açık tel. Yıldırım. 9.6.1981.

97 Şimşir, a.g.e., s. 415.

98 Şimşir, a.g.e., s. 414: Dışişleri Bakan Vekili İlhan Öztrak’ın, 15 Haziran 1981 Pazartesi günü Ankara’da, Mehmet Savaş Yergüz için düzenlenen cenaze töreninde yaptığı konuşma.

Ara duruşma, sıkı güvenlik önlemleri altında, 17 Haziran 1981 Çarşamba günü Cenevre Adalet Sarayında halka açık olarak yapıldı. Duruşmada biri başkan olmak üzere üç hakimlik heyet, Cumhuriyet Başsavcısı Raymond Foex, sanık Jamkodjian (Camkoçyan), sanığın avukatı Gerard Benoit, karşı tarafı temsilen Avukat Marc Bonnant ve Ermenice-Fransızca-Ermenice tercüman bulundular.

Sorgu hakimliğince hazırlanan olayla ilgili tahkikat raporu okundu. Ardından Başsavcı ve avukatlar karşılıklı konuşmalar yaptılar ve müdahalede bulundular. Sanığın tutuksuz olarak yargılanması yolunda savunma avukatının ortaya attığı isteği reddedildi. Mahkeme, bu ara duruşmadan sonra sanığın soruşturmasının tutuklu olarak yapılmasına, tutukluluk süresinin 17 Eylül 1981 tarihine kadar üç ay uzatılmasına karar verdi.

Duruşma salonunda Türk ve yabancı bazı gazeteciler, bazı Ermeniler ve ayrıca Paris'ten gelen "Ermeni Tutukluları Savunma Komitesi" örgütünden iki kişinin de bulunduğu görüldü. Bu ilk ara duruşma yarım saat kadar sürmüş ve olaysız geçmiştir.⁹⁹

ASALA militanı Ermeni terörist Mardiros Jamkodjian, 17-19 Aralık 1981 tarihlerinde Cenevre Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmıştır. Savunmanın talebi üzerine, Ermeni iddialarıyla ilgili 13 kişi mahkemede dinlenmiştir. Paris Ermenilerinin en aşırı militanlarından biri olan Ara Toranian, mahkeme önünde Ermeni terörünü savunmuştur.

Savcı Raymond Foex, sanık Jamkodjian'ın taammüden adam öldürmek suçundan mahkum edilmesini istemiştir. İsviçre hukukunda "Assassinat" diye geçen "taammüden adam öldürme" suçuna müebbet hapis cezası verilebilmektedir. Savunma avukatları ise sanığın sadece adam öldürme (meurtre) suçundan mahkum edilebileceğini savunmuşlardır. Bu suçun cezası ise İsviçre hukukunda en fazla beş yıl ağır hapis cezası oluyordu.

Yargıç Curtin başkanlığındaki Cenevre Ağır Ceza Mahkemesi, Mehmet Savaş Yergüz'ün katili Mardiros Jamkodjian'ı 19 Aralık 1981 tarihinde taammüden adam öldürme suçundan 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırmıştır.

Türk kamuoyu Ermeni terörist için ömür boyu hapis cezası bekliyordu; karardan biraz düş kırıklığına uğradı. Bir gazete "*Cenevre'de görevli Mehmet Yergüz'ü öldüren Homoseksüel Ermeni terörist 14,5 yıl hapisle kurtuldu*" diye başlık attı.¹⁰⁰

99 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 420 : TC Cenevre BK'dan Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 17.6.1981.

100 Son Havadis, 21.12.1981.

Ermeni örgütleri ise verilen cezayı ağır buldular. ASALA, tehditler de savurdu. Mahkûm katil bir hafta içinde serbest bırakılmazsa yurt dışında bir İsviçreli diplomatının öldürüleceğini açıkladı. Açıklama İsviçre gazetelerinde de aldı. Ancak İsviçre Makamları bu tehditlerden etkilenmedi ve Cenevre Ağır Ceza Mahkemesinin verdiği ceza Federal Mahkeme tarafından da onaylanarak kesinleşti.¹⁰¹

Mahkum edildiği tarihte 24 yaşında olan Jamkodjian, İsviçre hapisanesinde cezasını çekmeye devam etmiştir. Altı yıl kadar cezasını çektikten sonra avukatları bir hususî af talebiyle İsviçre Yüksek Mahkemesine başvurmuşlardır. Bu talep 12 Aralık 1988 tarihinde reddedilmiştir.

İsviçre yetkili mahkemesi, mahkûm Jamkodjian'ın, cezasının üçte ikilik bölümünü çektikten, yani 10 yıl hapis yattıktan sonra, şartlı salıverme hükümlerinden yararlanarak 9 Haziran 1991 tarihinde serbest bırakılabileceğini söylüyordu.¹⁰²

Cenevre Başkonsolosluğumuz Sözleşmeli Sekreteri Mehmet Savaş Yergüz'ün katili ASALA üyesi terörist Mardiros Jamkodjian'ın 10 yıl haptiste kaldıktan sonra 1991 yılında salıverilmiştir.

Dördüncü Paris Olayı: Ermeni teröristler, T.C. Paris Başkonsolosluğunu Basıyor; Koruma Görevlisi Cemal Özen'i Öldürüyor; Maiyette Başkonsolos Kaya İnal'ı Yaralıyorlar (Paris, Fransa, 24 Eylül 1981, Perşembe)

T. C. Paris Başkonsolosluğu'na Silahlı Baskın

Reşat Moralı ile Tecelli Arı'nın Paris'te şehit edilmelerinden altı ay kadar sonra, silahlı Ermeni teröristler 24 Eylül 1981 günü Paris Başkonsolosluğumuzu bastılar. Başkonsolos Vekili Kaya İnal'ı ağır yaraladılar, koruma görevlisi Cemal Özen'i öldürdüler. Bu kanlı baskın, vaktiyle Galata'daki Osmanlı Bankası'nın Ermenilerce basılmasını hatırlatmıştır.

Teröristler, Başkonsoloslukta bulunan 56 kişiyi rehin almışlardır. Bunların 9'u görevlimiz, 44'ü vatandaşımız, 3'ü ise Fransızdır. Bazı görevlilerimiz ile vatandaşlarımız olay anında binanın arka pencerelerinden kaçmayı başarmışlardır. Rehin alınan görevlilerimizin, ağır yaralı Cemal Özen ile Kaya İnal'ın hastaneye kaldırılması yolundaki ısrarları teröristlerce reddedilmiştir. Cemal Özen, bu

101 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 422: Mardiros Jamkodjian'ın Yargılanması üzerine Dışişlerinde hazırlanmış olan not.

102 Şimşir, a.g.e., s. 422: TC Bern BE'den Dışişlerine tel. Çok ivedi. 27.5.1989, (No. 162).

nedenle birkaç saat can çekiştikten sonra vurulduğu yerde ölmüştür. Kaya İnal ise yaralandıktan ancak 7 saat sonra hastaneye kaldırılabilmiştir.

Silahlı baskın üzerine, Paris'te ve Ankara'da 15 sıcak saat yaşandı. Her iki tarafta kendiliğinden birer "kriz masası" oluştu. Ankara'daki masanın başında Dışişleri Müsteşarı Kâmuran Gürün; yanında telsiz haberleşme birimleri ve tam kadro halinde İstihbarat ve Araştırma Dairesi Genel Müdürlüğü var. Paris'teki masanın başında Büyükelçi Adnan Bulak, onun da yanında tam kadro halinde Büyükelçilik personeli var. Karşılıklı olarak telsizle nefes nefese haberleşiyorlar. 24 Eylül öğle saatlerinden ertesi sabah saat 04.00'e kadar 60 kadar mesaj alınıp veriliyor.

Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Kâmuran Gürün, "Saldırı esnasında, diyor, Cemal Özen isimli koruma polisimiz şehit edildi, Başkonsolos Kaya İnal da yaralandı. İki terörist de bizinkiler tarafından yaralandı. Saat 03.15'de saldırganların teslim olmasıyla olay sona erdi. Teröristler tutuklandı, Kaya İnal hastahaneye kaldırıldı.."103

Fransa Cumhurbaşkanı'na Mesaj

Paris Başkonsolosluğumuzun dört Ermeni terörist tarafından basılması üzerine Türkiye Devlet Başkanı Kenan Evren Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand'a bir mesaj gönderdi. Kâmuran Gürün tarafından kaleme alınmış ve hemen hemen aynen imzadan çıkmış olan mesaj 28 Eylül 1981 Pazartesi günü Fransa Cumhurbaşkanı'na ulaştırılmıştır. Mesajın tam metni şudur:

"Sayın Başkan,

Paris'teki Türkiye Başkonsolosluğunun maruz kaldığı kanlı saldırı, Fransa'daki Türk diplomatlarına ve kuruluşlarına karşı, bir yıldan daha kısa bir zaman süresi içinde yöneltilen beşinci caniyane girişim olmuştur. Bu menfur ve hiç bir şekilde haklı gösterilmesi mümkün olmayan eylemler serisinin bende uyandırdığı ciddi kaygılardan bahsetmek için size bu mesajı göndermek (lüzumunu hissettim).

Her şeyden önce, bazı Fransız (basın ve) yayın organlarının (ve özellikle Radyo Televizyon İdaresinin) bu olaylar karşısında takındıkları tutumun, Fransa Hükümetinin Türkiye'ye karşı izleyegeldiği politikada genel olarak gösterdiği anlayışla her zaman uyummadığını belirtmek isterim. Fransız Radyo-Televizyonunun, Paris Başkonsolosluğumuzda son saldırının devam etmekte olduğu bir sırada yaptığı, sözde Ermeni taleplerini haklı

103 Kâmuran Gürün, *Fırtınalı Yıllar: Dışişleri Müsteşarlığı Anıları*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995, s.333 - 334.

göstermeğe yönelik yayın, bunun yeni bir delilini teşkil etmektedir. Her türlü terörist eyleme karşı olduğunu açıkça ilân eden Fransa Hükümetinin politikası ile de bağdaşmayan böyle bir tutum karşısında Türk Hükümetinin ve halkının duyduğu derin üzüntü ve infiale hak vereceğinizden eminim.

Bu eylemleri tertipleyenler, tarihi gerçeklerle ilgisi bulunmayan “olayları” ve saptırılmış sözde “hakikatleri” dünya kamuoyunu yanıltmak ve davalarını kazanmak amacıyla birer kanıt olarak kullanmaya çalışmaktadırlar. Oysa, Fransa Hükümeti, 1915-1917 yıllarında Anadolu’da cereyan eden olayların gerçek niteliğini çok iyi bilmek durumundadır.

Bazı Fransız yayın organlarının sistemli olarak takındıkları bu menfi tutumun, sadece terörist saldırıları teşvik etmekle kalmayıp, Fransız kamuoyunda Türklere karşı düşmanlık hisleri de yarattığını belirtmeye gerek bile yoktur. Basın, radyo ve televizyonun ülkenizde yararlandıkları özgürlük, üstelik bir müttefik ülkeye karşı, nefretin kışkırtulmasını ne mazur, ne de haklı gösterebilir.

Böyle bir durum ve davranışın, hızla son verilmediği takdirde, münasebetlerimizde uzun dönemde, olumsuz inikâslara yol açmasının kaçınılmaz olduğunu takdir edersiniz. Ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin geleneksel dostluk karakterine uygun olarak idame ettirilebilmesinin (içinde bulunduğumuz ittifakın temel ilkeleri ve) her iki ülkenin millî yararları iktizası olduğu hususunda benimle aynı görüşte olduğunuza inanmak isterim.

Ayrıca Avrupa ülkelerinde de her gün yeni bir uygulama şeklinde şahit olduğumuz bugünkü terörün, çok uluslu bir mihraktan yönetildiği, buna göre de ülkelerimizde baş gösterecek çok uluslu terör eylemlerine karşı, çok uluslu etkin önlemler almakta daha fazla gecikmemesi gerektiği hususunda görüş birliği içinde olduğumuzdan şüphe etmemekteyim.

Yüksek saygılarımın kabulünü rica ederim, Sayın Başkan.”¹⁰⁴

Teröristlerin Paris’te Yargılanması

Paris Başkonsolosluğumuz 24 Eylül 1981’de basılmıştı. Bu katillerin yargılanmasına ise 28 ay gecikmeyle 24 Ocak 1984’te başlandı. “Bir adlî meselede

104 Kâmurân Gürün, a.g.e., s. 336-338; & Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s.445-446; Mitterand’ın bu mesaja cevabı için bkz. Şimşir, a.g.e., s. 446-447.

soruşturmanın gereksiz ve mantikî bir sebep olmaksızın uzatılması, ister istemez adaleti şaibe altına sokar” diyenler vardı.

Mahkemeye çıkarılan dört tutuklu vardı: Vasken Sako Sesliyan, Kevork Abraham Gözlian, Aram Avedis Basmacıyan ve Agop Abraham Joflian. Bu dört tutuklunun hepsi ASALA adlı Ermeni terör örgütü üyesiydi. Bunlar Başkonsolosluğumuzu basmış ve cinayet işlemiş olanlardı.

Türkiye, Paris’te açılan kamu dâvasının baştan sona kadar sıkı takipçisi oldu. Önce Fransa’daki davaya Türkiye’nin müdahil olarak katılması düşünüldü. Sonra, teröristlerce şehit edilen Cemal Özen’in ailesi ile ağır yaralanan Maiyette Başkonsolos Kaya İnal’ın davaya müdahil olarak katılmaları uygun görüldü.

Mahkemede Kaya İnal’ı ve Cemal Özen’in ailesini temsil etmek üzere Paris Barosu eski Başkanı Avukat Baudelot ve Paris’in tanınmış avukatlarından François Sarda ile anlaşma yapıldı. Kendilerine vekâletnameler verildi. Avukatlar, Ermeni terörünün geçmişi ve bugünü hakkında etraflıca aydınlatıldı. Kendilerine gerekli bilgi, belge ve yayımlar sağlandı. Davadan önce Avukatlar ayrı ayrı birer haftalığına Türkiye’ye de davet edildiler. Kendileriyle uzun uzun konuşuldu.

Fransız sistemine göre, kararı, 9 kişilik jüri ile mahkeme heyeti verecekti. Fransa Devlet Başkanı François Mitterand, 6 Ocak 1984 günü Vienne şehrinde, Ermenilerin sırtını okşayan bir konuşma yaptı. Ermeni iddialarının kabulü anlamına gelebilecek sözler sarfetti. Tam duruşma öncesine rastlatılan bu talihsiz konuşma, doğrudan jüriyi ve mahkeme heyetini etkileme amacına bağlandı ve Türk kamuoyunda tepkiye karşılındı. Çeşitli kuruluşlarımız ve sivil toplum örgütlerimiz Mitterand’a protesto telgrafları gönderiler.

Başkonsolosluğumuzu basmış olan dört Ermeni terörist ile ilgili dâva 24 Ocak 1984 günü Paris Ağır Ceza Mahkemesinde başladı ve bir haftada sona erdi. Ermeni terör ve propaganda odakları, mahkeme salonunu bir propaganda meydanı gibi kullanmaya, adi cinayet davasını da “siyasi bir dava” haline dönüştürmeye yöneldiler. Mahkemede asıl şaşırtıcı sahne Savcı Charles Michon’un iddianamesi oldu. İddianamede, ASALA üyesi katil teröristler, “terörist” olarak değil “şiddet eylemcisi” olarak nitelendiriliyor, işlenen suçlara olabildiğince yumuşak davranılıyordu. Savcı, sıkılmadan bu suçlular için 5 ilâ 10 yıl arasında hapis cezası istiyordu.

Ve ‘Utancı Verici’ Bir Karar

O günlerde Dışişleri Bakanlığında İstihbarat ve Araştırma Dairesi Genel Müdürüne

vekâlet ediyordum. Daire olarak Paris davasıyla ilgili gelişmeleri çok yakından izliyorduk. Büyükelçiliğimizle Bakanlığımız arasında yoğun yazışmalar oluyordu. 31 Ocak 1984 akşamı geç saatte Büyükelçilikten duruşmanın sona erdiğini bildiren şu yıldırım telgrafı aldık:

“Şimdi (Paris’te saat 18.45) aldığımız bilgiye göre, savunmalar sona ermiş olup, jüri kısa bir süreden beri müzakere odasına çekilmiş bulunmaktadır. Kararın bir, bir buçuk saat sonra verilmiş olacağı tahmin edilmektedir.”¹⁰⁵

Gece yarısına doğru, saat tam 23.50’de de Büyükelçilikten mahkeme kararını bildiren telgraf geldi. Şudur:

***Fransa Devlet Başkanı
François Mitterand, 6 Ocak
1984 günü Vienne şehrinde,
Ermenilerin sırtını okşayan
bir konuşma yaptı. Tam
duruşma öncesine rastlayan
bu talihsiz konuşma,
doğrudan jüriyi ve
mahkeme heyetini etkileme
amacına bağlandı.***

*“Mahkeme heyeti kararını saat 21.30’da açıklamıştır. Buna göre, teröristlerin hepsi 7 (yedi) yıla mahkûm edilmişlerdir.”*¹⁰⁶

Paris Ağır Ceza Mahkemesi, 31 Ocak 1984 günü, Vasken Sako Sesliyan, Kevork Abraham Gözlian (Güzelyan), Aram Avedis Basmacıyan ve Agop Abraham Joflian adlı Ermeni teröristlerin her birini yedişer yıl hapis cezasına çarptırmıştı. Büyükelçimiz Bulak, “Dört Ermeni teröristin 31 Ocak akşamı sonuçlanan duruşmaları hiç şüphesiz adalet kavramını yaralayan bir tarzda

cereyan etmiştir” diyor¹⁰⁷ ve Mahkeme Başkanı Guy Floch’un Ermenileri nasıl kollayıp şımarttığını ve bundan cesaret alan Ermenilerin salonda nasıl küstahlaşmış olduklarını anlatıyordu.

Paris mahkemesinin kararı Türkiye’de hayret ve tepkiyle karşılandı. Bu kanlı teröristlerin cezası idam değilse bile ömür boyu hapis olmalıydı. Türk kamuoyu bunu bekliyordu. Hiç değilse 15-20 yıl hapis olmalıydı. Oysa mahkeme yedişer yıllık hapis cezasını yeterli görmüştü. Teröristler, iki küsur yıldır zaten hapiste olduklarına göre, indirimlerden de yararlanıp iki-üç yıl sonra hapisten çıkabilecek ve cinayetlerine devam edebileceklerdi.

Paris Ağır Ceza Mahkemesinin kararı üzerine Dışişleri Bakanlığımız yazılı bir açılmama yaptı ve “*Bu dâva Fransa adalet tarihine her halde utanç verici bir sayfa olarak geçecektir*” dedi.¹⁰⁸

105 Şimşir, a.g.e. :TC Paris BE’den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 31.1.1984, No. 285.

106 Şimşir, a.g.e. :TC Paris BE’den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 31.1.1984, No. 293).

107 Şimşir, a.g.e. :TC Paris BE’den Dışişlerine tel. Çok ivedi. 1.2.1984, (No. 90).

108 T.C. Dışişleri Bakanlığının 1. 2. 1984 tarihli bu açıklamasının tam metni için bkz. Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız I*, s. 446.

Lizbon Suikastı: Ermeni teröristler, T.C. Lizbon Büyükelçiliği İdari Ataşesi Erkut Akbay ile eşi Nadide Akbay'ı Öldürüyorlar (Lizbon, Portekiz, 7 Haziran 1982, Pazartesi)

Portekiz'de İlk Ermeni Suikastı

Haziran 1982'de Dışişleri Bakanlığında İstihbarat ve Araştırma Dairesi (İADA) Genel Müdürüne vekâlet ediyordum. 7 Haziran Pazartesi saat 17.00'de Lizbon Büyükelçimiz İsmail Soysal'dan şu telgrafı aldık:

“Şimdi polisten öğrendiğimize göre, İdari Memurumuz Erkut Akbay, eşi Nadide ile öğle yemeği için otomobille evine gittiğinde, genç bir adam tarafından kapı önünde otomobilin içinde vurularak öldürülmüştür. Eşi de ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştır. Kaçan saldırganı görenler vardır. Güvenlik memurumuzun yerinde elde ettiği bilgiye göre, kullanılan tabanca arabanın yanında bulunmuştur

“Bu dâva Fransa adalet tarihine her halde utanç verici bir sayfa olarak geçecektir”

Erkut, tertemiz, iyi bir aile babası, çalışkan ve tanassever bir memurumuzdur. 11 ve 5 yaşlarında iki çocuğu ile ilgileniyor...”¹⁰⁹

İdari Ataşe Erkut Akbay olay yerinde hemen ölmüştür. Ağır yaralanan eşi Nazide Akbay ise, bütün çabalara rağmen kurtarılamayarak altı ay kadar sonra, 11 Ocak 1983 günü vefat etmiştir. Geride anasız babasız iki küçük çocukları kalmıştır.

Portekiz polisi, Lizbon suikastı üzerine epeyce bilgi toplamış. Saldırının nasıl yapıldığını ayrıtılarıyla saptamış.. Katil, 9mm çapında 14'lük bir Herstahl marka, Belçika yapımı tabanca kullanmış. Tabandan 10 kurşun sıkılmış. Suikastın sorumluluğunu “Ermeni Soykırım Adalet Komandoları” üstlenmiş vs.

Buraya kadar her şey ayan beyan. Ama katile gelince, o kayıplara karışıp gitmiş. Saldırının ardından Portekiz güvenlik yetkilileri Lizbon Büyükelçiliğimizle sürekli temas halinde olmuşlar. İlk defa bir Ermeni cinayetiyle yüz yüze gelmişler. Bu konuda pek bilgileri yokmuş. Büyükelçiliğimiz, Portekiz polisine birçok bilgi aktarmış, soruşturmalara araştırmalara yardımcı olmaya çalışmıştır.

Büyükelçiliğimizin değerlendirmesine göre, Portekiz makamları olay üzerine ciddiyetle ve iyi niyetle eğilimlerdir. Ancak, bu alanda pek tecrübeli değillerdi.

109 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 528: TC Lizbon BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 7.6.1982.

Terörizmle mücadele konusunda yeterli hazırlıkları yoktu. Ama katili veya katilleri bulabilmek için ellerinden geldiği kadar çaba harcamışlardı.

Ama Portekiz polisi katillerin izine rastlayamamış. Cinayetle ilgili somut bir ipucu bulamamış. Erkut Akbay ve Nadide Akbay'ın katili veya katilleri de yakalanamamıştır. İşledikleri bu cinayetler de Ermeni teröristlerin yanına kalmıştır.

Bu olayda Portekiz polisinin başarısızlığı ve işlenen cinayetin cezasız kalması, Ermeni teröristlerin cüretini artırmış olmalı ki, bir yıl sonra, beş Ermeni terörist, Türkiye'nin Lizbon Büyükelçiliğine silâhlı bir baskın düzenlemişlerdir.

Burgaz Suikastı: Ermeni Teröristler, T.C. Burgaz Başkonsolosluğu İdari Ataşesi Bora Süelkan'ı Öldürüyorlar (Burgaz, Bulgaristan, 9 Eylül 1982, Perşembe)

Dışişleri Bakanlığı, 9 Eylül 1982 günü şu kısa açıklamayı yaptı:

“Bugün (9 Eylül 1982 Perşembe) Burgaz Başkonsolosluğumuz İdari Ataşesi Bora Süelkan'ın evinin girişinde silâhlı bir saldırıya uğrayarak öldürüldüğü, saldırganın kaçtığı ve polisin olay yerine gelerek soruşturmaya başladığı öğrenilmiştir. Sağlanacak tamamlayıcı bilgiler ayrıca açıklanacaktır” dendi.¹¹⁰

Aynı gün akşam geç saatlerinde resmî Bulgar Haber Ajansı (BTA) suikastla ilgili şu açıklama yayımlandı:

“Türkiye'nin Burgaz Başkonsolosluğu idari ataşesi 1937 doğumlu, Bora Süelkan, 9 Eylül 1982 tarihinde saat 14.30 dolaylarında evinin önünde öldürülmüştür.

Olay, Türk diplomatının alışverişten döndüğü sırada vuku bulmuştur. Olay yerinde tıpta kullanılan eldiven, Walther marka 7.65 mm'lik tabanca, 4 adet mermi kovani ve beyaz bir bez parçası bulunmuştur.

Bezin üzerinde fulmasterle ve İngilizce olarak: Türk diplomatını öldürdük. Ermeni Soykırımını Adalet Komandoları Grubu, yazılmıştır.

Bulgar yetkili makamları katilin bulunması ve yakalanması için gerekli tedbirleri almıştır. BTA”¹¹¹

110 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 586: Dışişleri Bakanlığı açıklaması, 9.9.1982.

111 Şimşir, a.g.e., s. 586-587: TC Sofya BE'den Dışişlerine açık. Tel. Yıldırım. 10.9.1982.

Sonrası

Türkiye, Bora Süelkan'ın katilinin bulunup yakalanması için girişimlerde bulundu ve ısrar etti. Katil, yakalanmalı ve cezalandırılmalıydı. Türkiye'nin bu isteği, her düzeyde dile getirildi ve Bulgar makamlarına duyuruldu.

Sofya Büyükelçimiz Yıldırım Keskin de 12 Eylül günü Bulgar Dışişleri Bakan Yardımcısı İvan Ganev ile görüşmüştü. Ganev, kendisi ve çalışma arkadaşları adına başsağlığı diledi. Olaya son derece üzüldüklerini söyledi. Bulgaristan'da böyle bir suikast yapılabileceğine hiç ihtimal vermedikleri için de sarsılmışlar. Soruşturma devam ediyormuş.

Bulgar Dışişleri Bakan Yardımcısı şöyle konuşmuş:

“Bildiğiniz gibi, terörün kökü dışarıdadır. Dışarıdan gelen teröristler Süelkan'ın katilini planlamışlardır. Halen Burgaz'da 70.000 kadar Avrupa ülkelerinden gelen turist vardır. Arap turistlerin sayısı da kabarıktır. Bütün bunlar araştırmayı güçleştirmektedir. Millî bayram günü (9 Eylül Bulgaristan'da milli bayram idi) nedeniyle cinayetten sonra polis, şehrin giriş yollarını kesmesi ve hudutları kontrol altına alması bir saati aşkın bir zaman süresi içinde ancak mümkün olabilmiştir. Bu süre de katillerin süratli bir araba ile Dereköy hudut kapısından Türk ve Arap turistlere karışarak Türkiye'ye geçmeleri için yeterlidir. En kısa yol budur. Gene de Burgaz ve çevresi ile hudutlarda araştırmalara devam edilmektedir. Ben dün Burgaz'dan geldim. Yolda üç kez otomobilimi durdurdular. Herhangi bir gelişme olduğu takdirde size derhal bilgi vereceğiz.”¹¹²

Bulgar yetkili gelişme olunca Türkiye Büyükelçiliğine derhal bilgi verileceğini söylüyor. 24 Eylül günü Bulgar Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Dairesi Genel Müdürü Netzov, Sofya Büyükelçimiz Keskin'e şu bilgileri verdi:

“Bora Süelkan'ın öldürülmesiyle ilgili olarak Burgaz polisinden elde ettiğimiz yeni bilgilere göre, diplomatınız İspanyol malı Star marka 9 mm'lik bir tabanca ile vurulmuştur. Bu tabanca ile katil arkadan 20-25 cm mesafeden kalp nahiyesine dört el ateş etmiştir. Kurşunlardan bir tanesi kalbe olmak üzere, üç tanesi, göğse girmiş, dördüncüsü ise, herhalde Süelkan yere düşerken, omzuna saplanmıştır. Katil tabancasını, eldivenini ve bildiğiniz bez parçasını yere bıraktıktan sonra kaçmaya başlamış ve sekiz yüz metre aşağıda bir çöp bidonunun içine kasketi ile birlikte ikinci bir tabanca daha bırakmıştır. Katilin şapkasını, eldivenini ve ikinci tabancasını koklayan köpekler 250 metre sonra izini kaybetmişlerdir. Bütün tedbirlere

112 Şimşir, a.g.e., s. 600: TC Sofya BE'den Dışişlerine tel.12.9.1982.

rağmen katili bulmak mümkün olamamıştır. Araştırma sürdürülmektedir. Bulgar polisi için bu, alışıık olmadığı türde bir cinayettir. Bu itibarla, olay karşısında şaşırıldığımızı da itiraf etmek zorundayım. Fakat şunu bilmelisiniz ki, gerek resmi organlar gerek halk olaydan büyük üzüntü duymuştur.”¹¹³

Kısacası, katil kayıplara karışmış. Bulgar polisinin çabaları sonuç vermemiş. Bütün araştırmalara rağmen Bora Süelkan'ın katilini bulmak mümkün olmamıştır.

Belgrad Suikastı: Ermeni Teröristler, T.C. Belgrad Büyükelçisi Galip Balkar'ı Vuruyor, Makam Şoförü Necati Kaya'yı Yaralıyorlar (Ağır yaralı Büyükelçi Balkar, 11 Mart'ta Vefat Ediyor-Belgrad, Yugoslavya, 9 Mart 1983, Çarşamba)

Kısacası, katil kayıplara karışmış. Bulgar polisinin çabaları sonuç vermemiş. Bütün araştırmalara rağmen Bora Süelkan'ın katilini bulmak mümkün olmamıştır.

Suikast

9 Mart 1983 günü, Dışişleri Bakanlığında yine İstihbarat ve Araştırma Dairesi (İADA) Başkanına vekâlet ediyordum. İADA, on yıldan

beri yurt dışında Türk diplomatlarına musallat olan Ermeni terörünü de izlemekle görevli olan birimdi. O gün öğle saatlerinde Bakanlığa ulaşan bir acı haber, bizleri pek sarstı. Belgrad Büyükelçimiz Galip Balkar da vurulmuştu.

Saat 14.15'te, Belgrad Büyükelçiliğimizden aşağıdaki yıldırım telgraf alındı: Telgraf, Yugoslavya saatiyle 12.10'da (Türkiye saatiyle 14.10'da) çekilmiş, beş dakika içinde elimize ulaşmıştı ve şöyleydi:

“Büyükelçi Galip Balkar bugün saat (yerel saatle) 11.00 sularında Dışişlerinde bir randevısına giderken Büyükelçiliğimize yaklaşık 400 metre uzaklıkta otomobilinin içinde silahlı iki kişi tarafından uğradığı silahlı saldırı sonucu başından ve omuzundan yaralanmıştır.

Kurşunun biri omzundan girip çıkmış, diğeri ise şakağundan girerek beyninde hasar meydana getirmiştir. Derhal hasataneye kaldırılan Büyükelçiye cerrahi müdahale yapılmaktadır.

Büyükelçiyle aynı otomobilde bulunan şoför Necati Kaya da yaralanmış ve hastaneye kaldırılmıştır.

113 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 600-601: TC Sofya BE'den Dışişlerine tel. 25.9.1982, (No. 366).

Saldırganlarsa birinin polis tarafından yaralanarak ele geçirildiği bildirilmiştir.

Gelişmelerden alındıkça bilgi verilecektir.”¹¹⁴

Ağır yaralanan Büyükelçi Galip Balkar, saldırıdan iki gün sonra, 11 Mart 1983'te vefat ediyor; hafif yaralı makam şoförü Necati Kaya kurtuluyor.

Katiller

9 Mart akşamı geç saatlerde Belgrad'da aşağıdaki bildiri yayımlandı:

“9 Mart 1983 günü Belgrad'da, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Bay Galip Balkar'a karşı bir suikast girişiminde bulunulmuştur.

Saldırıdan sonra saldırganlar kaçmaya kalkışmışlar; fakat sokaktan tesadüfen geçmekte olanlar kendilerini kovalamışlardır. Saldırganlar kaçarken oradan geçenlere ateş açmışlardır. 1958 İndjija doğumlu üniversite öğrencisi Zeljko Milivojeviç'i ağır yaralanmış ve daha sonra kaldırıldığı hastanede ölmüştür. Belgrad 1924 doğumlu albay Slobodan Brajeviç de ağır yaralanmış ve teknisyen Zorica Zolotiç de hafif yaralanmıştır.

Belgrad İçişleri Sekreterliği Güvenlik İşlerinin bir görevlisi de saldırganların peşine düşmüş ve saldırganlardan birini ağır yaralamıştır. 1960 doğumlu olan bu saldırgan üzerinde Haroutiony Krikor Levonian adına düzenlenmiş bir Lübnan pasaportu taşıyordu. Kaçan öteki saldırgan aranmaktadır.

Yaralıların hepsi Belgrad hastanelerine kaldırılmışlardır. Ameliyat edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Bay Galip Balkar'ın durumu kritiktir; ağır yaralı olan emekli albay Slobodan Brajeviç de hayatı tehlikeyi henüz atlatabilmiştir. Şöför Necati Kaya'nın yarası ise hafiftir. Zorica Zolotiç ise tedavi edilip hastaneden taburcu edilmiştir.

Ağır yaralanmış olan saldırganın durumu da kritiktir.

Soruşturmayı Belgrad Bölge hakimi ile Bölge savcısı yürütmektedirler ve soruşturma devam etmektedir.”¹¹⁵

114 Şimşir, a.g.e., s. 609 :T.C. Belgrad BE'den Dışişlerine açık tel, 9.3.1983.

115 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 616: T.C. Belgrad BE'den Dışişlerine açık tel. 10.3.1983.

Balkar'a saldıran iki teröristten biri, olay yerinde, yaralı olarak hemen yakalanmıştı. İkinci terörist ise olay yerinden kaçmayı başarmıştı. Ama kaçan ikinci terörist de olaydan sekiz saat sonra, 9 Mart 1983 akşamı, Belgrad'a 80 kilometre uzaklıktaki Macar sınırına yakın Novi Sad tren istasyonunda yakalanmıştı. Ama yakalandığı hemen açıklanmamıştı.

Yakalanan Ermeni saldırganlardan biri Haroutiony Levonian, diğeri Raffi Levonian idi, her ikisi de Lübnan uyruklu idi.

Cesur Yugoslavlara Madalya

Yugoslavların cesaretle davranarak saldırgan teröristleri çabucak yakalamaları Türkiye'de büyük hoşnutluk yaratmıştı. Yugoslavya'ya her düzeyde, tekrar tekrar teşekkür edilmişti. Şimdi de yiğit Yugoslavlar madalya ile ödüllendirileceklerdi. Türk basını, yürekli davranışlarından dolayı Yugoslavları övüyordu: Gazeteci Necati Zincirkıran,

*“Yugoslavlar mert insanlardır, dost insanlardır, yiğit insanlardır. Nitekim Belgrad olayında bunu kanıtladılar. Polis şimdiye kadar hiçbir ülkede görülmemiş hassasiyetle olayın üzerine gitti. İkinci teröristi de 8 saatte yakaladı. Fransası, Amerikası, İngilteresi, İtalyası, hatta Bulgaristan'ı ders alsın!”*¹¹⁶ diyordu. Türkkaya Ataöv, Barış gazetesindeki köşe yazısında *“Yugoslavlar adamdır, adam!”* başlığını kullanmıştı.¹¹⁷

Belgrad'daki suikast olayında Yugoslavların örnek bir davranış sergilediklerini anlatıyordu.

Gazeteci Turhan Dilligil, *“Millet, Devlet ve komşuluk budur!”* diyordu.¹¹⁸ Milliyet gazetesi, *“Yugoslavlara teşekkür borçluyuz”* diye yazıyordu, *“Çünkü, on yıldan beri Türk diplomatları yurt dışında Ermeni teröristlerce şehit ediliyor, ama katiller sırta kadem basıp kayboluyorlardı. Gazete, geçmiş dolayları sıralayarak neden Yugoslavlara teşekkür borçlu olduğumuzu anlatıyordu: “Benzer olaylarda başka ülkelerdeki vurdumduymazlığa karşın, Belgrad'daki sokaktaki halkın bile tepki gösterisi, bir şeyler yapmaya çalışması, olumlu ve hasretini duyduğumuz bir davranış...”* diyordu.¹¹⁹

Evet, *“hasretini duyduğumuz bir davranış.”* Yıllardır Türk diplomatlarına saldıran

116 Necati Zincirkıran, “Kara kader, kara haber...”, Günaydın, 12.3.1983.

117 Türkkaya Ataöv, “Yugoslavlar adamdır, adam!”, Barış, 15.3.1983.

118 Turhan Dilligil, “Millet, Devlet ve komşuluk budur!”, Adalet, 13.3.1983.

119 “Yugoslavlara teşekkür borçluyuz”, Milliyet, 12.3.1983.

Ermeni teröristlerin yakalanması bekliyorduk. 18 Mart günü Belgrad Büyükelçiliğimize gereken talimat gönderildi. “Büyükelçi Galip Balkar’ın uğradığı terör saldırında üstün cesaret ve fedakârlıkları devletimizce şükranla karşılanan beş Yugoslavın Sayın Cumhurbaşkanımız adına madalya ve birer armağan ile taltif edilmeleri kararlaştırılmıştır” dendi ve karar özetle şöyle açıklandı:

“Teröristleri yakalamaya çalışırken vurulup hayatını kaybeden öğrenci Zeljko Milivojeviç’e ve teröristleri yakalamaya çalışırken ağır yaralanan emekli Albay Slobodan Brajeviç’e Devletimizin Birinci Derecede Altın Şeref Madalyası ve Rozeti verilecek. Olay sırasında teröristlerden birini yaralayarak ele geçiren ve adı açıklanmayan güvenlik görevlisi de Üstün Cesaret ve Feragat Madalyası ile taltif edilecek. Ayıca bu üç Yugoslav ile olay sırasında yaralanan kız öğrenci Zorica Zolotić ve saldırıdan sonra Büyükelçiliğin makam arabasına binerek Büyükelçi Balkar’ı ve makam şoförü Necati Kaya’yı hastaneye kaldıran Yugoslav öğrenciye birer adet birinci kalite Bünyan halısı armağan edilecek” dendi

“Büyükelçi Galip Balkar’ın uğradığı terör saldırında üstün cesaret ve fedakârlıkları devletimizce şükranla karşılanan beş Yugoslav’ın, Sayın Cumhurbaşkanımız adına madalya ve birer armağan ile taltif edilmeleri kararlaştırılmıştır”

Madalya ve ödülleri Sayın Cumhurbaşkanımız adına Maslahatgüzar tarafından verilecektir Ataşemiliter de törende hazır bulunacak. Törene ilgili Yugoslav makamlarının yanı sıra basın yayın mensupları da davet edilecek. Törenin basın ve yayına yansıtılmasına özen gösterilecek. Tören tarihi kesinleşince Ankara’ya duyurulacak. Tören son bulunca da gerekli açıklama telgrafla Dışişleri Bakanlığına bildirilecek idi. Olay aynı gün Türk basınına da yansıtılacak idi. Madalya ve halılar kurye ile Büyükelçiliğe gönderiliyordu...”¹²⁰

Beş Yugoslav vatandaşına verilecek üç madalya ile beş halıyı kurye Gündüz İnanç, 21 Mart günü Belgrad’a götürdü. Madalyalar 120, 121 ve 122 numaralıydı. Beratlar da aynı sıra numaralarını taşıyordu. 120 sıra numaralı madalya, yaralı olarak hastanede yatan emekli albay Brayeviç’e veriliyordu. Bunun beratı aynen şöyleydi:

120 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 661: TC Dışişlerinden Belgrad BE’ne tel, 18.3.1983.

T.C.

BİRİNCİ DERECE ALTIN ŞEREF MADALYASI BERATI

BERAT NO : 120

18

MART 1983

MADALYA NO: 120

Sayın Slobodan BRAJEVICH

BELGRAT Büyükelçimiz Galip BALKAR'ın ermeni teröristlerin saldırıları neticesinde hunharca şehit edilmesi sırasında göstermiş olduğunuz cansiperane fedakârlığınız ve saldırganların yakalanmasındaki üstün gayret ve katkılarınız TÜRK ULUSU tarafından takdirle karşılanmıştır.

Bu üstün cesaretiniz ve çabalarınızdan dolayı sizi, TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'nin en büyük madalyası olan "1 NCI DERECE ALTIN ŞEREF MADALYASI" ile taltif ediyorum.

(İmza)

Kenan EVREN

CUMHURBAŞKANI"

29 Mart günü Belgrad Büyükelçiliğimizde madalya ve ödül töreni düzenlendi. Yugoslav televizyonu ve basın mensuplarınca da izlenen törene, madalya ve ödül sahipleri ve yakınlarının yanı sıra resmî çevrelerden de geniş katılım oldu.

Sanklar, Suikastın Tam Yıldönümünde Mahkum Ediliyor

Büyükelçi Galip Balkar, 9 Mart 1983 günü Belgrad'da vurulmuştu. Katiller, günü gününe tam bir yıl sonra, 9 Mart 1984 günü, Belgrad'da hüküm giydiler ve Belgrad mahkemesinin kararı açıklandı. Türkiye'de saat 12.55'i gösteriyordu. Belgrad'daki yani Büyükelçimiz Ali Hikmet Alp, tek cümlelik bir yıldırım telgrafla haberi Ankara'ya yetiştirdi:

"Ermeni terörist Levonian ile Elbekian 20'ser yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır." dedi.¹²¹ 20 yıl ağır hapis cezası Yugoslav adaletinin verebileceği cezaların en ağırı idi.

121 Şimşir, Şehit Diplomatlarımız II, s. 675: TC Belgrad BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım, 9.3.1984,

Dışişleri Bakanlığımız, Belgrad'dan aldığı ilk resmî haber üzerine hemen bir açıklama yayınladı. Belgrad Mahkemesi kararının metni görülmeden sicağı sicağına yapılan bu açıklamada, kararın takdirle karşılandığı ve hoşnutluk yarattığı belirtildi: Açıklamanın tam metni şudur:

“9 Mart 1983 günü Belgrad Büyükelçimiz Galip Balkar'ı şehit eden, Büyükelçilik şoförü Necati Kaya'yı yaralayan Ermeni teröristler, Yugoslav halkının fedakârca yardımları ve güvenlik görevlilerinin üstün vazife anlayışları sayesinde zamanında yakalanarak adalete teslim edilmişti. Bir süredir bu kanlı katilleri yargılamakta olan Yugoslav mahkemesi, kararını bugün açıklamış ve bu katilleri 20'şer yıl ağır hapis cezasına mahkûm etmiştir.

Bu hunharca cinayetin faillerinin yakalanmasının Yugoslav halkına bir ölü, bir ağır yaralıya mal olduğu da hafızalarda henüz tazeliğini korurken, bu menfur olayın birinci yıldönümünde Ermeni katillerin layık oldukları cezaya çarptırıldıklarını öğrenmek, bizim için bir teselli unsuru olmuştur.

Yugoslav yetkili mahkemesinin duruşmayı ciddiyet ve dirayetle yürüterek sonuçlandırmış olması da ayrıca takdirle karşılanmıştır. Bu davranışın, adalet organını siyasî baskı altında etkileyen, duruşma salonlarını adi propaganda alanlarına ve tiyatro salonlarına dönüştüren, her şeyin üzerinde olması gereken adalet kavramını hayâsızca çiğnemekten çekinmeyen ülkeler için bir örnek olarak değerlendirilmesini temenni ediyoruz.

Her türlü yalan propagandaya ve üçüncü ülkelerde oluşturulan gurupların baskı yapma gayretlerine aldırmandan kararını veren bağımsız Yugoslav mahkemesi, böylelikle uluslararası terörizmin ancak her ülkenin inancı ve sorumluluğunu idrak etmesiyle önlenebileceğini bir kere daha kanıtlamıştır.”¹²²

Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, 16 Kasım 1984 günü, sanıklardan Raffi Elbekyan'ın cezasını 20 yıldan 15 yıla indirdi. Belgrad Büyükelçiliğimiz, Yüksek Mahkemenin bu kararını o akşam Belgrad Televizyonundan öğrendi ve yıldırım telgrafla Ankara'ya bildirdi.¹²³

122 Şimşir, a.g.e., s. 675: T.C. Dışişleri Bakanlığının 9 Mart 1984 günlü açıklaması. Belgrad Bölge Mahkemesinin gerekçeli kararının tam metni için bkz. Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 676-678.

123 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s.680: TC Belgrad BE'den Dışişlerine açık tel. Yıldırım. 17.11.1984.

Sonrası

1987 yılı Mayıs ayında, Ankara'ya, hiç beklenmedik bir haber geldi: ABD'de yayınlanan *Armenian Reporter* adlı Ermeni dergisi, mahkum Ermeni terörist Haroution Levonian'ın serbest bırakıldığını haber veriyordu.¹²⁴

Belgrad Büyükelçimiz Mustafa Akşin, 21 Mayıs günü Yugoslavya Dışişleri Bakanlığında Komşu Ülkeler Genel Müdürü Kikiç ile görüştü. Kikiç, haberi doğrulayarak şöyle konuşmuştur:

*“Levonian serbest bırakılmıştır. Bu, hapisane doktorlarının isteği üzerine, adli mercilerin muvafakati ile yapılmıştır. Elbekian'ın serbest bırakılması ise hiçbir şekilde bahis mevzuu değildir.”*¹²⁵

Yugoslavya, Büyükelçi Galip Balkar'ı şehit eden Ermeni katillerin yakalanması, yargılanması ve mahkûm edilmesinde örnek bir tutum sergilemiş ve Türkiye'nin takdirini, teşekkürünü kazanmış idi. Bu defa ise tam ters bir yola sapmıştır. Sağlık bahanesiyle Balkar'ı vurmuş ve 20 yıl hapis cezasına çarptırılmış olan Ermeni katili Haroution Levonian hapisten salıverilmiştir. Levonian, Belgrad suikastının elebaşısıydı. Cezasını çekmesi gerekirdi. Ama 20 yıl yerine topu topu 4 yıl, 2 ay kadar hapiste kaldıktan sonra salıverilmişti.

Yugoslavya, bu defa Türkiye'ye karşı dürüst davranmamış, Türkiye'yi bir olupbitti karşısında bırakmıştır. Türkiye Büyükelçisinin katilini gizlice serbest bırakmış ve Yugoslavya dışına kaçırmıştır. Türkiye Büyükelçisi Akşin mahkûmun ne zaman serbest bırakıldığını ve hangi ülkeye gönderildiğini sorunca da Yugoslav Genel Müdür Kikiç “bilmediğini” söylemiştir. Yugoslav makamlarının mahkûmu hangi gün hapisten salıverdiklerini, hangi ülkeye yolladıklarını bilmemeleri imkânsızdı. Ne yönden bakılırsa bakılsın Yugoslavya, Ermeni katili cezasını çekmeden serbest bırakmakla Türkiye'ye karşı dostça davranmamıştır.

Hürriyet gazetesi, haberi “YUGOSLAVYA'DAN BÜYÜK AYIP. Belgrad Elçimiz Balkar'ın katilini serbest bıraktılar” başlığıyla veriyor, *Milliyet* gazetesi “*Yugoslavların akıl almaz kararı. Katil Ermeni serbest*” başlığını kullanıyordu. *Son Havadis* gazetesi, “Yugoslavya'dan sürpriz” diyordu. Bu gazete başlıkları, Büyükelçimizin katilinin Yugoslav Hükümetince serbest bırakılmasının Türkiye'de nasıl düş kırıklığı yarattığını gösteriyordu. Ama, o günlerde Balkanlar'daki genel durum ve Yugoslavya ile dostluk ilişkilerimiz yüzünden olsa gerek, Belgrad Hükümetinin üzerine fazla gidilmemiştir. Türk basını, haberi duyunca Yugoslavya'yı biraz ayıplamıştı, ama eleştirilerinin arkasını getirmemişti.

124 Şimşir, a.g.e., s. 681 TC Washington BE'den Dışişlerine açık tel, Acele.12 Mayıs 1987.

125 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 681: TC Belgrad BE'den Dışişlerine tel. 21.5.1987.

Türkiye Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu, Mahkûm terörist Levonian'ın serbest bırakılmasından iki ay kadar sonra, 9-11 Temmuz 1987 tarihlerinde Yugoslavya'ya resmi bir ziyaret yaptı. Ziyaret, Yugoslavya Dışişleri Bakanı Raif Dizdareviç'in daveti üzerinde yapıldı. Resmi görüşmelerde Dizdareviç, konuyu kendisi açarak, daha önce söylenenleri tekrarlamış, katil Levonian'ı serbest bırakırken Türkiye'ye önceden bilgi vermedikleri için özür dilemiş ve ikinci terörist Elbekian'ın ise serbest bırakılmayacağı yolunda güvence vermiştir. .”¹²⁶

1987 yılında, “2-3 ay içinde ölecek, Yugoslav hapishanesinde ölmesin” diye serbest bırakılan Haroution Levonian, ölmemiş, yıllar sonra Erivan'da ortaya çıkmıştır ve yıllar sonra bugün hâlâ hayattadır. Beyrut'tan kalkıp Ermenistan'ın başkenti Erivan'a yerleşmiştir. Adını değiştirmiştir. Eski bir Taşnak komitacısının adını almıştır. Şimdi Antranik Bogosyan takma adını kullanmakta, cinayetle değil, ticaretle uğraşmaktadır. İş adamı olmuştur. Fotoğraf malzemeleri ithal ediyor. Elde silâh, masum insanları vurmuyor artık. Ama, o güne kadar işlediği cinayetlerden pişman değil ve eski saplantılarından bir türlü kurtulamıyor. Ermeni iddialarını tekrarlayıp duruyor, konuşuyor ve fırsat buldukça gazetelere demeçler veriyor. Bazı Yunan gazetecileri, eski dostları olan bu Ermeni katili Erivan'da da buluyorlar.

Eleftherotipia adlı Hükümet yanlısı Yunan gazetesi, 28 Temmuz 1998 tarihli sayısında, Levonian'la Erivan'da yaptığı bir röportajı yayınladı. Röportaj, “1983'de Belgrad'daki Türk Büyükelçisini Öldüren Antranik Bogossian Pişman Olmadığını söylüyor” başlığını taşımaktadır. Eylemlerinden gurur duyuyormuş.

İşte bir katilin portresi. Masum insanları öldürmüş olmaktan gurur duyuyor. Cinayet işlerken Ermeni halkını lekelediğinin farkında değil. Vah zavallı psikopat, vah zavallı Ermeniler!

Slobadan Miloseviç İkinci Terörist Elbekian'ı da Serbest Bırakıyor

Yugoslav Dışişleri Bakanı Dizdareviç, “*diğer teröristin de serbest bırakılacağı yolundaki spekülasyonların tamamen gerçek dışı olduğunu*” söylüyordu. Ankara'daki Yugoslav Büyükelçisi Jovanoviç “*diğer terörist cezaevindedir ve cezasını tamamen çekecektir*” diye güvence veriyordu. Yugoslav Dışişleri Bakanlığı Genel Müdürlerinden Kikiç, “*Levonian'ın yakında öleceğini, öbür katilin hükmünü tam olarak çekeceğini*” tekrarlıyordu.

Burada “diğer terörist”, “öbür katil” diye anılan hükümlü, Raffi Elbekian idi. Yani Galip Balkar'a karşı suikastı gerçekleştiren ikinci katil. 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştı ve 9 Mart 1983 tarihinden beri Belgrad'da hapisteydi. Birinci katil

126 Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 685: . 31.7.1987 tarihli İSDA-III-660 sayılı Servis Notu.

Levonian'ın "sağlık nedeniyle" serbest bırakıldığı günlerde Yugoslav yetkililer, ikinci katil Elbekian'ın asla serbest bırakılmayacağı, "hükümünü tam olacak çekeceği" yolunda Türkiye'ye güvence üstüne güvence vermişlerdi. Ama bu sözler de tutulmadı.

Aradan aşağı yukarı üç buçuk yıl geçti. İkinci katil Raffi Elbekian da 3 Aralık 1990 tarihinde gizlice serbest bırakıldı. Beyrut'a yerleşti. Yıllar sonra, Belgrad'da, Cumartesi günleri yayınlanan "*DT Magazin*" adlı haftalık Yugoslav dergisine bir demeç verdi. "*Beni Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç affetti ve ben 3 Aralık 1990 günü hapisten serbest bırakıldım*" diyordu.¹²⁷

1987 yılında, "2-3 ay içinde ölecek, Yugoslav hapishanesinde ölmesin" diye serbest bırakılan Haroution Levonian, ölmemiş, yıllar sonra Erivan'da ortaya çıkmıştır ve yıllar sonra bugün hâlâ hayattadır.

Evet, şehit Büyükelçi Galip Balkar'ın katillerinden Levonian yaklaşık 4 yıl, Elbekian ise 8 yıl hapis yatıp kurtulmuş. Levonian Erivan'a, Elbekian da Beyrut'a yerleşmiştir.

Büyükelçi Galip Balkar'ın şehit edilmesinden önce ve sonra Ermeni teröristler Türk diplomatlarına karşı bir dizi suikast daha düzenlediler. Saldırganlar " bulunamadı" ve cezalandırılmadı.

İkinci Vatikan Suikastı: Ermeni teröristler, T.C. Vatikan Büyükelçisi Vecdi Gürel'i ve Koruma Görevlisi Tahsin Güvenç'i yaralıyor. (Roma, İtalya, 17 Nisan 1980, Perşembe. "Suikast, Ermenilerin stilidir." . Papa saldırıyı lânetliyor.

26 Eylül 1980: Ermeni teröristler, T.C. Paris Büyükelçiliği Basın Müşaviri Selçuk Bakkalbaşı'nı ağır yaraladılar. Ermeni saldırganlar sırta kadem bastı, Fransız polisi iz bile süremedi. Saldırganlar bulunamadı.

3 Ocak 1981: Ermeni Teröristler, T.C. Paris Büyükelçiliği Maliye Müşaviri Ahmet Erbeyli' nin arabasına bomba koydular. Fransız polisi, kayıplara karışan saldırganları bulamadı

20 Hazziran 1984: Ermeni teröristler T.C. Viyana Büyükelçiliği Çalışma Müşavir Vekili Erdoğan Özen'i öldürdüler. İkinci Viyana suikastı. Avusturya polisi katilleri bulamadı

9 Kasım 1984: Ermeni Teröristler, Birleşmiş Milletler Viyana Bürosu'ndaki

¹²⁷ Şimşir, *Şehit Diplomatlarımız II*, s. 688.: "Ekskluzivno: İzpovest Terotiste" (Bir teröristin itirafları), *DTMagazin* (Belgrad), 10.10.1998, broj 98, Godina III (Sayı 98, Yıl III).

Türk Direktör Evner Ergun’u öldürdüler Üçüncü Viyana suikastı. Avusturya polisi katillerin izine rastlayamadı!... vs. vs.

Bu satırları yazarken gazetede bir Ermeni haberi gözümüze ilişiyor:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Ermeni gazeteci Hrant Dink’in öldürülmesinden dolayı Türkiye’yi 133 bin Euro’luk tazminat davasına mahkum etmiş. Türkiye bu tazminatı Dink ailesine ödemeye mahkum.¹²⁸

Ermeni teröristler Türk görevlileri Avrupa’da birer birer vururken ve çocuklarını öksüz yetim bırakırken Avrupa mahkemesi ne yapmıştı acaba? Bir bilen var mı?

Karşılaştırmayı ve değerlendirmeyi değerli okuyucuların takdirine sunuyoruz.

---

128 “Dink Tazminatını Devlet Ödeyip Rücu Davası Açacak”, Hürriyet, 18 Eylül 2010).